

MC  
110.509

Kriminológiai Közlemények  
29-30-31-32.

A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

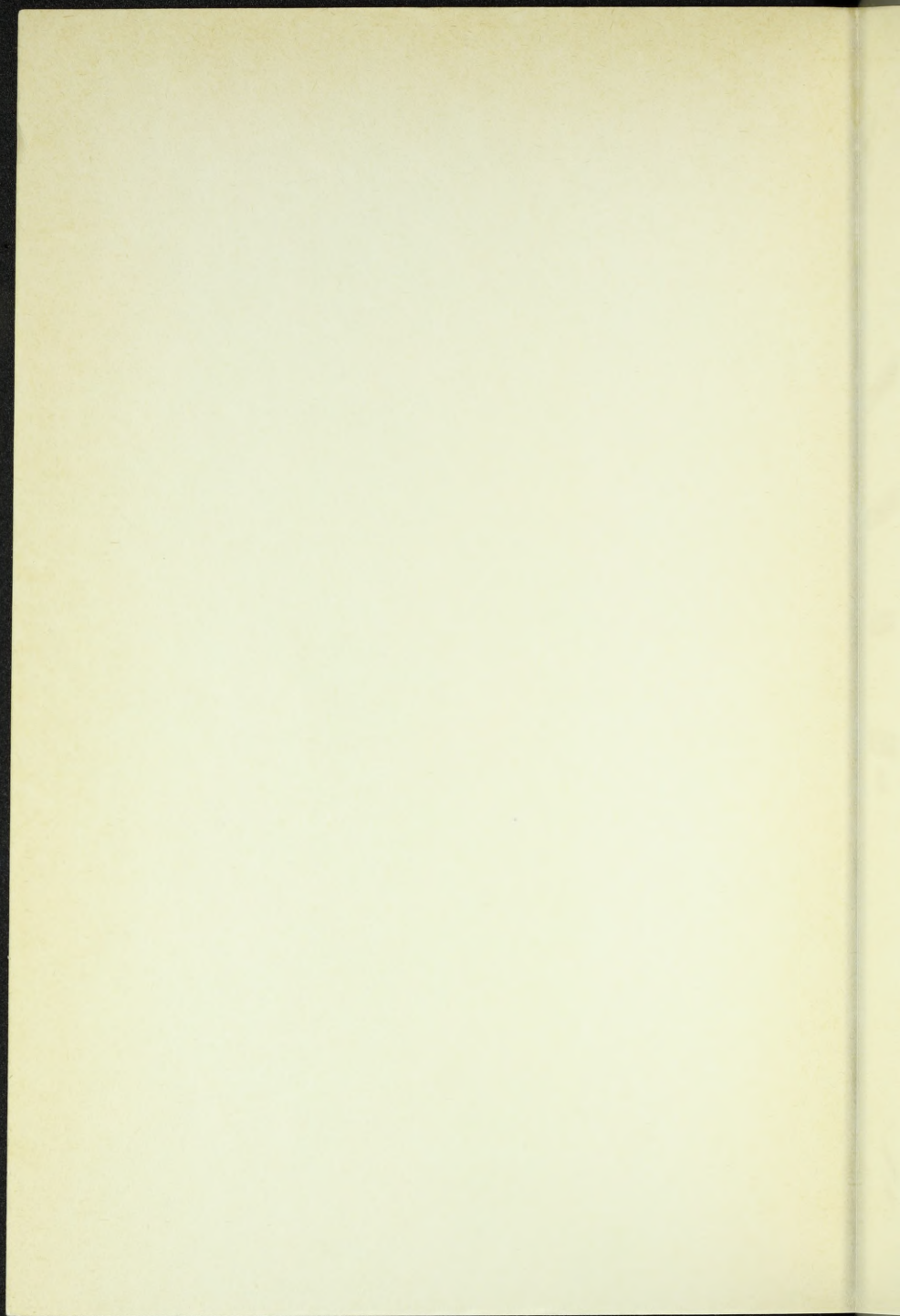
BESZÉLGETÉS IDŐSZERŰ JOGPOLITIKAI KÉRDÉSEKRŐL

ANÓMIA, BÜNÖZÉS VAGY CSAK PÁNIK?

A BÜNÖZÉSRŐL ÉS A BÜNÖZÉS MEGELŐZÉSÉNEK  
LEHETŐSÉGEIRŐL

MTA

Magyar Kriminológiai Társaság  
Budapest, 1990.



Kriminológiai Közlemények  
29-30-31-32.

**A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI**

**BESZÉLGETÉS IDŐSZERŰ JOGPOLITIKAI KÉRDÉSEKRŐL**

**ANÓMIA, BŰNÖZÉS VAGY CSAK PÁNİK?**

**A BŰNÖZÉSRŐL ÉS A BŰNÖZÉS MEGELŐZÉSÉNEK  
LEHETŐSÉGEIRŐL**

MTA

Magyar Kriminológiai Társaság  
Budapest, 1990.

Szerkesztette:

Kerecsi Klára  
tudományos munkatárs

MC110.500



1000

Kiadásért felelős:

dr. Gönczöl Katalin  
a Magyar Kriminológiai Társaság  
titkára

ISSN 0236-9893

IM Bv. Házinyomda 90.03.

963.07.0612.8

## ELŐSZÓ

a 29. kötethez

Az MTA Magyar Kriminológiai Társaság immár hagyományossá vált kiadványsorozata, a Kriminológiai Közlemények e számában egy kötetbe gyűjtötük össze az 1989-es év társasági üléseinek anyagait, s így jelen kiadványunk a korábbi lépéssel mérve négykötetnyi terjedelművé vált. Az e számban közreadott vitaülések előadói főként a szakma igazgatási apparátusának csúcsán álló prominens személyek. Társaságunkra nézve is megítéltelőd, hogy az igazságügyi miniszter, a belügyminiszter és egyik igazságügyi miniszterhelyettesünk elfogadta meghívásunkat és a szakma általános problémái mellett az aktuálpolitikai döntésekről is elsőkézből tájékozódhattunk.

E sorozatban elsőként László Jenő igazságügyi miniszterhelyettes tartott 1989. február 13-án előadást a büntetőjogi kodifikáció időszerű kérdéseiről.

Mind a gyakorlati, mind az elméleti kérdésekkel foglalkozó szakemberek számára nyilvánvaló, hogy az elmúlt évek - időnként kiérleletlennek, kapkodónak tűnő - jogszabályváltozásaival nem vágtuk át a büntető és eljárási jog megoldásra váró kérdéseinek gordiuszi csomóját. László Jenő előadása a büntetőjog szerepének átértékelésével; a büntetőjogi szabadságelvonással járó intézkedések és az állampolgári szabadságjogok összefüggéseivel; az eljárási garanciák kérdéskörével; a kriminalizáció-dekriminalizáció problémáival; s nem utolsósorban a büntetési rendszer tervezett változásaival foglalkozott, mellyel mindannyiunkat foglalkoztató kérdéseket érintett.

A Szerkesztő

László Jenő /igazságügyi miniszterhelyettes/

e l ő a d á s a

A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Gondolom mindenki számára természetes, hogy a büntetőjoggal foglalkozó szakemberek abban a rohanó társadalmi életben, aminek tanúi vagyunk, szükségszerűen felvetik a kérdést: jó, megfelelő-e büntetőjogunk, vagy valamit tennünk kell. Egy olyan időszakban, amikor egymás után születnek és születni fognak az alkotmányozó törvények - most nem a szó jogforrási értelmében - szükségképpen felmerül a kérdés, hogy büntetőjogunk mennyiben felel meg ezeknek a távlati - vagy nem is olyan távlati - elképzeléseknek, mennyiben felel meg funkciójának, rendeltetésének.

Mondom, ez természetes mindazoknak, akik büntetőjoggal foglalkoznak. Mégis, engedjék meg, hogy amikor én a büntetőjog továbbfejlesztésének gondolatokról beszélek, és amikor arról beszélek, hogy milyen kérdésekkel foglalkozunk most, mit tervezünk, /nagyon szeretném hangsúlyozni a tervezést, mert jelenleg a tervezés időszakában vagyunk, tehát - ahogy ma divatos kifejezéssel mondani szokták - nyitottak vagyunk minden gondolat, minden áramlat iránt/ mégis hadd mondjak három tényezőt, ami ezt a továbbfejlesztést /azért mondom ezt, mert Szabó Andris barátom már nálam szellemesebben megfogalmazta "a reform büntetőjoga vagy a büntetőjog reformja" kifejezést/ általánosan indokolja. Három gondolatot említenék meg ezzel kapcsolatban, mielőtt a részletekre térnék rá.

Egyesek ebben az időszakban felvetik azt is, hogy a társadalmi fejlődés következtében, a demokrácia kiteljesedésének, az alulról jövő kezdeményezések időszakában a büntetőjog mintha elvesztené a jelentőségét, vagy nem a korábbi időszaknak megfelelő jelentőségre tenne szert. Én ebben nem hiszek. Mégis azonban, a büntetőjog

funkcióját illetően én jelentős hangsúlyeltolódást látok. Nem arról van szó, hogy valami egészen új célt tűz ki maga elé a büntetőjog, ez a célja, funkciója eddig is megvolt, csak talán nem részesült annyi figyelemben és nem hangoztattuk annyira, mint amennyire most tesszük. A büntetőjognak ugyanis az alapvető védelmi funkciója, amellyel eddig is találkoztunk, gondolom a jövőben is megmarad. Az új alkotmányban körvonalazódó társadalmi berendezkedés, jogok - lett légyen kollektív vagy egyéni jogok - védelmét a büntetőjognak a jövőben változatlanul biztosítania kell. Ami az eddigiekhez képest újszerű, vagy nyomatékosabban kiemelendő funkciója a büntetőjognak, az a büntetőjog "szabályozó" funkciója. Olyan értelemben szabályozó funkciója, hogy a büntetőjogban előtérbe kerül az emberi magatartások, cselekmények kereteit, korlátait, határait megvonó funkció.

Azt eddig is tudtuk és észleltük, hogy a büntetőjog közvetett módon szabályoz, nemcsak tiltásokkal befolyásolja az emberi magatartást. A jövőben a büntetőjognak az emberi magatartásokat, s különösen az emberi- szabadság- vagy állampolgári jogokat szabályozó, azok korlátait, kereteit megvonó funkciójának erőteljesebben érvényesülnie kell. Hagy próbáljam ezt egy példával érzékeltetni.

Azt hiszem a büntetőjogászok is felkapták a fejüket, amikor tavaly ősszel két jelentős törvény - az egyesülési és a gyülekezési törvény tervezete - társadalmi vitája során kitünt, hogy a jogrendszer olyan általános fogalmakkal, mint "közrend", "közbiztonság", "jogbiztonság", nem tud mit kezdeni, mert ezeket előreláthatóan nem tudta volna "kezelni" a jogalkalmazó. Amikor azon gondolkodtak a javaslat előkészítői, hogy ezeket az általános fogalmakat hogyan próbálják egyértelművé tenni, mi a határ e magatartásoknál, e jogoknál - elsősorban az állampolgári jogoknál, az emberi szabadságjogoknál -, akkor a jogalkotó ezt a határt, ezt a keretet a büntetőjogban találta meg. Ennek következtében a büntetőjogra a jövőben rendkívül nagy felelősség hárul.

Ez a két törvény modellértékű a jogalkotás számára. A büntetőjog fogja meghatározni - vagy a büntetőjog is meghatározza - azt a határát az emberi magatartásoknak, ameddig egy jog szabadon, korlátlanul érvényesíthető. Hogy a büntetőjog ilyen szabályozó szerepe következtében szükségszerű áttekintenünk egész büntető jogrendszerünket, hogy hol vonjuk meg az egyes alkotmányos jogok korlátait, az azt hiszem természetes. Ha egyszer olyan jogoknak mint - a példánál maradva - az egyesületi vagy gyülekezési jog, a büntetőjog lesz a határa, az mondja meg, hogy meddig jogos, meddig szabad egy magatartás, akkor nekünk át kell gondolnunk az egész büntetőjogi szabályozást, különösen - mint majd rátérek a különös rész ismertetése kapcsán - egyes bűncselekményeket.

Tehát amiben én a hangsúlyváltozást, és ebből adódóan feladatot érzek a büntetőjog számára, az ennek a funkciónak - nem azt mondanám, hogy új funkciónak - vagyis a szabályozó funkciónak az előtérbe kerülése. Nem mintha a védelmi funkció, mint az alkotmányos jogok megvalósulásának biztosítéka háttérbe szorulna. A jövőben ez is feladata lesz, s az eddigieknél is erőteljesebben a büntetőjognak. Mégis, az előbbi újszerű funkciót emelném elsősorban ki, s ha ebből a szempontból vizsgálom a hatályos jogrendszert, azt hiszem, nem lehetünk megnyugodva.

A másik két szempont, ami indokoltá teszi, hogy gondolkodjunk büntetőjogunk továbbfejlesztésén, az eddigiekhez képest közvetlenebbül érzékelhető és vizsgálható. Az egyik ilyen tényező, amivel a kodifikációnak számolnia kell, az a bűnözés helyzete. Az, ami hazánkban lényegében 80-81. óta történt a bűnözés helyzetét illetően /azért mondom ezt az időszakot, mert ez az az időszak, aminek tendenciájára ma már alaposan lehet következtetni/ az egyértelmű súlyosodás, mind a bűnözés mennyiségét, mind pedig struktúráját tekintve. Ha figyelembe vesszük, hogy a prognózisok sem mutatnak kedvező változást, sőt még a stabilitást sem, /valószínűleg legalább egy évtizedig javulásra nem számíthatunk/, akkor ismét felmerül a kérdés, hogyan tud ezzel jelenlegi

büntetőjogunk megküzdeni? Vajon alkalmas-e egy ilyen bűnözési trend "kezelésére"?

A harmadik tényező pedig - szintén egy időszakot vizsgálva ezt a kérdést - az, hogy bár nem ünnepeltük meg különösképpen az egy évtizedes jubileumát büntetőjogunk legutóbbi reformjának, de mégis eltelt egy évtized 1979. július 1. óta.

Azt hiszem, akik ismernek, nem várják tőlem, hogy én túlzottan nagy kritikával illessem a 70-es évek büntetőjogi reformját, de hát azt most már el kell ismerni, hogy ideje végiggondolni - nem apróbb szövegbeli módosításokat -, hanem néhány jogintézményünket, vajon beváltak-e. Hozták-e azt az eredményt, elérték-e azokat a célkitűzéseket, amiket reméltünk tőlük. E kritikai felülvizsgálat alapján, ha kell, meg kell tenni a szükséges intézkedéseket. Olyan intézkedéseket, amelyeknek én három időpontját jelölném meg.

A magam részéről - tudom, hogy vannak ellentétes nézetek is - új kódexek alkotását jelenleg nem tartom időszerűnek. Ez nem jelenti azt, hogy néhány jelentős elvi kérdés vizsgálatára ne lenne szükség, amelyek révén eljuthatunk odáig is, hogy kódexszerű jogalkotáásra van szükség.

Hagy ne áruljak zsákbamacskát, ilyen kérdésnek tekintem bizonyos dogmatikai problémák mellett, a bűncselekmény-fogalom meghatározását, általában a bűncselekménytani kérdéseket, a jogeljenesség kérdését, néhány felelősségi kérdés tisztázását. De ebbe most ne menjünk bele, itt elsősorban elméleti kutatásokra van szükség.

Amit én a továbbfejlesztésről elmondhatok, lényegében két időszakra koncentrálok. Az egyik ez az év.

Amivel most foglalkozunk, az lényegében két, illetve három tárgy köré csoportosítható.

Nem tudom, ki mennyire figyelt fel rá, de gondolom, sokan felfigyeltek a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányának fakultatív jegyzőkönyvéhez való csatkozásunkra. E csatlakozásra december 8-án került sor, s ez azt jelenti a számunkra, hogy az egyezségokmányban foglalt jogok, kötelezettségek vizsgálatára egyrészt feljogosítottuk az Egyezségokmánnyal létrejött Emberi Jogi

Bizottságot, másrészt elismertük azt a jogot is, hogy bármely magyar állampolgár ennél a bizottságnál panaszt tehet. E panasz alapján, vagy más állam esetleges panasza alapján - de akár hivatalból is - ez a Bizottság vizsgálatot folytathat nálunk. Eddig nincs tudomásom róla, hogy ilyen panasz vagy vizsgálati indítvány elhangzott volna. De hát ha megtörténne, bizonyos kérdésekben el kell ismernünk, hogy nem lehet tiszta a lelkiismeretünk. Ebben az évben - és én ezt a parlament őszi ülésszakára koncentrálok - meg kell tgyük azokat az intézkedéseket, amelyek az Egyezségokmányoknak különösen a büntető eljárást érintő rendelkezéseit illetik. Ezek közül egyet vagy kettőt emelnék ki, az egyik az előzetes letartóztatás kérdése. Itt most arról van szó, hogy milyen formában tudjuk biztosítani és tesz-szük lehetővé a szabadságelvonó intézkedéseknél a bírói kontroll lehetőségét. Lényegében két megoldási lehetőség kínálkozik. Az egyik - kevesebb gyakorlati nehézséggel járó - megoldás az, hogy az előzetes letartóztatás elleni jogorvoslat, panasz elbírálását bírói szervre bízánk. A másik, és azt hiszem, hogy a komplexebb megoldás, a szabadságelvonó intézkedéseket - hogy ne soroljam, ide tartozik a lakhelyelhagyási tilalom és minden szabadságelvonással járó intézkedés - bírói hatáskörbe utalná. A probléma nem is annyira elvi, mint inkább gyakorlati természetű. Nevezetesen abban foglalható össze, hogy hogyan tudunk egy olyan bírói szervezettel létrehozni és kialakítani, amely anélkül, hogy az őrizet 72 órás időtartamát növelné, - mert az nem növelhető - lehetővé tenné, hogy a bíróság dönteni tudjon az előzetes letartóztatás kérdésében. A mai bírósági szervezet és metódus alkalmas lenne erre, illetve meg lehetne rövid időn belül teremteni az alkalmasságát. Az elemzés folyik ebben a kérdésben, és úgy tűnik számomra, hogy miután itt egy őszi időszakra tervezett ülésszakra nyújtunk be a módosítások egy részét, s azok január 1-i hatállyal lépnének életbe, ennyi idő alatt a bírósági szervezetet és a bíróságnak ilyen operatív tevékenységére való átalakítását nem tudnánk

megoldani. Ezért ez a komplexebb megoldás egy későbbi időszakra, de nem túlságosan távoli időszakra tevődne át.

A másik, ami még az Egyezségokmánnyal összefüggésben felülvizsgálatot igényelne, ez a közveszélyes munkakerülés kérdése. Minden elemzés azt támasztja alá, hogy ezt a jogellenességi formát - azért használom ezt a kifejezést, mert itt szabálysértésről is szó van - nincs értelme fenntartani. Mindaz, amit eddig ebben a kérdésben, tehát a közveszélyes munkakerülés, mint társadalmi jelenség kérdésében tettünk, nem volt eredményes, tehát nem tudtunk megoldást találni. Hozzá kell tenni ehhez azt is, hogy az az intézményrendszer, amit az utógondozás, pártfogó felügyelet keretében még a 70-es években - ha jól emlékszem 74-ben, vagy 75-ben létrehoztunk - és ami a bűnözésre, vagy legalábbis a bűnelkövetők egy részére kedvező hatást gyakorolt, annak a létalapja, manapság megszűnt. Ugyanis egy olyan feltételezésre alapult, amely szerint a szabadságvesztés büntetésből szabadultak, de általában a büntetőbiróságok által elítéltek iránt nagy kereslet van a munkaerő piacon. Azt hiszem, hogy az elítéltek műveltségi szintje nem emelkedett, szakképzettségi szintjük sem emelkedett, következésképpen ez a kereslet megszűnt.

De általában sem hiszem azt, hogy nekünk bizonyos szociálpolitikai kérdésekkel, pl. a munkáltatás kérdésével, bizonyos rétegek - a bűnözők - esetében a munkaerő és a szociálpolitika rendszerétől elkülönítve kell foglalkoznunk. Sokkal célszerűbbnek látszik az eszközök - ahogy mondani szokták - korlátozott volta folytán, és az erők koncentrálása érdekében, ennek a problémának a munkaerő- és a szociálpolitika általános rendszerében való megoldása. Én nem állítom, hogy e problémának a szociálpolitika rendszerébe történő elhelyezésével a dolog jelentősége megszűnik, a kérdés változatlanul igen fontos marad. De nem hiszem, hogy a büntetőjog speciális rendszerében kell e kérdést kezelnünk. Erre a gondolatra még egy más vonatkozásban vissza-

térek.

Nem közvetlenül szorosan a büntetőjoggal összefüggő kérdés a szabálysértések kérdése. Az gondolom ismert, hogy a szabálysértési jog újrakodifikálása is folyik. Ez két vonatkozásban érdemel figyelmet. Az első - s itt megint az Egyezségokmányra hivatkozom - hogy mindenki előtt nyilvánvaló kell legyen: igazgatási szervek által alkalmazandó szabadságkorlátozó, szabadságelvonó intézkedést nem szabad fenntartani. Tehát a szabálysértési jog büntetési rendszeréből az elzárás büntetést ki kell iktatni. Ennek következtében felmerül egy, a büntetőjogot közvetlenül érintő kérdés, nevezetesen az, hogy a ma elzárással sújtható szabálysértésekkel mit tegyünk. Nem tartanék helyesnek egy olyan álláspontot, hogy ezeket automatikusan vigyük át a büntetőjogba, ezeket vétséggé nyilvánítva. Egenként kell megnézni ezt a néhány szabálysértést. Úgy tűnik, hogy közülük egyesek megszüntethetők, mások maradhatnak szabálysértések más büntetéssel, s legfeljebb egy-kettőnél merülhet fel, hogy azokat bűncselekménnyé nyilvánítsuk. Mindegyiket "felvinni" büntetőjogba - erre nincs szükség.

Az elzárással kapcsolatban hogy említsek még még egy problémát, ahol lehet, hogy a büntetőjognak is közbe kell lépnie: nevezetesen az elzárásnak a pénzbírságot helyettesítő formáját. Nem elvi kérdés, de rendkívül kemény gyakorlati kérdés. Jól ismerik Önök azt, hogy volt időszak, amikor a pénzbírságok behajtási aránya 15 %-os volt. Ma ez 90 % fölött van. Tehát, ha lemondanánk az elzárásról, mint a pénzbírságot átváltoztató eszközről, a szabálysértési eljárásban alkalmazott büntetések hatékonysága, a végrehajtás gyakorisága rendkívül visszaesne. Úgyhogy úgy tűnik, hogy ezt az intézkedést fenn kell tartani. A kérdés az, hogy mennyiben kell ebben bírói kontrollt biztosítani. Azért kérdés, mert - hát igen, minden mindennel összefügg - ismert, hogy ha sikerül, még az idén létrehoznák a közigazgatási bíraskodást. Tehát az államigazgatási ügyekben hozott határozatok általá-

nos bírói kontrolljának az intézményét. Úgy vélem, hogy a szabálysértés - az nem lévén államigazgatási ügy - nem tartozna a közigazgatási bíráskodás hatálya alá. Tehát önmagában azzal, hogy a közigazgatási bíráskodás létrejön, a szabálysértési ügyekben hozott határozatok bírói kontrollja nem valósulna meg. Kérdés azonban, hogy ezen határozatok egy fajtája, nevezetesen a pénzbírságot átváltoztató elzárást elrendelő határozatok bírói kontrolljára nincs-e szükség. Úgy néz ki, hogy igen, szükség van. Megintcsak az a kérdés, hogy jogorvoslati formában, vagy pedig csak a bíróság legyen jogosult az elzárás elrendelésére.

Hogyha már a szabálysértésnél vagyok, akkor hagy tegyek egy kitérőt. Mondottam, hogy a szabálysértési elzárás megszüntetése kapcsán néhány szabálysértésnek a büntetőjogba történő felvitele vetődik föl. A szakmai körökben ismert és az utóbbi időben megint fellángolt az ún. "kettős alakzatú" cselekmények kérdése. Nevezetesen az az elvi lehetőség, hogy azt a dekriminalizációs irányzatot, ami a 60-as évek végétől, a hetvenes években keresztül hazánkban kialakult, fordítsuk vissza, és a kettős alakzatú szabálysértéseket vigyük vissza a büntetőjogba. Ne a mai fogalomkörbe, hanem annak egy kiterjesztettebb formájába. Közismerten a trichotómia kérdése vetődik fel. Nem látom reálisnak ma ennek a kérdésnek a megoldását. Nincsenek meg a feltételei. Elsősorban a tulajdon elleni szabálysértésekről van szó. Ez évi 50-60000 cselekmény. Ennek a büntetőjogba való átvitele - ugye emlékeznek arra, hogy amikor megcsináltuk az "önkiszolgálói lopást", milyen fiaskó állt elő - nincsenek meg a feltételei. Ahhoz, hogy ez megtörténjen - ha egyáltalán meg kell történnie -, a bírósági szervezet olyan átalakítása és a büntető eljárásnak olyan reformja volna szükséges, amelyik máról holnapra nem oldható meg. Ehhez olyan bírósági fórumrendszer kellene teremteni a mai közel száz helyi bíróság mellett, vagy azon túlmenően, amely nem hozza el ezeknek az ügyeknek az elintézését a mai fórumoktól, tehát lényegében a községektől. Nem tar-

tom valószínűnek, hogy erre a bírósági szervezet tervezett reformja során - zárójelben: azt hiszem az eléggé közismert, hogy az Igazságügyi Minisztérium arra készül, hogy az Alkotmány reformja után, ha sikerül, akkor 1991-re egy új bírósági szervezeti törvényt alkosson -, tehát 91-re olyan szervezeti fórumrendszer alakuljon ki, amely a trichotómia bírósági szervezeti rendjét megteremti. Mondom, azon az alapkérdésen túlmenően, hogy szükség van-e rá.

Lényegében egy kérdés kivételével - ismerik az alternatív katonai szolgálatra vonatkozó elképzeléseket, amelyek büntetőjogi védelmét meg kell teremteni - a 89-es kodifikációs elképzeléseket azt hiszem elmondtam.

Ami a bevezetőben említett általános felülvizsgálatot és elvi szempontokat illeti, az egy lényegesen nagyobb felülvizsgálata lenne a büntetőjog rendszerének. Rendszert mondom, mert minden ágra kiterjed. Hogy mikorra, ez lényegében az előkészületektől függ.

Célszerű lenne 91-ben új bírósági szervezeti törvényt létrehozni, és akkor más eljárási szabályokat is megalkotni. Itt büntetőjogászok vannak, de azért hagyom el, hogy 91-re az új Pp is elkészülne, célszerű lenne tehát, ha 91-ben ezt a büntetőjogi reformot is befejeznék. Miről lenne itt szó? A következőkről:

A büntetőjogi felelősség rendszerében, mi úgy véljük, nem kell jelentős változásokat eszközölni. Van egy probléma azonban, amit mielőbb meg kell oldani, ez a keretszabályozás kérdése. Ez alapvetően a gazdasági szférát érinti.

A magam részéről a büntetési rendszer átfogó reformját nem tűzném ki célul. Az a véleményem, hogy a mai büntetési-intézkedési rendszerünk elég széles palettáját adja a lehetséges intézkedéseknek a jogalkalmazó részére. Messze nem élünk ezekkel a lehetőségekkel. Ez nem jelenti azt, hogy bizonyos kérdésekben nem kellene lépniük.

Én most a halálbüntetésről nem szólnék, ez lényegében alkotmányjogi kérdés. Annyit azért zárójelben megjegyeznék, hogy ha a halálbüntetés,

mint kivételes büntetési nem fennmarad, akkor sem térhetünk ki az elől, hogy a halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények körét szűkítsük. Egy "formális" szűkítést nagyon könnyen végig lehet vinni, és azt hiszem, hogy végig is kell vinni, bár én nem a formalitásra helyezném a hangsúlyt, mert e mögött van egy elvi álláspont is.

Úgy tenném fel a kérdést, hogy miért a büntetőjog a jogrendszernek az az egyetlen ága, amely háborúra készül? Az Alkotmány és a Honvédelmi törvény kivételével ugyanis nincs egyetlen olyan jogszabályunk sem, amely háborúban is alkalmazandó lenne. Mi indokolja azt - negyvenegynéhány évvel a II. Világháború befejezése után -, hogy büntetőjogunk tele van háborús tényállásokkal? Tényállásokkal, diszpozíciókkal, minősített esetekkel. Ezt meg kell szüntetni, semmi értelme nincs. Lehet, hogy az egyetemi oktatók örülnek neki, vizsgáztatáskor kérdésként fel lehet tenni, de egyébként nincs értelme. Hogy ezáltal a halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények köre jelentősen szűkülne is, ez megint más kérdés, nem ezt tartom jelentősnek, inkább azt, hogy a magyar büntetőjog ne tartalmazzon béke idején háborús tényállásokat.

A büntetési rendszeren belül a javító-nevelő munkát hatályon kívül kell helyezni. Ezt a büntetési nemet már 78-ban is az utolsó pillanatban mentették meg. Nincs értelme tovább fenntartani, mert önellentmondó. Ezt a büntetési nemet ugyanis az először megtévedt, alkalomszerűen bűnöző, egyébként rendszeren dolgozó emberekkel szemben alkalmazzuk. Ezzel szemben, aki egyébként is dolgozik, azt neveljük munkára. Ennek nyilvánvalóan nincs hatása.

A javító-nevelő munka másik két formáját illetően - elsősorban a szigorított javító-nevelő munkánál - őszintén elemezni kellene a problémákat. Hogy hol kell lépni, ez az elemzéstől függ. Hogy az ítélkezés területén kell-e lépni - nevezetesen olyan ítélkezési gyakorlatot kialakítani, aminek következtében nem ítélünk olyanokat szigorított javító-nevelő munkára, akikkel szemben ez végrehajthatatlan, pl. az egészségi állapot miatt - vagy pedig az így kialakítandó ítélkezési

gyakorlathoz a jogalkotás eszközeivel is hozzá kell járulni, ezt elemezni kell, azt hiszem, mind a kettőre szükség van.

Azt is végig kell gondolnunk, hogy a szigorított javító-nevelő munka végrehajtása az eredeti célkitűzéseknek megfelel-e, vagy pedig lényegében "kis fogházat" csináltunk belőle. Van egy olyan érzésem, hogy lényegében ez utóbbiról is szó van.

A problémát azonban nem látom annyira súlyosnak, mint ahogy azt egyesek állítják. Tudom, hogy nagyon sok problémát okoz az a bizonyos 17-20 %, akikkel nem tudnak mit kezdeni, de ne feledjük a 80 %-ot se, akikkel szemben ez alkalmas végrehajtási forma. Ami a 17-20 %-ot illeti, ez a büntetőjognak egy általános, mind súlyosabbá váló problémája. Itt egy olyan, a társadalom periferiájára szorult lumpen rétegről van szó, amely lényegében magatehetetlen, sorsa megváltoztatására önerejéből képtelen, a társadalmi beilleszkedés legelemibb normáival sem rendelkezik, tehát nem tud megállni a maga lábán, s fenntartani sem tudja magát. Ezzel a réteggel egyre inkább számolnunk kell. Ha hozzáveszem ehhez azt, hogy ha megszüntetjük a szabálysértési elzárást - évente kb 15000 szabálysértési elzárást alapul véve, igaz, hogy ez a 15000 nem 15000 személy, mert van olyan személy, aki egy évben hat-nyolc hónapot is elzárásban tölt -, akkor ezzel a réteggel számolni kell. A közveszélyes munkakerülés szabálysértésének megszűnése, a szigorított javító-nevelő munkára ítélték 1/5-e esetén egy olyan társadalmi réteggel kell szembenézni, amelynek a szociálpolitikai "kezelése" büntetőjogi eszközökkel hatástalan.

Ami a közérdekű munkát illeti, meg kell nézni. Olyan túl nagy gyakorlata nincs, kérdés fenn kell-e tartani.

A büntetési rendszer egy további aspektusa nem a büntetések, hanem az intézkedéseket érintené.

A 70-es évek büntetőjogi reformja nagy eredménynek tartottuk a dualista büntetési rendszer létrehozását, tehát a büntetések mellett az in-

tézkedéseknek is nagy jelentőséget tulajdonítunk. Kérdés azonban az, hogy azok az intézkedések, amelyek valamilyen bűnözési okként szereplő emberi magatartás, személyiségi attitűd megváltoztatására irányulnak, a büntetőjogi kényszer keretében kerüljenek-e szabályozásra.

Nézzünk szembe a tényekkel. Gyakorló büntetőjogászok jól tudják, hogy a Kozma utcában az IMEI-t minden 5 évben felülvizsgáljuk. Kiüritjük, aztán öt év múlva megint tele van. Ha egyszer elfogadjuk azt, hogy a büntethetőséget kizáró ok a kóros elmeállapot, nekünk kell egy elmeegógyintézetet fenntartani? Ha elfogadom azt, hogy - és az erre vonatkozó orvosi véleményt elfogadom -, hogy bizonyos gyógykezeléseknél a gyógykezelés eredményességének feltétele az önkéntesség, ha ez így van az alkoholnál, ha ez így van a kábítószernél, akkor ezeket a kezeléseket nekünk kell kényszerintézkedésként végrehajtani? Egyáltalán tudunk mi olyan "rezsimet", olyan kezelési módokat kifejlesztteni, amellyel általában még a társadalom nem rendelkezik? Amivel csak az utóbbi időben kezd rendelkezni? Gondolok itt a narkotikumokra. Azt kellene végiggondolni, hogy vajon nem feleslegesen terheljük-e a büntetőjogot ezekkel az úgynevezett kezelési intézkedésekkel. Az megint más kérdés - és ez is a büntetési rendszerhez tartozó kérdés -, hogy ha az eddigieknél gyakrabban mondanánk le az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséről, annak reményében, hogy olyan személyiségfejlesztő, személyiségformáló, személyiségátalakító intézkedésekre kerül sor a büntetőjogon kívül, ami a további bűncselekményeket in concreto, az adott személy vonatkozásában is megelőzi, akkor el kellene gondolkoznunk a büntetőjogi intézkedéseket felváltó alternatív eszközök alkalmazásának lehetőségéről.

S még egy valamit a büntetési rendszer kérdéseiből. Ez nem annyira az általános rész, inkább a különös rész problémája. Nagyon meg kellene ritkítani a minősítési rendszerünket. Tudom, hogy minden büntetőjogásznak, aki jogdogmatikával foglalkozik, fáj a szíve, olyan szép egy-egy minősítésnek a megkonstruálása, pl. hogy az "dolog

elleni erőszak"-e? Ez nagyon szép dolog, dehát miért csináltuk ezt a minősítési rendszert? A minősítési rendszer értelme nem abban van, hogy jó kategóriákat talál ki az ember, és oda "viszi be" a tényállásokat, hanem abban, hogy milyen lesz ezáltal a büntetési rendszer. Minősítési rendszer azért van, hogy ezáltal meghatározzuk a büntetési kereteket. Ennek megfelelően egy túlcizellált minősítési rendszer szűk büntetési kereteket ad. A minősítő körülmények megritkításának az értelme épp az lenne, hogy a büntetési keretet tágítsam, magyarán nagyobb szabadságot adjak az in concreto a büntetés meghatározásánál. Megtehetem ezt? Én azt hiszem, megtehetem. Azért, mert van egy többé-kevésbé kifejeződött, stabil bírói gyakorlat, egy jó bírói gyakorlat, és alapvetően bizalom van a bíróságok iránt, amelyek nem élnek vissza a tág büntetési kerettel.

Véleményem szerint tehát az egész különös részben a minősített esetek jelentős ritkítását kellene elvárni, nem beszélve azokról, amelyekkel - legyünk őszinték - semmit nem tudott kezdeni a gyakorlat /pl. "a népgazdaság súlyos sérelme", vagy a "népgazdaság veszélyeztetése"/. Hat hónapig adott az OT arról egy véleményt, hogy fennáll-e a népgazdaság, vagy a pénzügyi helyzet súlyos veszélye, akkor a rendőrnek három napon belül kell döntenie a nyomozás elrendeléséről vagy megtagadásáról. Ilyen minősítő körülményeket nem szabad fenntartanunk.

Ami a különös rész egészét illeti, azt hiszem alapos tényállás-revizíóra van szükség. Erre az említettek mellett két területen van különös szükség. Az egyik a - nem állam ellenit mondom, sokkal tágabbról van szó - politikai bűncselekmények területe. Erre az bevezetőben említettek miatt van szükség. Ha én hagyom az izgatást vagy a lázadást - hogy ne soroljam - mai tényállását, ezzel megvontam és bekorlátoztam az egyesülési vagy a gyülekezési jog határát. Ebből a szempontból ezeket végig kell nézni, és abból a szempontból is, hogy van-e valós társadalomra veszélyessége az egyes magatartásoknak.

A másik alapvető témakör a gazdasági bűncselekmények kérdése. Nem a vagyon elleni, alapve-

tően a gazdasági bűncselekmények. Lényegében 1920. óta ismerjük ezeket a tényállásokat. Azzal, hogy a 48. évi XLVIII-as vagy a 8800/46-os jogszabályokban ugyanezek a tényállások vannak, mindent elmondtam. A teljesen megváltozott társadalmi-gazdasági rend körülményei között ezek a tényállások nem tarthatók fenn.

Az a könnyebb helyzet, hogy ha az Alkotmány gazdasági rendről szóló fejezete nem fog tartalmazni - azt hiszem nem fog tartalmazni - valamilyen privilégizált tulajdonformát, akkor mellőzni kell a Btk-ban is a privilégizált formát. Mondom, ez az egyszerűbb kérdés. A nehezebb problémák azok, hogy az új jelenségekre figyelemmel, vajon meddig mehet el a büntetőjog a büntetőjogi fenyegetettség körében?

Amit a gazdasági kötelezettség megszegése kapcsán próbáltunk a "nullum crimen" elve alapján, hát az - Wiener Elvtárs - ugye elég öszvér megoldás volt? Valójában, hogy mennyire nem él ez a bűncselekmény, azt az mutatja, hogy egyetlen egy ilyen magatartás sincsen. Itt azt kell majd meggondolni, mik az állami irányításnak azok a leglényegesebb pontjai, amelyek elengedhetetlenek, ezeknek kell csak büntetőjogi védelmet biztosítani, és a többi beruházási, pénzügyi kérdést a büntetőjogból mellőzni kell és hagyni kell a szabályozást a gazdasági életre. És visszatérve a keretszabályozásról mondottakra. Sem a deviza-, sem a vámbűncselekmény mai formájában nem tartható. Bianco csekket adni büntetőjogi fenyegetettségre - ez nem megy. Meg kell, és meg lehet kísérlni a sokkal konkrétabb és megalapozottabb szabályozást.

Eljárásjog. A Be. rendszerét - véleményem szerint - alapvetően nem kell átalakítani. Van azonban néhány kérdés, amit alaposan meg kell gondolni.

Ezek közül az első nem annyira elvi, mint gyakorlati: nem tudunk megbirkózni ezekkel a "monstre" ügyekkel. A gyakorlat nem tud velük mit kezdeni. Mindent, ami eljárásjogilag lehetséges, megpróbáltunk, az elkülönítést, a mellőzést; ezek nem hoztak eredményt. Ezek a nagy terjedelmű

ügyek egészen más természetű, sokkal rugalmasabb elbírálást indokolnak.

A másik jelentős probléma - és ezt már jelentősebbnek tartanám - a jogorvoslati rendszer problémája. A jogorvoslati rendszeren belül is elsősorban a rendkívüli jogorvoslaté. Az az alapvető probléma, hogy azok az okok, amelyek rendkívüli jogorvoslat alapjai lehetnek, azok alanyi jogként vagy diszkrécionális jogként szerepeljenek. Az biztos, hogy az abszolút hatályon kívül helyezési okokat nem szabad diszkrécióra, mérlegelésre bízni, hogy meg kell-e semmisíteni a határozatot, hanem ezt - ha úgy tetszik semmisségi panasz folytán - hatályon kívül kell helyezni. Ezt tehát automatikusan, alanyi jogként kellene szabályozni.

A jogorvoslati jog körébe tartozik az a probléma is, hogy tartsuk-e a mai, meglehetősen fellelős - hol kasszatórius, hol reformatórius - rendszert, vagy sem. Azt hiszem, nem abból kell kiindulnunk, hogy milyen bírósági szervezet lesz, ne a gombhoz varrjuk a kabátot. A jogorvoslati rend - a büntető és a polgári - kell majd meghatározza a bírósági szervezetet.

És végezetül ideje volna végiggondolni egy sokáig tiltott témát, a büntetőeljárás opportunitásának témáját. Ez sokáig - teljesen joggal és érthetően - úgy szerepelt, hogy a szocialista törvényesség szemszögéből a szocialista eljárásjogban az opportunitás elve nem érvényesülhet. Meg kell mondjam, engem itt bizonyos szempontból praktikus szemlélet vezet. Magyarán az, hogy az ismeretlen elkövetők aránya, ami korábban 27-30% körül mozgott, ma 48 %-os. Ez nem megy. Azt, hogy egy országban minden harmadik - vagy majdnem minden második - elkövető, pontosabban bűncselekmény felderítetlen maradjon, az nem megy. Ez egy olyan bűnözési helyzet "perspektíváját" vetíti elénk, ami az opportunitás újragondolását teszi szükségessé. És miután azok az intézményei az eljárásjognak, amelyek az elterelést vagy a kisebb súlyú cselekmények mellőzését lehetővé tették, nem váltak be, meg kellene gondolni, hogy az opportunitásnak a büntetőjogban való meghonosítása nem nyújt-e több lehetőséget. Tudom, hogy ez a

megoldás nagyon sok veszélyt is rejt magában. Miután számos ország eredményesen alkalmazza az elvet, és úgy tűnik eredményesen - elsősorban az angolszász rendszerekre gondolok - meg lehetne nálunk is próbálni.

A büntetőeljárás körében emlitem meg, röviden, mert sok egyenruhást nem látok a hallgatóság között, a katonai büntető eljárás problémáját. Most nem is a strukturális kérdéseket, tehát a különbiróság - nem különbiróság kérdését emelem ki, ezt majd az Alkotmány el fogja dönteni. Egy vagy két kérdést azért megemlítenék. A katonai bíróság hatásköre felülvizsgálatra szorul. Nemcsak arra gondolok, hogy összefüggés miatt polgári személyekkel szemben eljárnak, hanem arra is, hogy több, ma katonának tekintett személyt is ki kellene venni a hatáskörükből. Ilyenek a fegyveres testületek tagjai. Hogy ez összefügg azzal is, hogy a 71. évi 10-es tvr. hatályát - a fegyveres testületekre vonatkozóan - majd egy törvénybe hol kell megvonni, ez más kérdés, de azt hiszem ott is így kellene eljárni. Tehát a szűkités, mondom, nemcsak a civilekre, hanem a fegyveres testületekre is kiterjedne.

A másik kérdés a katonai anyagi büntetőjog kérdése. A jelenlegi szabályozást korántsem tartom megnyugtatónak. Azok az úszó tényállások, azok a generálklauzulák, amikkel ma a Btk. XX. fejezete tele van, és az, hogy az egység fegyelmi helyzete döntse el, hogy a katona bűncselekményt vagy fegyelmi vétséget követ el és ezt a parancsnok az adott egység fegyelmi helyzetétől függően minősítse, és ebből adódjon a bűncselekményi minőség, hát ez semmilyen formában nem tartható.

Manapság sok szó esik a birói függetlenségről és a birói függetlenség garanciarendszerének megteremtéséről. Meg kell ezt nézni a katonai bírák vonatkozásában szolgálati viszonytal összefüggésben. Nem mintha itt valami probléma lenne, de jobb tisztába tenni ezt a kérdést.

Két mondatot engedjenek meg végezetül a nemzetközi büntetőjog kérdéséről.

Az egyik az, hogy végig kellene gondolnunk,

melyek azok a nemzetközi egyezmények, amelyekhez csatlakoztunk, akár két- akár többoldalúan, és az azokban vállalt kötelezettségeknek eleget tett-e a büntetőjogunk, hol vannak itt hiányosságok.

Ami sokkal gyakorlatiasabb kérdés gyakorló jogászok számára, az a nemzetközi büntetőjogi kódex megteremtése. Lényegében arról lenne szó, hogy a büntetőjog nemzetközi vonatkozású szabályait - és itt nemcsak törvényi szabályokról van szó - nem lenne-e célszerű kiemelni az egyes jogszabályokból és egy külön kódexben szabályozni. Így sokkal egységesebb, áttekinthetőbb lenne a joganyag. Ez azonban csak technikai kérdés, a tartalmi az, hogy a jogi feltételek szűkítésével - pl. ha bizonyos eljárásokat nem fűznénk nemzetközi szerződések meglétéhez - az elbírálást megkönnyíthetnénk.

És végezetül egyetlen gondolat még, a büntetésvégrehajtás jogaival kapcsolatban. A büntetésvégrehajtás szervezetéről, rendszeréről nem kívánok szólni.

Legutóbb, 1979-ben megnyitottuk a büntetés-végrehajtási jogviszonyon belül a bírói utat. Igaz, hogy csak két kérdéskörben. Én akkor bátor voltam azt leírni, hogy ez egy olyan kísérleti út volt, amely még nem döntötte el, vajon továbbmegyünk-e ezen az úton, vagy elhal ez az intézmény. Azt hiszem, tovább kell mennünk. Azon kellene elgondolkoznunk, melyek azok a büntetés-végrehajtási jogok és kötelezettségek, melyeknél esetleg bírói fórumra lehet szükség. Hogy ez esetleg szervezetileg is más megoldást igényel - ha ezek a bírói jogkörök szélesek lesznek -, tehát esetleg egy büntetés-végrehajtási bíróság bírálná ezeket el, gondoljunk a francia rendszerre, vagy netán esetleg azt a megoldást választanánk, ha itt egy operatívan eljáró bizottságra van szükség - gondoljunk az előzetes letartóztatás kérdésére -, akkor a mostani bv bírói rendszert úgy kellene átalakítani, hogy az egyrészt megfeleljen ezeknek az operatív feladatoknak, másrészt elbírálja a büntetés-végrehajtás során felmerülő kérdéseket. El kellene így dönteni, meddig tart a

büntetőeljárás és hol kezdődik a végrehajtás, és végre megmondani, hogy a büntetésvégrehajtás egy büntetőjogi jogviszony-e, vagy egy államigazgatási, tehát meddig és hol van az igazgatásnak szerepe, határa. Következésképpen mit tehet az igazságügyminiszter és mit tehet a Legfelsőbb Biróság.

Tartok tőle kedves kollegák, hogy itt nagy programot vázoltam fel. Méltán felmerülhet Önökben, hogy lehet ezt megcsinálni, ha egyáltalán szükséges. Mi úgy ítéljük meg - és az eddigi konzultációk során ez többé-kevésbé visszhangra talált -, hogy ezeket a kérdéseket meg kell oldani. Méghozzá mielőbb. Ez alatt azt értem, hogy ezeknek a problémáknak az elméleti alapvetését ebben az évben el kell végezni. Gondolom a Jogász Szövetség, a Kriminológiai Társaság és más szakmai szervezetek fórumot fognak biztosítani és igényelni fogják, hogy a munkák előrehaladásával nemcsak általános áttekintés formájában, hanem részleteiben is tájékoztatást kapjanak. Az Igazságügyi Minisztérium ennek készséggel áll elébe.

A mai céloom az volt ezzel az előadással, hogy tájékoztatást nyújtsak arról, hogy milyen gondok merültek fel a büntetőjog reformjának körében.

Köszönöm a figyelmüket.

## ELŐSZÓ

a 30. kötethez

A Kriminológiai Társaság 1989. február 27-én Kulcsár Kálmán igazságügyi miniszter meghívásával rendhagyó vitaülést rendezett "Beszélgetés időszzerű jogpolitikai kérdésekről" címmel.

Az eszmecserét nem vezette be előadás, hanem "in medias res", a kérdésekkel kezdődött. Valószínűleg a Társaság szakmai profilja okozta, hogy a vitafórumon nem az általános jogpolitikai kérdések merültek fel, hanem a kérdések elsősorban az igazságügyi kormányzat büntetőpolitikai elveire, a tervezett büntetőjogi reform elemeire irányultak. A vitaülés résztvevői igen aktívak voltak, s a bagatell bíráskodástól a vizsgálóbírói intézmény meghonosításáig, az ártatlanul meghurcoltakat megillető jóvátétel kérdéseitől a halálbüntetésig, a jogászképzés reformjától a bírósági szervezeti rendszer kérdéséig számtalan probléma napirendre került.

Az igazságügyi miniszter válaszaiból egy elemeiben egymással összefüggő, szakmai elvekre épülő, s a progresszív politikai reformok szelleméhez igazodó büntetőjogi reform képe rajzolódott ki. Mindannyiunk számára nyilvánvalóvá vált, hogy ha a miniszteri bársonyszékbe szakértő-politikus és nem politikus-szakértő kerül, akkor megnyílik a lehetőség arra, hogy a büntetőjog és ezen túlmenően egész jogrendszerünk reformjában a szakszerűségi elemek kerüljenek előtérbe a politikai vagy politikainak mondott szempontokhoz képest.

A Szerkesztő

Szabó András

Elnöki megnyitó

Tisztelt Kollegák, kedves Barátaim!

Tisztelettel köszöntöm körünkben Kulcsár Kálmán igazságügyminisztert, aki mai ülésünk előadója, illetve aki válaszolni fog a jogpolitikai, ezen belül is elsősorban a büntetőjogpolitika köréből feltett kérdéseinkre. Társaságunk legutóbbi tisztújító közgyűlésén olyan programot fogadott el, amely elkötelezi magát a reformpolitika mellett. Kulcsár Kálmán személyében olyan tudóst tisztelhetünk, aki nem miniszterként, hanem tudósként hirdette meg a politikai intézmények reformjának szükségességét. Most miniszterként a legtisztább forrás, aki felvilágosíthat bennünket a tervezett jogi reformokról.

Engedjék meg, hogy elnöki minőségemben én tegyem fel az első kérdést. Hogy látod Kálmán a jogi-szakmai szakszerűség és a demokrácia viszonyát általában, különösen pedig a mai parlament munkájában? Én ugyanis úgy látom, hogy a képviselők jogi járatlansága éppen akkor, amikor a legtöbb társadalmi reform, politikai reform jogi intézményes reform formájában fogalmazódik meg, igen tekintélyes akadálya annak, hogy koncepciójában egységes jogalkotási folyamat bontakozhasson ki.

Kulcsár Kálmán /igazságügyi miniszter/

Kedves Kollegák!

Mindenek előtt köszönöm a meghívást, nagyon örülök, hogy elbeszélgethetünk időszerű jogpolitikai kérdésekről, még akkor is, ha az első kérdés, amelyet kaptam, az nemcsak most időszerű, hanem mindig az. A laikus, a politikai elem mellett a szakszerűség érvényesülése a jogalkotás és a jogalkalmazás során ugyanis permanens probléma. Hogy a mai megnövekedett demokratikus légkörben ez különösen jelentős, annak bizonyos jelei is láthatók. Sajnos néha nagyon nehezen biztosítható a szakszerűség érvényrejutása, elsősorban természetesen az u.n. testületi plénumokban. A parlament egyik januári ülésén pl. az alkotmány módosítás során a jogállam koncepciójából kiindulva, a hatalmi ágak elválasztására gondolva, s megpróbálván ezt lehetőség szerint előremozdítani, javaslatot terjesztettem be, amely alapján a Legfelsőbb Bíróság elnökét kivettük volna az interpellálhatók köréből. Hogy erre az alkotmány lehetőséget adott, ez önmagában is a szakszerűség sérelme. Nem vagyok benne biztos, hogy igazán meggondoltan került ez a lehetőség az alkotmány szövegébe, de egészen bizonyos vagyok benne, hogy a demokratikus államberendezkedés egyik legfontosabb elvének, az államhatalmi ágak elválasztásának és egyensúlyának nagyon veszélyes sérelmével. Amikor egy jól hangzó interpelláció, egy jól hangzó kérdés elegendő volt arra, hogy a Parlament végeredményben saját érzelmeit, már ti. a bírósági eljárás során ki-ki által tapasztalt érzelmeit elvi állásfoglalássá transzponálja és végülis ez a módosítási javaslat ne kapja meg a szükséges minősített többséget, akkor bizony el kell azon gondolkodni, hogy elegendő-e a szakszerű magyarázatokat adni akkor, ha nem szakemberekkel állunk szemközt. Ebből én azt a következtetést vontam le, hogy önmagában valaminek a szakirányú indokoltsága, bármennyire is kézenfekvő legyen az

számunkra, nem sokat ér, ha nem tudjuk azt "tetszetős" és mindenki által érthető érvekkel elfogadtatni. Nem is csak arról van tehát szó, ahogyan a kérdést szokás volt feltenni és időnként ma is feltesszük, hogy mennyire biztosítható a politikai elemmel szemben strukturálisan a szakszerűség, hanem arról is, hogy tetszetős érvekkel szemben mennyire védhető a szakszerűség szakismerettel nem rendelkező közegben. Ez bizonyos értelemben küzdelem kérdése. Mindenütt, ahol ilyen összefüggésben merülhetnek fel a problémák, a jogászoknak kötelességük, hogy ne csak szakérveléssel vegyék fel a küzdelmet és próbálják az álláspontjukat érvényesíteni.

Mindez más problémához is elvezet. Ahhoz a problémához pl., hogy milyen a jogászság és a jog presztízse Magyarországon. Ez ahhoz a problémához is elvezet, hogy vajon helyesen jártunk-e el akkor, amidőn mi magunk is azt a látszatot keltettük vagy keltjük mind a mai napig a társadalomban, hogy a joghoz is mindenki érthet. Azzal a pusztán ténnyel pl., hogy azt "követeljük", vagy elfogadjuk azt a követelést, hogy legyenek a jogszabályok közérthetőek, akkor is, ha ezzel kikapcsoljuk belőlük a jog szakmai elemeit, már tulajdonképpen ennek a kérdésnek megyünk elébe. Az első uralkodó, aki azt kívánta, hogy a jogszabályok mindenki számára érthetőek legyenek, hogy így mindenki azonnal megérthesse kötelességeit, Nagy Frigyes volt. Ő kifejezetten paternalista megközelítéssel akart olyan jogi szabályozást, amelyből mindenki pontosan tudja, mi a kötelessége. Még azt is hozzátette meglepő őszinteséggel, hogy nincs szükség jogászokra a jogalkotásban, akik a maguk sajátos jogi nyelvezetével megzavarják az alattvalókat. Így született a porosz Allgemeines Landrecht, amely maga több mint 20.000 §-ában aprólékosan közölte mindenkivel, hogy kinek mi a kötelessége. Egy kicsit mi is követni próbáljuk ezt, mikor meg akarjuk magyarázni a laikusoknak a jogszabályokat, hogy mindenki igazodjon el a maga jóvoltából, saját felfogása alapján, és akkor csodálkozunk, hogy félreértések támadnak, hogy értetlenség keletkezik és jogi kérdésekben

is mindenki szakértőnek gondolja magát. Határozott véleményem, hogy a jogász tartsa a maga szakismeretét olyan fontosnak, mint akár az orvos vagy a mérnök, és ne kívánja mindenkivel megértetni a saját szakmáját, ne akarja megtanítani a laikusoknak a jogot, a jogszabályokat, hanem értesse meg azt, hogy egy meghatározott folyamatban, amelyet jogilag akarunk szabályozni, a jognak mi a helye és mik a jogász funkciói, feladatai ezzel összefüggésben. A jogász ismeri a jogtulajdonságait, a jogász tudja, vagy kellene tudnia, mi érhető el és oldható meg a joggal, s mi nem, és ezt minden véleménnyel szemben, politikaival és laikussal, ideértve a másfajta szakismereteken alapuló nézeteket is, képviselnie kell. Ha tehát most röviden akarok válaszolni Szabó András barátom kérdésére, akkor csak azt tudom mondani, hogy a szakismeretnek, a jogi szakismeretnek olyan helye lesz a Parlamentben, a Kormányban és mindenütt, amilyen helyet a jogászok, és különösen az éppen ott működő jogászok ki tudnak harcolni.

Szabó András:

Köszönöm Kulcsár Kálmán válaszát, most pedig kedves kollegáim, a kérdéseken a sor.

Katona Géza:

Két kérdést szeretnék föltenni. Az első kérdés arra vonatkozik, hogy az elmúlt évtized helyes irányú fejlődésében a legalitás érvényre juttatásának elve azt hiszem, hogy kétségtelenül érvényesült, és világos az is, hogy ezen elv további érvényesítésére szükség van. Nem tisztázott viszont a legalitás ellentét párjának tekinthető opportunitás elvével összefüggő intézményeknek a kérdése.

A második kérdésem az a laikus elem részvételére vonatkozik a büntető igazságszolgáltatásban. Tisztában vagyok azzal, hogy az esküdtszék intézménye Magyarországon sem hosszú, sem túlzottan egyértelműen pozitívan értékelhető múltra nem tekinthet vissza. A laikus biráskodásnak azonban van a másik területe, a bagatell ügyekkel való foglalkozás.

Az lenne a kérdésem, hogy ebben az irányban várhatunk-e változást?

Kulcsár Kálmán:

Engedjék meg, hogy a kérdést a szokásos büntetőeljárásjogi értelmével szélesebben felfogva azt válaszoljam, hogy a jelenlegi helyzetben a legalitás elvének feltétlenül elsőbbséget kell adni. Még akkor is, ha az átmeneti időszakban a legalitás is kettős gyökerű, s a régi és új szembenállhat egymással. Az értelmezés jelentősége ezzel persze növekszik, és növeli az opportunitás elvének a jelentőségét is. Ha a kérdést jogalkotási szempontból vizsgálom, akkor arra kell utalnom, hogy a jogszabály olyan fő folyamatokat és összefüggéseket szabályozzon, amelyek ilyen szabályozása igazán indokolt, és ahol nem, ott a szabályozásra nincs szükség, s az ilyen szabályozás csak túlszabályozásra vezet. A deregulációs folyamat, amelynek tudatos véghezvitelére most elsősorban a gazdasági életben és a közigazgatásban törekszünk, csak akkor lehet eredményes, ha a legfontosabb összefüggéseket határozott, nem változó, vagy ritkán változó jogi normák szabályozzák, amelyek meghatározó szempontokat adnak a dereguláció számára is. Lényegében hasonló az álláspontom a jogalkalmazás során is. A legalitás érvényesítése akkor lehet igazán hatékony, azokban az ügyekben, amelyek nem érik el azt a szintet, amelyhez ilyen komoly érdekek nem fűződnek, az opportunitásnak nagyobb lehetősége jut. Ezt egyébként a társadalmi gyakorlat maga is így "csinálja", hiszen ismert, hogy nagyon sok esetben viták, konfliktusok nem a jogi szabályozás közbejöttével és nem is a jog alkalmazására hivatott szervezetek közbejöttével intéződnek el; maga a társadalmi gyakorlat is kikerüli a jogalkalmazó fórumokat, ha a fórumok a maguk legalitásra törekvésükkel - ha szabad így mondanom - egyik fél számára sem "kifizető" döntéseket produkálnak. Ez természetesen nem magyar jelenség, ez világjelenség. Azt hiszem tehát, hogy az opportunitás szélesen felfogott elvének érvényesülni kell, méghozzá intézményesen kell érvényesülnie ahhoz,

is mindenki szakértőnek gondolja magát. Határozott véleményem, hogy a jogász tartsa a maga szakismeretét olyan fontosnak, mint akár az orvos vagy a mérnök, és ne kívánja mindenkivel megértetni a saját szakmáját, ne akarja megtanítani a laikusoknak a jogot, a jogszabályokat, hanem értesse meg azt, hogy egy meghatározott folyamatban, amelyet jogilag akarunk szabályozni, a jognak mi a helye és mik a jogász funkciói, feladatai ezzel összefüggésben. A jogász ismeri a jogtulajdonságait, a jogász tudja, vagy kellene tudnia, mi érhető el és oldható meg a joggal, s mi nem, és ezt minden véleménnyel szemben, politikaival és laikkussal, ideértve a másfajta szakismereteken alapuló nézeteket is, képviselnie kell. Ha tehát most röviden akarok válaszolni Szabó András barátom kérdésére, akkor csak azt tudom mondani, hogy a szakismeretnek, a jogi szakismeretnek olyan helye lesz a Parlamentben, a Kormányban és mindenütt, amilyen helyet a jogászok, és különösen az éppen ott működő jogászok ki tudnak harcolni.

Szabó András:

Köszönöm Kulcsár Kálmán válaszát, most pedig kedves kollegáim, a kérdéseken a sor.

Katona Géza:

Két kérdést szeretnék föltenni. Az első kérdés arra vonatkozik, hogy az elmúlt évtized helyes irányú fejlődésében a legalitás érvényre juttatásának elve azt hiszem, hogy kétségtelenül érvényesült, és világos az is, hogy ezen elv további érvényesítésére szükség van. Nem tisztázott viszont a legalitás ellentét párjának tekinthető opportunitás elvével összefüggő intézményeknek a kérdése.

A második kérdésem az a laikus elem részvételére vonatkozik a büntető igazságszolgáltatásban. Tisztában vagyok azzal, hogy az esküdtszék intézménye Magyarországon sem hosszú, sem túlzottan egyértelműen pozitívan értékelhető múltra nem tekinthet vissza. A laikus bíráskodásnak azonban van a másik területe, a bagatell ügyekkel való foglalkozás.

Az lenne a kérdésem, hogy ebben az irányban várhatunk-e változást?

Kulcsár Kálmán:

Engedjék meg, hogy a kérdést a szokásos büntetőeljárásjogi értelmével szélesebben felfogva azt válaszoljam, hogy a jelenlegi helyzetben a legalitás elvének feltétlenül elsőbbséget kell adni. Még akkor is, ha az átmeneti időszakban a legalitás is kettős gyökerű, s a régi és új szembenállhat egymással. Az értelmezés jelentősége ezzel persze növekszik, és növeli az opportunitás elvének a jelentőségét is. Ha a kérdést jogalkotási szempontból vizsgálom, akkor arra kell utalnom, hogy a jogszabály olyan fő folyamatokat és összefüggéseket szabályozzon, amelyek ilyen szabályozása igazán indokolt, és ahol nem, ott a szabályozásra nincs szükség, s az ilyen szabályozás csak túlszabályozásra vezet. A deregulációs folyamat, amelynek tudatos véghezvitelére most elsősorban a gazdasági életben és a közigazgatásban törekszünk, csak akkor lehet eredményes, ha a legfontosabb összefüggéseket határozott, nem változó, vagy ritkán változó jogi normák szabályozzák, amelyek meghatározó szempontokat adnak a dereguláció számára is. Lényegében hasonló az álláspontom a jogalkalmazás során is. A legalitás érvényesítése akkor lehet igazán hatékony, azokban az ügyekben, amelyek nem érik el azt a szintet, amelyhez ilyen komoly érdekek nem fűződnek, az opportunitásnak nagyobb lehetősége jut. Ezt egyébként a társadalmi gyakorlat maga is így "csinálja", hiszen ismert, hogy nagyon sok esetben viták, konfliktusok nem a jogi szabályozás közbejöttével és nem is a jog alkalmazására hivatott szervezetek közbejöttével intéződnek el; maga a társadalmi gyakorlat is kikerüli a jogalkalmazó fórumokat, ha a fórumok a maguk legalitásra törekvésükkel - ha szabad így mondanom - egyik fél számára sem "kifizető" döntéseket produkálnak. Ez természetesen nem magyar jelenség, ez világjelenség. Azt hiszem tehát, hogy az opportunitás szélesen felfogott elvének érvényesülni kell, méghozzá intézményesen kell érvényesülnie ahhoz,

hogyan ne legyen olyan jogsértés a következménye, amely tartalmában e társadalmi jelenségek, folyamatok szinte kikerülhetetlen következménye. Ez is az átmenet egyik fontos problémája, különösen, ha a különböző "legalitásokhoz" kapcsolódó "elvárások" ellentmondásosak. Külön probléma e két elem viszonya a büntető eljárásban. Az új büntetőeljárási jogi törvény előkészítése során érdemes lenne az erre vonatkozó külföldi tapasztalatokat is összegyűjteni. A két elv megfelelő viszonyának kialakítása és az ennek megfelelő gyakorlat nélkül ugyanis egyetlen modern állam sem tarthat fenn hatékony büntetőjogot.

Ami a második kérdést illeti, több összefüggésben is szükséges elemezni a laikus elem helyét a büntető bíraskodásban. Igaz, hogy illúzióim nincsenek, és ezt a nemzetközi tapasztalatok is alátámasztják. Több mint két évtizeddel ezelőtt vizsgáltam történeti és szociológiai eszközökkel a népi ülnökök közreműködését büntető bíraskodásban. A vizsgálat befejezése után egy nemzetközi konferencián beszélve erről, odajött hozzám egy idősebb amerikai kollega, akiről kiderült egyébként, hogy a hírneves osztrák származású Hans Zeisel, aki ama híres chicagói Jury Project, tehát az esküdtszék működését szociológiailag vizsgáló program vezetője. Ez a nagy kutatási program a büntető bíraskodást és a polgári bíraskodást egyaránt elemezte az esküdtszéki keretek között, megpróbálván meghatározni, hogy mi az, amit az esküdtektől várni lehet, hogyan befolyásolják az esküdteket a bírák, milyen tényezők hatnak döntéseik folyamatában, és így tovább. A beszélgetés során kérdezte, hogy milyen eredményre jutottunk, mert a chicagói program egyértelmű végeredménye az, hogy az esküdtszéki bíraskodás nem biztosítja a hatékony laikus részvételt, s a hozzá kapcsolódó társadalmi elvárásokat, hiszen egy jó bíró úgy irányítja az esküdteket, ahogy akarja. Az ülnökrendszer biztosan megfelelőbb - fejezte be. Erre azt válaszoltam, hogy a mi vizsgálataink szerint az ülnökök nagyon kevéssé vesznek részt érdemi módon az ítélezésben, a bíró úgy irányítja őket, ahogyan kívánja, s meg voltunk győződve

arról, hogy az esküdtszék hatékonyabban működik. Azt gondolom tehát, hogy a laikus az laikus, akár milyen vezetési formában működik is közre az igazságszolgáltatásban. Ezzel együtt azonban - különböző okok miatt - a laikus biráskodás mégsem mellőzhető a büntető ítélkezésben. Sőt nagyobb változatosságra is törekedhetünk. Tőlem sem idegen pl. az a gondolat, ha a bírósági szervezet és eljárás reformjára valóban sor kerülhet, hogy egyes ügykategóriákat kifejezetten esküdtszéki előtt tárgyaljunk. Magyarországon az esküdtszéki biráskodás legtovább a sajtóperekben élt, és nem is indokolatlanul. Én esetleg még néhány más esetben, mint pl. a politikai büntetőperek is, hajlandó lennék esküdtszéki biráskodást újra bevezetni a magyar jogrendszerbe, ugyanakkor, amikor indokolt esetekben akár az ülnöki biráskodás is megmaradhatna. A "bagatell" biráskodást, ahogy ezt ilyen csúnya szóval nevezzük, az eddigi igazságügyi elképzelések pontosan fordított szemszögből közelítették meg. Úgy pl., hogy jogi képzettséggel rendelkező, de tanácsvezető "képesítést" még el nem érő szakbírók közreműködésével kellene az ilyen biráskodást megoldani. Ahol a "bagatell" biráskodásnak laikus formája működik, mint pl. a békebírók Angliában, ott is az a tapasztalat, hogy ezeket a bírakat a bíróságnak a jogász titkára instruálja a tárgyalás előtt, úgy, hogy tulajdonképpen a biráskodás ennek a szakképzett jogász titkárnak az elgondolása szerint megy végbe, tehát a laikus biráskodás ebben az esetben kvázi laikus jellegű. Megfontolható persze, hogy nagyon csekély súlyú ügyekben, amelyekben nem, vagy alig merülhetnek fel jogkérdések, esetleg a laikus forma is kipróbálható, és ezzel mentesíthetők lennének a bíróságok. Én azonban inkább a másik összetételnek volnék a híve.

#### Diczig István:

Milyen jövőt lát a vizsgálóbíró intézményének meghonosításában? Hogyan hozható ez összefüggésbe az új alkotmány koncepciójában szereplő "C" változattal?

Kulcsár Kálmán:

Elgondolásokról jelenleg még nem beszélhetnék. Azt mondhatom azonban, hogy a bíróság szerepéről a nyomozati szakaszban új felfogást kell kialakítanunk. Az első lépés ebben az előzetes letartóztatás bírói elrendelése és a megfelelő jogorvoslat biztosítása. Ez ma még nem jelenti a vizsgálóbírói intézmény bevezetését. A vizsgálóbírói intézmény szélesebb összefüggésbe is beágyazható, amely összefüggések valóban elvezetnek az alkotmány szabályozási elveiben megjelölt u.n. "C" variánshoz. Mint ismeretes, ez az elgondolás az ügyészi szervezet helyét, szerepét megváltoztatja. Valószínűleg olyan kombinációban kell megoldani a vizsgálóbírói intézmény elhelyezését, amelyben a nyomozati hatóság, az ügyészség és a vizsgálóbírói hármas elemét kellene összefüggésiben is kialakítani. Talán leginkább a francia elgondolás vagy a francia példa az, ami az embernek eszébe jut, de emlékezhetünk a korábbi magyar rendszerre is. Nem hiszem, hogy nagyon sokan vannak itt, akik akár az ügyészségen, akár a bíróságon ebben a szisztémában dolgoztak volna, de amikor én kezdtem a pályafutásomat ügyészként, pontosabban ügyészségi fogalmazóként, akkor még működött ez a kombináció. A vizsgálóbírónak lényegében az lenne a feladata, hogy az eljárás törvényességét bírói szinten tudja kontrollálni, éspe-dig súllyal az emberi és polgári jogok érvényesülésére. A bírói kontrollt itt nagyon aláhúznám, mert az eljárás törvényessége ügyészi apparátussal is ellenőrizhető, ma is ez történik, de a törvényesség szempontjából, legalábbis véleményem szerint, megnyugtatóbb az, ha nem utasításra dolgozó centralizált szervezet tagja végzi ezt a felügyeletet, illetőleg másféle kontroll is működik. A bíróságnak, mint különböző garanciákkal, elvi, jogszabályi, szervezeti biztosítékokkal a leginkább függetlenné tehető szervezet, a működése vizsgálóbírói intézmény útján is biztosítható. Ebben az esetben azonban meg lehet és meg kell határozni azokat a momentumokat, amelyekben ügyészi, és azokat a momentumokat, amelyekben vizsgál-

ló birói ténykedésnek van helye a nyomozat során. Mindez kimunkálандó, és pedig együtt az új birói, ügyési és eljárási törvényekkel.

Szabó Péter:

A bíróságok társadalmi, politikai szerepének várható változása milyen objektív és szubjektív feltételek egyidejű megteremtésével valósulhat meg?

Kulcsár Kálmán:

Az új bírósági szervezet rendszer kialakítása során szervezett vitában igen sokszor jelenik meg ellenérvként, hogy a mai helyzetben nem tudjuk a bíróságok megfelelő működését biztosítani, sem létszámmal, sem anyagilag. Lehetséges-e tehát gyakorlatilag most a birói szervezet átalakítása, s nem volna-e célszerűbb a jelenlegi bírósági szervezet anyagi, személyi, s minden egyéb vonatkozású erősítése. Felmerült az is, hogy a szervezeti átalakítás tulajdonképpen az előbbi feltételek biztosítása helyett. Való igaz, hogy a birói, a bírósági szervezet a jelenlegi állapotában és azokkal a feladatokkal, amelyeket az utóbbi időben kapott - s amelyek még kibővülnek, ha mással nem, az előzetes letartóztatással kapcsolatban már említett jogkörével, a közigazgatási bírászkodás kiterjesztésével stb. - tehát a jelenlegi állapotában sem tudja maradék nélkül a feladatait ellátni. A kérdés tehát nem az, hogy nem fejlesztjük a bíróságot és marad a szervezet, vagy fejlesztjük a bíróságot és szervezeti átalakítás következik, mert a bíróságot mindenképpen mai állapotában és szervezeti átalakulás nélkül is fejleszteni kell. Ennek az elgondolásnak az alapján készült az az előterjesztés az Igazságügyi Minisztériumban, amely az elmúlt héten volt a Kormány előtt, s amelyet a Kormány egyébként jóváhagyott. A Kormány a jelenlegi állapotokból kiindulva a létszámot illető és más fejlesztést is szükségesnek látott, elsősorban az ügyhátrálék feldolgozása miatt, majd pedig az ügyhátrálék feldolgozása után az újonnan belépő feladatok el-

látása érdekében. Ez a fejlesztés rövid távra 100 főnyi bíró beállítását kívánta meg, a megfelelő segédszemélyzettel. Ezt a Kormány elfogadta, ha nem is úgy, hogy ebben az évben teljesen megvalósítható. Erre az évre csak korlátozott anyagi erőik állnak rendelkezésre, de perspektivikusan, néhány évre vonatkoztatva a létszám igényeket ki-elégítette. Mindez azt jelenti, hogy a bírói létszám az elkövetkezendő évek során 100-200 fővel és a megfelelő segéderőkkel növelhető, kialakulhat olyan fogalmazói létszám is, ami kb 40 %-kal jelent többet a jelenleginél. Ennek alapján a fórumrendszernek a kétfokú fellebbezéshez szükséges átalakítása már túlságosan nagy létszámgigényt nem jelentene. Tehát ha ezt a fejlesztést a bíróságok területén biztosítani tudjuk, aminek egy jelentős része, legalábbis az első időszakban, az ügyhátrálék földolgozásával indokolt, kialakítjuk azt az új bírászkodási rendszert, amelyben helyet kap egyébként a kis ügyekre vonatkozó egyesbirászkodás is. Nem merem használni a "bagatell" kifejezést, mert egyszer már kikaptam érte a Legfelsőbb Bíróságon azzal, hogy a legkisebb ügy sem lehet bagatell, mert az ügyfélnek minden fontos. Ez egyébként igaz is, csak hát a szót nem ilyen pejorativ értelemben, hanem jobb híján használtuk. Az új bírósági szervezeti rendszer egyébként a legelső fokú bírói fórumrendszer kiterjesztésével járna, a szervezeti egységek növelésével is, - a bírászkodást közelebb kell vinni a lakossághoz, egyre inkább jelennek meg ezek az igények - s ebben lehetőség nyílna bizonyos ügyek egyszemélyi, esetleg nem is kifejezetten bírói, hanem "albírói" szinten megoldható bírászkodásra is. Erre a fórumra épülne föl - esetleg a jelenleginél kisebb számban - a mai megyei bírósági szintű bíróságok rendszere, majd a fellebbviteli bíróságok ugyancsak nem nagy száma, 4-5 ilyen egységre gondolnánk, végül a Legfelsőbb Bíróság. Ismétlem, véleményem szerint ehhez a szervezethez nem kellene sokkal több bíró, mint a most már ilyen szervezeti átalakítás nélkül is a fejlesztés szempontjából vett létszám. Hangsúlyom azonban, ha a Parlament ezt a bírói fórumrendszert fogadja el, s a bírói szervezeti törvény ennek megfele-

lően alakul is, az új birói szervezeti törvény életbeléptetése akkor és olyan ütemben képzelhető el, ahogyan a feltételek biztosíthatók. Ha tehát az ügyhátrálék feldolgozása egy-másfél, maximum két év alatt megoldható, és az ebből fölszabaduló birói létszám a szervezeten belül marad, akkor a továbbiakban ilyen ütemben a fórumrendszer átalakítása is megtörténhet. Még egyszer hangsúlyozom, csak akkor, amidőn a feltételek minden szempontból biztosítottak. Emlékezzünk rá, hogy az 1869-es birói szervezeti törvény végrehajtása is jó néhány évet vett igénybe. A kétfokú fellebbezés mellett egyébként azért törünk lándzsát, s ezt szeretném, jöllehet a kérdés erre nem irányult, megjegyezni, mert nagyon lényeges az állampolgárok jogainak biztosítása ebből a szempontból is. Világos ugyanis, hogy a jelenlegi második fellebbezés csak rendkívüli perorvoslatot jelent, amelynek már a benyújtása is a Legfelsőbb Biróság elnöke, vagy a legfőbb ügyész diszkréciójától függ. Ez tehát nem az ügyfél alanyi joga. A második fellebbezés lehetőségét is normatív alapon kell rendezni, ha nem is feltétlenül az első perorvoslat körében, ez pedig a birói fórumrendszer kiterjesztését igényli. Én ugyanis nem tudom elfogadni, hogy ugyanaz a bíróság - bármilyen összetételben - kétszer egymás után döntsön normális fellebbviteli keretek közt, illetőleg az u.n. székhelybíróságokat másodfokú eljárásra is használjuk.

#### Szabó András:

Azt hiszem, hogy Kulcsár Kálmán segítségére kell sietnem abban, hogy a fogalmi apparátusát bővitsem, ezért hogy szemrehányás a jövőben ne érje a bagatell biráskodás tárgyában, javasolnám, hogy a bagatelloid vagy kvázi bagatell biráskodás fogalmát használja.

#### Hoffer Ferenc:

Milyen tevékenységi tervei vannak az Igazságügyi Minisztériumnak a politikai elitéltek mentesítésére? Gondoltak-e a törvénnyel kimon-

dott semmisségre?

Kulcsár Kálmán:

Igen, ezt szándékozik tenni az igazságügyi kormányzat. A helyzet azonban nem egyszerű. A koncepció maga is különböző lehet, és különböző szerepet játszhatott az egyes perkategóriákban. Voltak koncepciós perek, eleve "jogsértő", lényegében alkotmányos elveket sértő, tehát eleve "konceptiót" jelentő /a szó most használatos pejorativ értelmében/ jogalkotásra épültek. Voltak olyan koncepciós perek is, amelyek teljesen ilyen típusú jogalkotásra támaszkodtak, de legalábbis tetszőleges értelmezést lehetővé tévő jogalkotásra, gondolok itt pl. az 1946. évi 7. törvényre. Végül jónéhány perben a tényállás kialakításában jelent meg a "konceptió", de ha ez a tényállás igaz lett volna, akkor az "elkövetőt" jog szerint ítélték volna el az adott esetben. Végül egyes perekhez sajátos politikai megítélés társult, és ezért torzult el az ítélet. Éppen mert rendkívül komplikált lenne az egyedi felülvizsgálat, a nagy ügyszám miatt sem lenne lehetséges, az igazságügyi kormányzat azt javasolta, hogy törvényi úton tekintsük semmisnek ezeket az ítéleteket, röviden úgy, ahogy a kollega javasolta. Ilyen törvény előkészítésén munkálkodunk, de szükség van még bizonyos vizsgálatok elvégzésére. Ezek már megindultak, de ez nem felülvizsgálat, hanem inkább számbavétel. Azt kívánjuk megtudni, hogy bizonyos perkategóriákban milyen módon jelent meg a "konceptió", milyen perkategóriák tekinthetők eleve "konceptió"-nak stb. Ennek egyébként történeti jelentősége is van. Éppen ezért a számbavételt végző bizottságokat történészekből, jogászokból állítottuk össze. Arról van tehát szó, hogy meghatározott ügykategóriákat elkülöníthessünk, lássuk a "konceptió" jellegét, az ügyek körülbelüli számát. Még egyszer hangsúlyozom, ez a felülvizsgálat nem igazságügyi jellegű. Nem arról van szó, hogy a perrend szabályai szerint ügyészek és bírák közbejöttével történe valami fajta felülvizsgálat, aminek eredménye perújítási indítvány vagy törvényeségi óvás lenne. Az én elgondolásom kezdettől fog-

va ez lett volna, csak sokáig "idő előttinek" tekintetett ez a javaslat. Márpedig az egyedi eljárásokkal sebeket tépnénk fel, s ez adott esetben tragikus lehet. Nem a közreműködő bírák, ügyészek, nyomozók "védelméről" van szó, hanem a terheltekről, a gyakran egymásra terhelő, alaptalan beismerésre kényszerített emberek személyi jogainak a védelméről. A "tapintat" mellett azonban az ügyek nagy száma miatt is lehetetlenné válna a szokásos perorvoslatok alapján történő felülvizsgálat. Néhány ügy azonban, részben a közvélemény, részben az érintettek, részben más okok miatt is azt igényli, hogy addig is, amíg az említett "felülvizsgálat" folyik, történjen meg az egyedi felülvizsgálatuk. Néhány ügyben pedig már a benyújtott perújítási vagy a törvényességi óvás iránti kérelem alapján megindult az eljárás. A "hivatalból" elindított ügyek száma nem lesz több, mint 15-20. Olyan perek ezek, amelyek teljesen világosan, mindenki által köztudottan koncepción alapulnak. Ezeknek felülvizsgálatával nem szabad várni, s nem is nagyon várhatnánk, mert a társadalomban ebben az irányban elég nagy a nyomás. Erről bővebben az Országgyűlés soronkövetkező ülésén beszélek. A felülvizsgálat egyébként 1945-től kezdődik és feltehetően 1962-vel zárul.

#### Szabó András:

Figyelmébe ajánlom az igazságügyi kormányzatnak, hogy voltak ítélettel be nem fejezett eljárások, mondjuk olyan vizsgálati fogság, ami másfél évig tartott és pardonnal ért véget. Egyrészt ilyen esetben gondolom, hogy ez a megoldás ezekre az ügykategóriákra nem terjed ki, és ha már a törvénnyel történő semmisség kimondás javaslatánál állunk, egy ugyanilyen jogi abszurditást mondanék. Ha már ennyi igazságtalan ítélet született, amit törvénnyel semmisnek mondunk ki, nem volna-e lehetséges az, hogy azokat, akik felelősek voltak ezért, azoknak a felelősségét ugyancsak törvénnyel lehessen kimondani, mert az elévülés folytán nincs ma már lehetőség, pl. Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, a Trójka ellen eljárást indítani. Ezt komolyan megfontolandónak tartom,

hiszen igazán ők voltak azok, akik a népi demokratikus államrend ellen összeesküdtek, méghozzá fegyveres úton, mert hiszen volt fegyveres apparátusuk is. Nem tudom, hogy elfogadja-e az Országgyűlés ezt a javaslatot.

Kulcsár Kálmán:

Hát hogy akkor, amikor a törvény-javaslat majd Országgyűlés elé kerül, kb egy év múlva, a vizsgálat lezárása után, milyen országgyűlés ülészik, az nyilvánvalóan nagyon sokat nyom a latban. Én most csak azt mondhatom, hogy a politikai felelősség megállapításának, ha ez szükséges és igazolt, akkor helye lehet, de semmifajta büntetőjogi felelősség megállapításának, amely visszaható hatályú lenne. Amennyire hajlékony és készséges vagyok abban, hogy az ártatlanságot, ha ez indokolt, rendkívüli módon is megállapítsuk, mert adott esetben ez mégiscsak rendkívüli mód, ha ezt jogalkotási aktussal tesszük, annyira nem fogadhatom el, hogy bűnösséget állapítsunk meg bármilyen módon a normális eljárás mellőzése nélkül és visszaható jelleggel. Nekem itt a korábbi hasonló esetekben is külön véleményem van, de hát ezt most nem fejteném ki. A lényeg az, hogy büntetőjognak semmiféle módon nem lehet visszamenő hatályt engedélyezni. Még ilyen formában sem.

Gönczöl Katalin:

A jog társadalmi szerepének gyors változása milyen reformokat indukál - véleménye szerint - a jogászképzésben?

Kulcsár Kálmán:

A jogászképzésre vonatkozó elképzeléseimet tartalmilag kétféleképpen fogalmaznám meg. Mindenekelőtt szeretném, ha a jogászképzés kevésbé lenne provinciális mint napjainkban. Elmondtam máshol is már, és most is megismételném, hogy én a magyar jogászképzést nem tekintem rosszabbnak, mint a "világ átlagát". Tehát nem mondanám azt, hogy itt rosszabb a képzés, mint általában a jogászképzés a világon. Hogy azonban a színvonal

emelhető, eleve következik abból, hiszen ha valami átlagos, akkor az meghaladható. A képzés azonban mégis meglehetősen provinciális jellegű. A provinciális jelleg az értem, hogy egyrészt nagyon kevésbé tekint ki a világ nagy jogrendszeire, nagyon kevésbé ad igazi összehasonlító jogi ismereteket, másrészt pedig nagyon kevésbé biztosít nyelvi képzést. Ha azonban abban az irányban akarunk fejlődni, amelyet szeretnénk, s amely végülis azzal függ össze, hogy Magyarország elsősorban gazdaságilag, de kulturálisan és politikailag is adaptálódjon a már kialakult egységes gazdasági és politikai világrendhez, és azon belül az európai gazdasági és politikai valósághoz, beleértve azt a perspektívát is, amit az Európai Gazdasági Közösség fejlődése 1992. után megvalósíthat, akkor mind a két vonatkozásban nagyon sok és jelentős tennivaló van. Alkalmam volt néhány ország jogalkotási programjával megismerkedni, egyebek közt azon országokéval, amelyek nemrég kerültek be az Európai Gazdasági Közösségbe. Már a fölvetél előtti időszakban hallatlanul nagy jogalkotási munkát kellett elvégeznünk, amely alkalmassá tette ezeket a jogrendszeret arra, hogy a kapcsolat kialakításával majdan ténylegesen integrálódhassék a jogrendszer is. Könnyű belátni, ha piaci, vám, valutáris, sőt képzési integráció bekövetkezik, akkor a jogrendszer integrálódása elkerülhetetlen. Ha nekünk nincs is e pillanatban ilyen közeli perspektívánk, amint ezt tegnap este megtudhattuk a Hét-ből, Horn Gyula államtitkártól, tehát nem közvetlen "veszély" még az, hogy az Európai Gazdasági Közösség tagjai között kívánna látni minket, de szerződést már kötöttünk és a gyakorlati politika is ebbe az irányba mutat. Európához való kapcsolatunk perspektivikusan közelebb hozzahozzánk a világ egészének jogrendszerit is. Erre a perspektívára, de már a mutatkozó feladatokra is gondolok, amikor azt mondom, hogy ki kell lépni a provinciális oktatásból és sokkal nagyobb, messze sokkal nagyobb erőt kell fordítani arra, hogy a joghallgató megismerkedjen azokkal a jogrendszerrel - nyilván nem a jogi szabályozás részletes elsajátításáról van itt szó elsősorban, bár adott esetben arról

is, hanem elvekről, intézményekről stb., amelyek a világon élnek, és amelyekkel mint gyakorló jogásznak is dolga lehet. Hogy ezt nem lehet megtenni nyelvismeret nélkül, az természetes.

Sajnos azt kell mondanom, hogy történetileg egyik nagy bajunk volt mindig, s bizonyos fokig marad is, hogy provinciálisan gondolkodunk, és pedig nemcsak a jogban, hanem a politikában is. Ma is láthatók ennek jelei nemcsak a "hivatalos" politikában, hanem az ellenzékiben is. Az "Extra Hungaria non est vita" szép jelszava, amely jó értelmében indokoltan élt társadalmunkban, nem jelenti azt, hogy ne vegyük tekintetbe a világ folyamatait és jelenségeit, hogy azt higgyük, függetlenedhetünk tőlük, különösen ma, amikor a globális folyamatok minden társadalmat alkalmazkodásra kényszerítenek. A második elem, amelyben a jogásképzés változtatását elgondolnám, a fokozatosság és egymásra épülés a képzésben. Meggondolandó pl., hogy nem lenne-e célszerű a főiskolai, egyetemi és posztgraduális szint szervezeti egységeinek megteremtése. Vannak olyan foglalkozási ágak, ahová elég főiskolai végzettség. Nem vagyok benne biztos, hogy pl. az államigazgatásban alkalmazandó szakembereket külön Államigazgatási Főiskolán, ahogyan abban sem, hogy a rendőrségi szakembereket külön Rendőrtiszti Főiskolán kell képezni, és folytathatnám. Célravezetőbb lenne talán, ha sikerülne esetleg valamelyik hármas gradációs képzést kialakítani és főiskolai végzettséggel helyezkedhetnének el a hallgatók, mondjuk három év után, az állam- és jogtudományi karokról olyan szervezetekben, amelyekben ezután a szükséges speciális továbbképzést megkaphatják. Ez lenne a probléma egyik oldala. A másik az, hogy nyilvánvalóan vannak olyan állások, ahová nem elég a jelenlegi jogi képzés. A posztgraduális szintnek a bevezetése tehát még akkor is indokolt, hogy ha pl. természetesen fenn kívánjuk tartani a fogalmazói képzést is, mert hiszen az igazságügyi szervezet minden ágában ismét speciális ismeretek elsajátítására és gyakorlat megszerzésére van szükség. Ilyen átalakítás természetesen csak az egyetemi és főiskolai oktatás általános átalakításának a menetében képzelhető el,

éppen ezért közösen kell gondolkodnunk ezekkel az intézményekkel.

Vigh József:

Van-e remény a halálbüntetés eltörlésére, a büntetési rendszer reformjára, a végrehajtandó szabadságvesztés büntetések csökkentésére és végül a dekriminalizációra?

Kulcsár Kálmán:

Elgondolásaink vannak, és Vigh József igazán a szivemből beszélt, amikor - de mindjárt hadd tegyem hozzá, hogy a fejemből is, mert ez nem szív kérdés - a halálbüntetés eltörlését említette. A halálbüntetés fenntartása ugyanis - véleményem szerint - nemcsak indokolatlan a büntetőjog céljait tekintve, hanem egyúttal segít ennek a primitív büntetés szemléletnek, jogi és politikai kultúránk indulati és erőszak vonásainak a fönmaradásában is, amelyeket aligha tekinthetnénk civilizált társadalom jellemzőknek. Nagyon jól tudom, hogy a közvélemény ezzel szemben rendkívül erős fenntartásokkal viseltetik. Ha máshonnan nem tudnám, értesülhetnék azokból a levelekből, amelyeket hozzám irtak a televízió nézők és rádió hallgatók néhány ilyen megnyilatkozását követően, s nem állítanám, hogy mindig keresett szavakkal fogalmazták meg ezeket a leveleket. Ennek ellenére azonban én a halálbüntetés eltörlésének híve vagyok, és nem véletlen, hogy az Alkotmány szabályozási elvei között, az emberi-állampolgári jogokkal, illetőleg a bíraskodással összefüggő elvek között helyet kapott az élethez való jog is. Valószínűleg nagy vitát fog majd kiváltani, de decemberben, amikor volt alkalmam Milánóban résztvenni a Beccaria tiszteletére rendezett kongresszuson, s ott éppen a halálbüntetéssel kapcsolatos szekción elnököltem, általános véleményként hallottam, hogy a halálbüntetést sehol sem népszavazással törölték el. Az igazságügyi kormányzat határozott szándéka a halálbüntetés eltörlése, van erre elgondolása, a fokozatoságra is, és minél több támogatást kapunk a jogász kollegáktól, és minél aktívabb lesz az a Li-

ga, amelyet megalapítottak a halálbüntetés eltörlése érdekében, annál nagyobb reménnyel nézhetünk a siker elé is. Ami a büntetési rendet illeti általában, soha nem titkoltam azt a véleményemet, nemcsak most, hanem korábban sem, hogy a jelenleg érvényes büntetőjogi törvénnyel több szempontból nem vagyok megelégedve, több szempontból visszalépést látok benne, még a Csemegi Kódexhez képest is, és nagyon lényeges vonásaiban elhibázott alkotásnak tartom. Olyan alkotásnak, amely egy meghatározott szituációt fejezett ki és nagyon erős politikai hatásra készült. A szakmai elem uralomra jutásának ebben a vonatkozásban igen nagy jelentősége lenne. Az is világos azonban, hogy a Büntető Törvénykönyvet nem lehet máról-holnapra átalakítani vagy újat alkotni, és olyan kapkodás, amely a jelenlegi, hogy Sztálin elvtársunkat idézzem: "ideiglenesen ható tényezőkre alapozna", nem vezetne célra. Hosszabb idő szükséges egy új Büntető Törvénykönyv megalkotásához, tudományos megalapozás, sok mindennek az átgondolása szükséges, ha közben egyes részeit természetesen változtatni is kell. Ami azonban a büntetési rendszert illeti a jelenlegi büntető törvényen belül, már elképzelhetőnek tartom a közeljövőben történő átalakítását. A minisztérium foglalkozik is ezzel a problémával, és ez indokolt is, hiszen ma Magyarországon több mint 22 ezer ember ül börtönben, és ha ezek közül csaknem 6 ezer az előzetes letartóztatott, illetőleg az elzárásra ítélték száma, akkor ezzel ennek a számnak a nagyságát nem enyhítem, csak még inkább megkérdőjelezem, mert ez azt jelenti, hogy nem kellő megalapozottsággal történik az előzetes letartóztatásba való helyezés sem. Olyan országban, amelynek 10 millió lakosa van, ilyen szabadságvesztés büntetést töltő tömeg mindenképpen önmagában is megkérdőjelezi a büntetési rendszert. Portugáliában, ahol Magyarországhoz hasonló nagyságú a lakosság száma, s nem állithatnám, hogy a magyarnál nyugalmasabb vérmérsékletű emberek élnének, 6 ezer ember van szabadságvesztés büntetést végrehajtó intézetekben. A Német Szövetségi Köztársaságban, ahol nagyon sok a vendégmunkás, török, spanyol, jugoszláv, portugál él, közismert beilleszkedési

problémákkal, s amelynek a lakossága több mint hatszorosa Magyarországénak, a letartóztatottak száma 35 ezer. Ha csak ezeket az összehasonlító adatokat nézem, tehát nem elemzem mélyebben a problémát, akkor is teljesen világos, hogy ez nincs rendjén. Ha akár olyan lenne a büntető intézeti elhelyezés, mint a svájci, ahol pl. a Zürich-i kantonban azon szegyenkeznak, hogy egyes cellákban négyen is vannak, de nem gondolok én ilyen extremitásokra, de ha legalább olyan intézetekkel rendelkeznének, amelyekben a feltételek folytán a büntető intézetben kialakuló társadalom a maga szabályaival, szokásaival, tényleges hatásával ne az ellenkezőjét érné el, mint a hivatalos jogszabályok és a hivatalos nevelő munka, még akkor is nagy lenne ez a létszám. A jelenlegi helyzetben azonban azt jelenti, hogy a büntető intézeti átalakítás teljes egészében illuzórikussá válik, mindössze egy szempontot elégít ki, ami legkevésbé civilizált éppen az összes lehetségesen számbajöhető szempontok közül, nevezetesen a társadalomtól való elkülönítést. Szükséges tehát a büntetési rendszer felülvizsgálata és olyan rendszer kialakítása, amely differenciáltabb módon kezeli a büntetés kérdéseit, és nem köti a bírót olymértékben, a bírák által is egyébként többnyire céljatevesztettnek tartott /különösen pl. rövid tartamú/ szabadságvesztés büntetések kiszabására, amelyek a valóságban nem a büntetés célját érik el.

#### Békés Imre:

A törvényben kimondott semmisség igen nagy jelentőségű, de vajon tulajdonjogi mozgást eredményez-e? Hogyan oldható meg az igazság helyreállítása a politikai perekben deklarált vagyoneklobzásokkal összefüggésben?

Az 1963. évi IV. törvényerejű rendelet kizárta a felelősségrevonást a törvénysértő perek közreműködőivel szemben. A most folyó vizsgálatok, számbavétel milyen közegben folyik, tapasztalható-e politikai ellenállás a rehabilitálásal szemben?

Kulcsár Kálmán:

Ma még nem világos, hogy a semmisség kimondása elgondolt módjának milyen kártérítési következményei lehetnek. A probléma, még ha tudjuk is, hogy a legtöbb esetben már nem lehet az eredeti helyzetet helyreállítani, ettől eltekintve is sokrétű, s megoldása főleg az ország tehervállási képességétől függ. Ma még nem tudnék erről nyilatkozni.

Ami a második kérdést illeti, bizonyosan van ellenállás, máris érezhető volt ilyen ellenállás, és ezután is érezhető lesz, hiszen természetesen vannak olyan érdekek, személyi és más érdekek, amelyeknek nem felel meg ez a fajta út, amelyen most a Kormány ebből a szempontból is elindult. Azt gondolom azonban, hogy ha ez az ellenállás meg is van, azért lesz elég erő ahhoz, hogy töretlenül haladjunk tovább ezen az úton. Egyébként elég hosszú idő eltelt már azóta, amióta ezeket az ügyeket tárgyalták, akik ezekben az ügyekben valamilyen módon is résztvettek, többnyire már elég idős emberek, talán a legtöbben már nem is élnek, különösen azok közül, akik az 1945 utáni közvetlen időszakban tevékenykedtek, de ettől függetlenül sem látom ezt a problémát olyan súlyosnak, amely ezt az egész folyamatot megakadályozhatná.

Kovács Dénes:

Az ügyek jelentős része - kitelepítés, internálás - olyan volt, amelyet bírónak, ügyésznek soha nem látott. Ezekkel az ügyekkel külön kell foglalkozni. A hirhedt táborokat az 1939. évi Honvédelmi Törvény alapján állították fel. Ezekre az ügyekre milyen rehabilitációs elképzelések vannak?

Kulcsár Kálmán:

Erre most könnyen válaszolhatnám azt, hogy ez a belügyminiszter dolga, de nem akarnék kitérni a válasz elől. A kormányzat külön foglalkozik az internáltak kérdésével, és várhatóak olyan előterjesztések, amelyek a kitelepítésekkel és az

internálásokkal, különösképpen pedig a recski tábor egykori bennlakóival kapcsolatos ügyeket rendezik. Hogy ezek az előterjesztések, amelyek folyamatosan a Minisztertanács elé kerülnek, hogyan oldják meg a problémát, tehát pl. úgy-e, ahogyan itt elhangzott, tehát eleve törvénytelennek minősítve az ilyen táborok föllállítását, azt nem tudom,

Horváth Anna:

Gondolnak-e olyan új törvényi tényállás felvételére a Büntető Törvénykönyvbe, amely állam elleni bűncselekménynek minősíti azt, ha valaki közéleti tevékenységével súlyos, hátrányos helyzetbe hozza az országot?

Kulcsár Kálmán:

E pillanatban - az én elgondolásom szerint legalábbis, de szeretném hangsúlyozni, hogy a személyes elgondolásom szerint, hiszen még csak azt sem állíthatom, hogy az Igazságügyi Minisztérium illetékes szakembereivel erről konzultáltam volna - az u.n. politikai bűncselekményeket az Alkotmány védelme köré kellene csoportosítani. Hogy milyen módon és hogyan, az még nyitott, de az a központi elem, amely körül a törvényi tényállásokat elhelyezném, az Alkotmány lenne. Továbbá egy büntetőjogi törvényi tényállás megfogalmazásánál számomra legfontosabb az, hogy pontosan meghatározott legyen. Tehát ne ha akarom igen, ha akarom nem, hanem pontos. A mai politikai bűncselekmények törvényi tényállásaival szemben egyik kifogásom éppen az, hogy tág teret jelentenek, nagyon sokféleképpen értelmezhetők, magyarázhatók, az éppen akut szándékok szerint. A javasolt jogszabálynak, amely a büntetőjogi felelősséget a közéleti tevékenységben okozott kárért állapítaná meg, csak akkor lenne értelme, ha a tényállást pontosan tudnánk körülírni, mind az alanyt, mind az eredményt, mind pedig az elkövetés módját illetően. Ha nem tudunk pontos, a félreértést kizáró definíciót adni, ugyanolyan pontosan szinte, mint ahogy a lopást meghatározzuk,

akkor rendkívül veszélyes dologra vállalkoznánk. A felelősség azonban államférfi esetében nemcsak büntetőjogi, hanem politikai is lehet, sőt elsősorban az. A kettőt nagyon világosan el kell határolni egymástól. A kettő összekeverése - ahogyan én eddig láttam, bár lehet, hogy tévedek, mint-hogy talán nem ismerem eléggé a büntetőjog alkalmazás történetét - szinte minden esetben kizárólag az utólagos politikai bosszú eszközüvé tette a büntetőjogot. Ezt pedig feltétlenül el kell kerülni.

Marótiné Beszteri Piroska:

Milyen indokok szólnak az Országgyűlésnek közvetlenül alárendelt, független ügyészi szervezet megszüntetése mellett?

Kulcsár Kálmán:

Nem szeretnék most ebbe a vitába belemenni, mert elég messziről kellene kezdenem. Én egy centralizáltan működő, utasításra dolgozó ügyészi szervezet önállóságát, még akkor is, ha csak az Országgyűlés alá van rendelve, eleve megkérdőjelezhetőnek tartom abból a szempontból, amit mondtam. Mert hiszen az ügyészi szervezet ma is utasításra működik. Hogy az az utasítás honnan érkezik adott esetben, ha érkezik, akkor szinte már mindegy, ráadásul a "független" ügyészi szervezet mögött eddig gyakorlatilag nem is az Országgyűlés állott, hanem közvetlenül az uralkodó politikai párt. Jeleztem többször, hogy én nem az ügyészi függetlenségben látom a demokrácia biztosítékát, az emberi jogok garanciáját a jogalkalmazásban. Csak azért mondom ezt, mert szívesen hivatkoznak rá sokan, tegnap este is hallhattuk a Hét-ben, hogy azért nem voltak törvényteleniségek '53 után, mert önálló ügyészi szervezet létesült. Ez enyhén szólva eufemisztikus megközelítés. Egyrészt, mert '53 után is bőven akadtak törvényteleniségek, másrészt pedig ez az ügyészi szervezet - mint ismert - az 1936-ban fölállított szovjet ügyészi szervezet modellje alapján készült, az pedig aligha állitható, hogy az 1936. után Visinszki vezérletével működő ügyészi szervezet megakadályozta

volna a törvénytelenégeket. Nem is látom értelmét az ilyen érveléseknek, mert az ügyészi szervezet magatartása mindig a történelmi helyzettől függött, és amennyire nem az ügyészi szervezet "bűne", hogy 1936. után elszaporodtak a törvénytelenések a Szovjetunióban, ugyanúgy nem az ügyészi szervezet érdeme, hogy 1953-at követően egy ideig nem, vagy ritkábban fordultak elő törvénytelenések Magyarországon. Az alkotmányosság és a törvényesség biztosítékát a független bírói szervezetben látom, amelyben az ügyészi szervezetnek pusztán az lehet a feladata, hogy a maga helyén ügyfélként az államot képviselje. És ezt nagyon szeretném aláhúzni. Ügyfélként. Tehát nem arról van szó, mintha a Kormányzat valami hatalmi túlsúlyra törekedne, hogy még az ügyészi szervezetet is a maga szervezeti rendjébe olvassza, s ezzel "befolyásolja" a bíróságot. Ha ebből indulnék ki, akkor egyebek közt el kellene ismernem, hogy ma is meg nem engedett módon befolyásolja az ügyészi szervezet a bíróságot, amit azt gondolom, hogy senki sem ismerne el szívesen, még akkor sem, ha tudjuk, az ügyész pozíciója a többi ügyfélhez képest túlsúlyos. Arról van szó, hogy azok az állam által képviselt érdekek, amelyek a büntetőjogban megfogalmaztatnak és a bíróság előtt képviseletre kerülnek, a bírósággal szemben semmifajta túlsúlyos helyzetbe ne kerüljenek, ugyanolyan helyzetben, mint a másik fél, álljon az ügyész is. Ez véleményem szerint jobban védi a demokráciát, jobban megfelel a törvényességnek, mint bármi más. Még akkor is, ha ennek érdekében esetleg nemcsak szervezeti, hanem eljárásjogi szabályokat is meg kell változtatni. Ez a véleményem erről, mondom anélkül, hogy most alaposabban belemennék a vitába.

#### Szabó András:

Hát, ha több kérdés nincs, akkor szeretném megkérdezni Kulcsár Kálmánt, hogy össz benyomásait kívánja-e összefoglalni az utolsó szó jogán, vagy sem.

Kulcsár Kálmán:

Az össz benyomásaim, ha szabad minősíteni, nagyon kedvezőek. Kedvezőek mindenekelőtt ez alkalomból adódóan. Nagyon örülök és a jövőben is örülnék neki, ha ilyen és hasonló kérdéseket kötetlen módon beszélhetnénk meg. Nagyon sokfajta vélemény, ismeret és tudás él valóban a jogászok körében, a Kriminológiai Társaság tagjai körében meg különösen, amelyek megismerése és fölhasználása az igazságügyi kormányzat számára nagyon is fontos. Szeretném adott esetben a Társaság tagjait is bevonni jogszabály előkészítő munkába, megvitathatjuk a készülő jogszabály koncepciókat, tervezeteket itt a Társaságban is, ezzel is elősegítve a jobb jogszabályok születését. Mert igaz ugyan, és ezt visszatérően hangoztatom, hogy a jogszabályokat nem tekinthetjük minden társadalmi probléma megoldására alkalmasnak, de az is igaz, hogy rossz jogszabályokkal nagyon sokat lehet rontani a társadalmi viszonyokon, sok diszfunkcionális következménynek lehet forrása a helytelen jogszabályok működése. Ezek kezelése azután nagyon sok gondot jelenthet. Fontos tehát az ismeret szerzése, becsatornázása, s erre egy tudományos társaság és ennek a tagsága minden módon alkalmas. Jelenleg nagy és széleskörű jogalkotási munka folyik. A büntetőjogban is az új, vagy majdani új büntető törvény kialakításától függetlenül is nagyon sok ilyen feladatunk van, nem is szólva más jogterületekről. Néha ez talán azt is jelenti, hogy egyes jogszabályok nem kapnak kellő figyelmet esetleg az előkészítők részéről, esetleg a jogászi közvélemény részéről sem. Minden szervezetben minden alkalmat, és még egyszer hangsúlyozom, különösen ilyen illusztris társaság illusztris tagságát szeretnék fölhasználni annak érdekében, hogy minél jobb jogszabályok szülessenek valamennyiünk örömére, s a társadalom hasznára. Köszönöm.

Szabó András:

Elnöki zárszó

Tisztelt Kollegák, kedves Barátaim!

Valamennyiünk nevében megköszönöm Kulcsár Kálmán fáradságát, hogy részletesen válaszolt kérdéseinkre. A magam részéről úgy látom, hogy nemcsak a jogalkotási folyamat előkészítő munkálatai vannak jó kézben, hanem a bírósági szervezet, az egész igazságszolgáltatás átalakítása, gyökeres reformja is. A reform sikere szerintem az igazságügy területén attól is függ, hogy mennyire tud szembenézni az apparátus saját lelkiismeretével, és mennyire tud leszámolni mentalitásában is azokkal a szervezeti-működési elvekkel, amelyek hosszú évtizedeken keresztül a politika szolgálóleányává tették. Hiszem, hogy Kulcsár Kálmán helyt tud állni azon a vezető poszton, ami Deák Ferenc-i tehetséget kíván. Ő volt ugyanis az a jogászunk, az a bölcs politikusunk, aki a reformkorban következetesen reformista volt, majd a nemzeti kiegyezés inspirátora is. Hiszen ma egyidőben kell mindazt elvégeznünk, ami valamikor fél évszázad munkája volt: reformokkal nemzeti megbékélést és nemzeti megegyezést teremteni. Sok sikert kívánok miniszterünknek.

A mai ülést - megköszönve az aktív részvételt - bezárom.

## ELŐSZÓ

a 31. kötethez

Az MTA Magyar Kriminológiai Társasága 1989. április 21-én rendezett vitaülésének bevezető előadását Sajó András tartotta "Anómia, bűnözés vagy pánik?" címmel.

"Van-e társadalmi anómia a mai Magyarországon?" - teszi fel az izgalmas kérdést az előadó, és erre talán a legegyszerűbb lenne csupán azonnal rábólintani. Érdemes azonban Sajó Andrással végiggondolni a társadalmi válság és a társadalom működésében tapasztalható diszfunkcionális jelenségek összefüggéseit, a devianciák számának növekedése keltette pánik valódiságát és a tömegkommunikáció szerepét e kép kialakításában, továbbá azt a társadalmi intoleranciát erősítő sajátos bűnbakképző mechanizmust, melynek során az érdekérvényesítésre leginkább esélytelen "marginálisított" rovására teremődik meg a kívánatos társadalmi konszenzus -, hogy lássuk nem is olyan egyszerű a kérdésre adható válasz.

a Szerkesztő

Sajó András /főmunkatárs, MTA Állam- és Jogtudományi Intézete/

e l ő a d á s a

ANÓMIA, BŰNÖZÉS VAGY CSAK PÁNIK?

A magyar sajtó olvasóiban elkerülhetetlenül kialakul az az érzés, hogy társadalmunk a legkülönbözőbb válságok szenvedő alánya. Különösen gyakorta hallani értékválságról, és ezt a hallo mást alátámasztani látszik az a híresztelés, mely szerint a különböző deviáns jelenségek egyre inkább szaporodnak.

Az alábbiakban megkíséreljük bemutatni, hogy mennyiben megalapozottak ezek a félelmek a társadalmi beilleszkedési zavarok, különösen a bűnözés területén. Vizsgáljuk, hogy a devianciák vélt vagy valós szaporodását összefüggésbe hozhatjuk-e valamiféle társadalmi anómiával, illetve hogy milyen szerepe van a fenti ijesztő kép kialakulásában a tömegkommunikációnak és milyen társadalmi mechanizmusok működnek közre abban, hogy a tömegkommunikáció fokozza a társadalmi félelemérzést a devianciától.

Talán érződik ebből a feladatmeghatározásból, hogy a deviancia szaporodására, a bűnözési helyzet katasztrofálissá válására vonatkozó kijelentéseket szkepszissel fogadom. Ennek ellenére bizonyos értelemben valós jelenségről van szó, hiszen amint W. I. Thomas mondja /The Unadjusted Girl, 1928 Boston/, azok a dolgok, amelyekről az emberek azt hiszik, hogy valóságok, következményeikben valóságok is.

Magyarország a legtöbb hivatalos statisztika által rögzített deviáns jelenség kapcsán vagy eleve nagyon szomorú, vagy legalábbis egyre aggasztóbb képet állít ki magáról. Az öngyilkosság gyakorisága terén valószínűleg világelsők vagyunk. Az alkoholfogyasztásban a legnagyobb fogyasztók közt szerepelünk. A bűnözés az elmúlt tíz évben látványosan, össz volumenében mintegy ötven százalékkal nőtt.

Ezek az adatok azonban bizonyos fönntartással kezelendők. Ami az öngyilkosságot illeti, köztudott, hogy a magyar statisztikai rögzítési gyakorlatot - más országokkal ellentétben - nem befolyásolják biztosítási vagy vallási szempontok. Másrészt hagyományosan is magas volt az öngyilkosság, különösen az ország déli vidékein.

Ami az alkoholfogyasztást illeti, itt az utóbbi években a fogyasztás növekedés stabilizálódni látszik. Mind az öngyilkosság, mind az alkoholfogyasztás esetében felvethető, hogy vajon nem következett-e be az utóbbi években egyfajta telítődés és normalizáció. Az természetesen aggasztó, hogy ez a telítődés ilyen magas szinten történik meg, de ha egyszer statisztikai értelemben normalizálódik a helyzet, akkor ebben az összefüggésben nem társadalmi válságról, hanem a társadalmi működés diszfunkciójáról van szó, amely diszfunkció a társadalom adott működésének szerves következménye.

Hasonló érveléssel azonban látszólag nem sokra megyünk a bűnözéssel kapcsolatban. Itt egészen 1988-ig látványos a növekedés. Csakhogy ez a növekedés részben magyarázható a sértettek biztosítási érdekeivel, valamint azzal, hogy a változó politikai és költségvetési helyzetben a bűnüldöző szervezeteknek változtatniuk kellett bűncselekmény-kezelési és - rögzítési taktikájukon. Ahhoz, hogy a költségvetési erőforrásokért folytatott versenyben megőrizhessék helyüket, célszerű volt igazolni, hogy egyre nagyobb feladatok hárulnak a bűnüldözésre. Ennek megfelelően a hatékony felderítés mítoszának megőrzésénél fontosabb lett a növekvő ügyteher kimutatása. Ennek csak bizonyos fokig állnak ellen azok a szervezetszociológiaiailag tökéletesen érthető elutasító mechanizmusok, amelyek a feljelentések rögzítésének kikerülésére irányulnak.

A bűnözés növekedésének realitását azonban mindenképp fölütt az kérdőjelezi meg, hogy a regisztrált bűnözés csak a tényleges bűnözésnek egy töredékét ragadja meg. Az 1986-87-es országos reprezentatív viktimizációs vizsgálatunk szerint a sértetti bűncselekmények száma a re-



gisztrált bűncselekményeknek legalább a hétszere-se. Ez a latencia-mutató a legmegszorított adat-kezelés mellett adódott. Korinek László korábbi Baranya megyei vizsgálata ennél magasabb latencia arányra enged következtetni, és a nemzetközi szakirodalomban is többnyire magasabb latencia-aránnyal számolnak.

Mivel pedig a regisztrált bűnözés és a latens bűnözés között nem tételezhetünk fel lineáris kapcsolatot, mi több, a bűnözés hivatalos regisztrálása sajátos szervezeti érdekek által meghatározott, amelyek éppen a vizsgált időszakban a várt - növelő - irányba hatottak, ezért nem állítható határozottan, hogy a kérdéses időszakban ténylegesen nagymértékben nőtt a bűnözés. Egyes hagyományosan a társadalmi anomia és dezintegráció jelének tekintett bűncselekményekkel kapcsolatban ennek egyáltalán nem tapasztaljuk a jelét. Különösen igaz ez a statisztikailag talán legmegbízhatóbban kezelt emberölések kapcsán. Az emberölések száma több mint harminc évre visszamenően stagnál.

Éppen az emberölések jogi kezelése irányíthatja a figyelmet arra, hogy a deviáns jelenségek mennyiségének hivatalos társadalmi észlelése mennyiben függ magától az észlelő apparátustól. Ismeretes, hogy a magyar bírói gyakorlat emberölési kísérletre minősített testi sértéseket. Így a nemzetközi összehasonlításban - a megfelelő korrekciók nélkül - Magyarország viszonylag magas emberölési arányszámmal rendelkezik. Ha azonban csak befejezett emberöléseket hasonlítunk össze, a kép sokkal megnyugtatóbb. A hatósági ellenőrzés igényéből adódó túlszabályozás és az azal összefüggő hivatalos deviánssá tétel önmagában alkalmas magas deviancia-előfordulást produkálni. /Hasonló jelenségre utaltunk az öngyilkossági statisztikával kapcsolatban./

A nemzetközi szakirodalomban erősen vitatott, hogy a társadalmi válságok, illetve az abból adódó stresszek és a stressznek személyes bizonytalanságként való átélése mennyiben befolyásolja az erőszakos bűncselekmények és az öngyilkosság alakulását. Legújabbán Simha Landau

minden korábbinál részletesebb izraeli adatok alapján legalábbis valószínűsítette az összefüggés létezését. Ha pedig ez az összefüggés érvényesül, akkor a magyar öngyilkossági, emberölési és más erőszakos bűncselekményekkel kapcsolatos statisztikai adatok, a folyamatos növekedés hiánya azt látszanak alátámasztani, hogy Magyarországon éppen nem volt olyan társadalmi értékválság, mely deviancianövelő stresszként hatna. /Ha ugyanis lett volna ilyen, akkor erőteljes növekedést kellett volna tapasztalnunk./

Nem vitás persze, hogy bizonyos bűnelkövetések agresszivitása növekedett, hogy a vágyon elleni bűncselekményekhez fokozódó mértékben társul erőszak. Az is valószínű, hogy a bűnözés szerkezete változik, de mindez csak a hangulat és a hangulatkeltség szintjén igazolhatja társadalmi értékválság és anómia létét.

A bűnözés és a társadalmi válságok epizódikus összekapcsolásában feltűnő egyébként, hogy még az sem világos, vajon az állítólag megnövekedett bűnözés szimptóma-e, amelynek objektív létéből lehet következtetni egy általánosabb társadalmi válságra, vagy pedig a társadalmi válságot tekinthetjük objektív ténynek, melynek azután meg kellene mutatkoznia a különféle devianciák sokasodásában.

Ez a bizonytalanság már önmagában is árulkodó lehet. Árulkodó arról, hogy valójában a társadalmi jelenségek társadalmi tudatban való feldolgozási mechanizmusai kerültek nehéz helyzetbe, ha úgy tetszik, válságba. A korábbi hivatalos és társadalmilag jelentős befolyással bíró probléma- és konfliktuskezelés alapvetően arra a hitre épült, hogy a társadalmi problémák hatóságilag szilárdan kezelhetők és kezeltek. Ez valószínűleg korábban sem volt igaz, de az intézményi rendszer működésének feltétele volt, hogy a működés sikertelenségére vonatkozó visszajelzéseket hivatalosan elutasították, bár esetleg rejtett technikákkal bizonyos alkalmazkodásra sor került.

A mai értékválság-hiedelem mögött valószí-

nüleg a társadalom és gazdaság valós, önfenn-tartó működési mechanizmusainak a korábbi kategóriákban megragadhatatlansága húzódik meg. Egy olyan gazdaságban, amely csak a hosszú ideig illegálisnak tekintett szürke és fekete gazdaság segítségével volt működőképes, és ahol e működőképesség fenntartása részben e tevékenységek illegalitásának tényszerű figyelmen kívül hagyása, majd bizonyos fokú legalizációja mellett volt lehetséges, ott érthető, ha a hivatalosan deklarált értékek és megoldások mind irrelevánsabbnak mutatkoznak. Ha azonban elfogadjuk ezt a hipotézist, akkor nem a társadalmi problémák, a devianciák, hanem azok kezelése vagy pontosabban azok szemlélete kerül "válságba". A hirdetett értékek meghirdetésük pillanatában is kétségesek voltak, de végrehajtásuk eltökéltsége és az ahhoz kapcsolódó kényszermechanizmus hihetőséget kölcsönzött ezeknek, annál is inkább, mert a hatalmon lévők számára ez a hiedelemvilág vagy e hiedelemvilág nyilvános vállalása fölöttébb jövedelmező volt. Nem csupán legitimálta e hatalmat, de nélkülözhetetlennek tűnt e hatalom intézményi szintű, rövid távú fenntartásához. Ám a nyilvánosan vallott hiedelemrendszer éppen azzal válhatott a sajátos magyar viszonyok között "magyar módra" elfogadhatóvá, hogy nem vették végsőkig komolyan. Az eltérések szemet hunyással való megengedése a társadalmi-gazdasági rendszer működőképessé tétele érdekében /ld. például számítógép-alkatrészek magánforgalmazásának engedélyezése/ az idők során destabilizálta a hiedelemrendszert. A hivatalos értékek rapszódikus szankcionálása viszont megzavarta a kialakuló rejtett vagy második gazdaságot.

A társadalmi gyakorlattal ellentétes normarendszer érvényesítése azonban könnyen vezethet a deviancia kiszélesedésére, mi több, önmagában a hivatalos értékrend feltétlen érvényesülési kísérlete vezet az elsődleges és másodlagos deviánssá bélyegzéshez. A talán legismertebb példa szerint a kábítószerfogyasz-

tás- és kereskedelem mind szigorúbb üldözése az Egyesült Államokban ma már egész kábitószeres kultúrát és társadalmat teremtett.

Utaltunk már arra, milyen labilis, bizonytalan az értékválság és a növekvő kriminalitás kapcsolatára vonatkozó feltevés. Ennek az elméletileg, tudományosan gyanús - mivel tisztázhatatlan, verifikálhatatlan - kapcsolatnak a tarthatatlanságára utal az a pszichologizáló elmélet is, amelyet e feltevésekhez magyarázatként kapcsolni szokás. Eszerint a különféle deviáns jelenségek, így a bűnözés is, a kibontakozó társadalmi anómia jelei és következményei.

Az anómia-elmélet viszonylag teljes kidolgozását Durkheimnél találjuk meg, ő az anómiát a társadalmi dezintegrációból származó egyéni, lelki állapotként fogta fel, és az öngyilkosság magyarázatára használta. Az anómia-elméletet általános társadalmi magyarázattá emelni a pszichologizálás veszélyével jár. Ez a pszichologizálás messzemenőleg rokon az értékválság koncepcióval, amennyiben egyiknek sincs hipotézis értéke, nem falszifikálhatók, és így - legalábbis popperi értelemben - tudománytalanok. De az anómiafelvétel több ponton ellentétes is a durkheimi elmélettel. Durkheim egyik legmaradandóbb tudományos felismerése szerint a bűnözés éppenséggel normális jelenség, tehát nem kapcsolható anómiához. Enélkül a társadalom betegesen túlkontrollált lenne. Azt is mondhatjuk e logikát követve, hogy amit ma válságnak élnek meg sokan, az egyszerűen a beteges túlkontrollálás igényével szembenezésből adódik.

De ha egy pillanatra elfogadjuk is a naiv anómia-elméletet, vajon illeszkedik-e a ma megfigyelhető jelenségekhez? Durkheimnél a gazdasági fejlődés következtében szűnik meg a hagyományos integráció, bomlanak föl azok a közösségek, amelyek szilárd törvényeket, szabályokat adtak az egyénnek. E folyamat eredménye az individualizáció és ez az individualizáció vezet adott esetben anómiára. Csakhogy Magyarorszá-

gon a bűnözés regisztrált növekedése nem a gazdaság regisztrált fejlődésének időszakára esik. Az igaz ugyan, hogy épp a második gazdaság intézményesítése fejezte be a "természetes" közösségek felbomlasztását, melyet korábban az önálló szerveződések nem tűrő politikai rendszer kezdett meg. A bűncselekmények elkövetői esetében azonban pszichológiai szinten nagyon gyakran éppen nem az a probléma, hogy ezek a tettek autonóm öntörvényű személyiségek lennének. Tipikus éppen a dependencia és egy szubkultúra parancsainak elfogadása szerepel, legalábbis számos csoportos vagyoni elleni cselekménynél.

Az anómia-elmélet kriminológiai alkalmazására Merton tett nagy hatású kísérletet, amikor a bűnözést a legális célok illegitim eszközökkel elérésével kapcsolta össze. A fogyasztási modellek és megvalósításuk közti távolság, illetve a megvalósítás illegitim modelljeinek kínálata az elmúlt évtizedben látszólag alátámasztja a mertoni anómia magyarázatot. Csakhogy ez a mindennapi okoskodás szerint vonzó elgondolás mint kriminológiai elmélet sosem igazolódott. Elég, ha e tekintetben Clinard kutatási eredményeire utalunk.

Ha a kriminális devianciát a hatóságilag regisztrált bűncselekmények körén túl is figyelembe vesszük, úgy a magyarországi bűnözés és az azzal kapcsolatos társadalmi reakciók egy fontos összetevőjére is tekintettel lehetünk. A kriminális jellegű deviancia ugyanis nemcsak a szigorú társadalmi ellenőrzés alá eső területeken érvényesülhet. A hatalom adott gyakorlásmódjával összefüggésben a társadalmi élet egyes területei szinte teljesen kívül maradnak a formális állami ellenőrzésen. A szabadság, sőt túlszabadság viszonyai közt a hatalmasok bünei vagy egyszerűen csak érdekérvényesítése működnek. Ebben az összefüggésben is használhatjuk Johan Galtung megfogalmazását a struktúrális erőszakról, melyet annak elszenvetői ha normalizálnak is, mégis valahol bűnnek érzik. Mivel a társadalmi ellenőrzés meghatározott terüle-

tekre összpontosít, másutt szükségképpen anarchikusnak kell meghagyni a viszonyokat. Az adott társadalmi-gazdasági körülmények és viszonyok mellett nem bizonyos, hogy itt kellő társadalmi önszabályozás érvényesülhet. Így aztán ha ragaszkodunk az eredeti koncepcionális kerethez, itt érvényesülhet anómia. Elegendő a közlekedés, az utcai árusítás, a kutyasétáltatás anarchiájára és az ebből az állampolgárokra hátrahló stresszre és annak hatásaira gondolni. De hasonló, vagy talán még frusztrálóbb az, ha a szabályok hiányában és lukaiban privilégiumok tevékenyeshetnek.

Mindezek a jelenségek azonban a hatalomgyakorlás logikájának megfelelően árnyékban maradnak. Az egyéni tapasztalat elfojtás-kamrájába kerülnek. Ezen a ponton lép be a tömegkommunikáció, mint a hatalomgyakorlás lényeges része és eszköze. A tömegkommunikációnak az utóbbi időben anyagi-létfenntartási okokból is érdeke volt a minél szenzációsabb hírközlés. Ez megvalósítható lenne a hatalom büneinek leleplezésével is, ám mint a hatalom részese, a tömegkommunikáció a hatalommal együtt abban érdekelt, hogy olyan jelenségek fenyegető mivoltáról számoljon be, amellyel szemben éppen a hatalom képes védelmet nyújtani, méghozzá azon az áron, hogy magát a hatalmat erősíti. A hatásmechanizmus értékeléséhez figyelembe kell venni azt, "hogy a józan ész, akárcsak az egyén tudata, képtelen a valóság minden elemét egyidőben, azonos intenzitással felfogni. Belátható ezért, hogy a társadalmi problémák észlelése a hétköznapi igazságok szintjén szelektív és hierarchikus jellegű. E feltevésből kiindulva elfogadjuk, hogy csakis egyetlen probléma foglalhat el egy adott helyet a közvéleményben. Általánosabban szólva, egy probléma meghatározott kategórikénti megalkotása /pl. "bűnözésként", "betegségeként", "bűnként"/, hétköznapi igazságok egész világkonstruálására kihat." /Baratta, Problemi sociali e percezione della criminalità. Dei Delitti e delle Pene. 1983. 1. 22.old./

Ha Durkheimtől nem az anómia-elméletet

vesszük át, hanem a bűnözés normalitására vonatkozó tételt, úgy beláthatjuk, hogy éppen a társadalmilag veszélyes ellenőrzendő csoportok megteremtéséhez és elnyomásához, illetve a társadalmi működéshez szükséges összetartás kialakításához van szükség arra, hogy bűnbakokat teremtsenek. Ezeket a bűnbakokat a hatósági változás a védekezésre képtelen marginalizáltak, a társadalmi élet peremvidékére szorítottak köréből előszeretettel toborozza. Ezeket a "rekrutákat" azután a sajtó előszeretettel állítja be bűnözőnek és stigmatizálja ezáltal a marginalizált rétegeket. Ennek a megoldásnak különösen jó a hatásfoka akkor, ha egyébként a társadalom széles rétegeit a statusvesztés réme fenyegeti. A marginalizáltak elkülönítése lehetőséget ad a társadalom egyébként fenyegetett széles rétegei számára, hogy magukat megkülönböztessék és hamis egységfrontba tömörüljenek. Hasonló a hatása annak a tömegkommunikációban fölöttébb elterjedt beállításnak is, mely a bűnözőt a vad, erőszakos és érzelemmentes szörnyeteggel azonosítja és kizárja a megértés és megbocsátás lehetőségét, és ami ezzel együtt jár, a társadalomba visszailleszkedés, visszafogadás lehetőségét is. Nem véletlen, hogy különféle vizsgálatainkban rendre azt találtuk, hogy a magyar lakosság nemzetközi összehasonlításban is feltűnően intoleráns és punitív. /Más kérdés, hogy ebben jelentős mértékben tükröződik a hivatalos jogi kultúra intoleranciája is./

A kriminalitás és általában a társadalmi devianciák kezelésében mutatkozó bizonytalanság, sőt pánik megítélésünk szerint alapvetően a hivatalos és nem hivatalos társadalmi reakció-mechanizmus elégtelenségével függ össze. Mivel a korábban uralkodó rendképzet a maga monolit mivoltában túlságosan is egyértelmű volt, óhatatlanul tarthatatlannak bizonyult. Valójában azonban minden létező rend csak átmenet. Ezeket az átmeneteket viszonyítják az abszolútizált rendhez. E viszonyítás során lép előtérbe a káosz és anarchia mumusa.

Az anarchia és káosz ijesztegetésével szemben a rend követelése természetes igényként

jelenik meg. El nem érése viszont pánikhangulatra vezet. Ha elismerjük is - bár a tények ezt nem követelik -, hogy viszonylag hirtelen többletdeviancia mutatkozik, akkor sem állítható, hogy a már korábban érvényesült társadalmi zavar szintnél minőségileg magasabb a jelenleg megfigyelt. Itt a tudat számára tűnik inkább kezelhetetlennek a most végre bevallott zavar. Bár a rossz közérzetet nem mindig alapozzák meg a tények, a rossz közérzet a tények helyett egyedi esetekkel foglalkozó újságcikkekben táplálkozik. Jellemző, hogy amikor azt kellett tapasztalni, hogy 1988-ban némileg csökkent a regisztrált bűnözés, a sajtó szinte kizárólag azokat a területeket emelte ki, ahol növekedés volt tapasztalható. A terjedő rossz közérzethez azonban hiába nem találjuk a káoszt, a rossz közérzet önmagában képes súlyos zavarokat okozni.

Ebben a mechanizmusban fennáll annak a veszélye, hogy a tömegkommunikáció gerjesztette, de egyéb okokból meglévő bűnözéstől való félelem szigorító társadalmi és hivatalos reakciókra vezet. Bár Magyarországon a közbiztonság nemzetközi mércével mérve jó, az emberek 20-30 százalékáa feltételezi, hogy sérelmére egy éven belül bűncselekményt követnek el, 55 százalékukat legalább egy kissé nyugtalanítja, hogy bűncselekményt követnek el ellene, 43 százalék fél a lakása környékén járkálni éjszaka. A bűnözés helyzetét romlónak vélte 1973-ban 44 százalék, 1977-ben 52 százalék, 1982-ben 57 százalék. A megkérdezettek jelentős részénél a bűnözéssel kapcsolatos aggodalomról van szó, mivel saját környezetük helyzetét, amiről személyes tapasztalatuk lehet, jobbnak ítélik az országosnál. Az ismeretlenre vetítődnek ki a szorongás sztereotípiái. A magyarországi bűnözéstől való félelem azon jellegzetessége, hogy az országos helyzetet, az ismeretlen rosszabbnak tartják, mint a közvetlenül észlelt környezeti helyzetet, megfelel a diffúz társadalmi elégedetlenség és szorongás mellett várható hatásnak. A bűnözés rémképével szemben az

egyén saját személyes státuszát emelheti, énképét javíthatja: "mi nem vagyunk bűnözők", "mi jobb környéken lakunk".

A társadalmi tudat irányított és ellenőrzött jellegű működéséből kiindulva megállapíthatjuk, hogy egy olyan időszakban, amikor valamennyi társadalmi réteg számára nehézséget jelentő változások és alkalmazkodási feszültségek jelentkeznek, különösen fontos ezek csökkentése. Az általánosan jelentkező bizonytalanságok tárgytalanok, illetve a hétköznapi gondolkodás a strukturális okokat aligha képes felismerni. Ilyen körülmények közt a bűnözést megnevezni és megtenni a bajok, a rossz érzés forrásának, az egyes, gondosan kiválasztott elvetemült bűnözőket megmutatni és feláldozni - ígéretes eszköznek látszik. Nem a tömegkommunikáció teremti ugyan ezen elképzeléseket, de megerősíti, képviselhetővé teszi a diffúz bűn megjelenítést /éppen annak szerkezetéhez igazodva/. Ebben a tömegkommunikáció sugallta megjelenítésben - mint a különféle elemzések kimutatják - az erőszak dominál. Megjegyzendő, hogy a kék fény nézőinek fele már 1973-ban beszámolt arról a szorongásról, mely a bűnözőkkel készült riportok nézése közben fogta el.

A bűnözők közös elítélése, valamint az a látszat, hogy a hatalomnak legalább esélye van arra, hogy ezeket kézben tartsa, megteremtheti a hatalomgyakorlás számára kívánatos társadalmi konszenzust, vagy legalábbis annak látszatát. A hatalom a köz oltalmazójaként tartósan legitimálhatja magát.

A bűnöző, mint a társadalmi zavarok bűnbakja, egy sajátos további okból is különösen vonzó az eltérések kezelésére felkészületlen társadalom számára. A bűnöző mögé ugyanis látszólag objektívan, "civilizáltan" rejthető a gyűlölet, a hagyományos előítéletek tárgya: az idegen iránt. Ez az idegen ma mindeneke előtt a cigány. Ismeretes a cigányok viszonylag magas előfordulása az elítéltek körében. Hogy ez mennyiben sajátos szelekció eredménye, az más kérdés.

Egy olyan helyzetben, ahol az önszervezésre még képtelen társadalom a hatóságoktól vár és követel támogatást és védelmet, a bűnüldöző szervezeteknek jó esélye van presztizsük növelésére. E presztizsnövelő alkalom azonban olyan kielégíthetetlen igényeket indukál, melyek a társadalmi ellenőrzés szervezetei számára egyre nehezebben elviselhető kinokat okoznak. Amikor a társadalmi figyelem és irányított remény az igazságszolgáltatás felé fordul, akkor minden megoldatlan bűnügy és érdeksérelem, minden "enyhe" ítélet, minden visszaeső bűnöző és minden hosszas eljárás csak fokozza azt az elégedetlenséget, melynek csillapulását éppen a hatóságoktól várták.

Finszter Géza

h o z z á s z ó l á s a

Nagy érdeklődéssel hallgattam Sajó András előadását és előjáróban mindjárt azzal kezdem, hogy egyetértek azzal a megállapítással, hogy az értékválság pontatlan, rossz kifejezés. Magam is úgy látom, hogy azok a legalapvetőbb emberi értékek - az élethez való jog, a szabadság, a becsület - amelyek történelmünk évszázadai során alakultak ki, nem kerültek válságba, ellenkezőleg, éppen a legutóbbi évtizedek fejlődése igazolja, hogy csak azok a társadalmak lehetnek sikeresek, ahol ezek az értékek érvényesülhetnek és ahol ezeket az értékeket tisztelet övezi.

Mégis oka lehet ennek, hogy az értékválság, mint életérzés és mint fogalom, ilyen széles körben eltérjett. Ebben a döntő felelősség a XX. század diktatúráit terheli. Ezek a diktatúrák a faszizmustól a sztálinizmusig a legszörnyűbb vétkek sorát követték el, éppen a legalapvetőbb emberi értékekkel szemben. De mindez nem válságba, hanem veszélybe sodorta legbecsebb értékeinket. Én úgy látom, hogy a mi korunk produkált olyan politikai szisztémákat, amelyek úgy működtek, hogy közben állandóan és súlyosan veszélyeztették ezeket az alapvető értékeket. Azonban, hogy ismét bizonyítsam Sajó András igazát, értékválságról már azért sem lehet beszélni, mert szerencsére az alapvető emberi értékek ezen állandó veszélyeztetettség ellenére is megtartották értékminőségüket és a katalizmák sorából megerősödve kerültek ki. Az is kérdés persze, hogy ha nincs értékválság, akkor egyáltalán mi van válságban. Mondhatjuk erre, hogy a monolit diktatórikus szisztémák kerültek válságba. Miközben ezek a monolit rendszerek mindent megtettek azért, hogy magukat tökéletesen működő politikai szervezetnek mutassák és a válságnak még a kifejezését sem engedélyezték alkalmazni, azonközben úgy működ-

tek, hogy valójában egy állandó válságállapotot igényeltek, és ahhoz, hogy az általuk nagyon kedvelt módszereket zavartalanul alkalmazhassák, nagy kedvvel indukálták is ezeket a válság-szituációkat. A parancsuralmi rendszer ugyanis szervezetét és működési rendjét azzal tudja legitimálni, ha hadiállapotot hirdet. Ennek a hadiállapotnak mindig megtalálni az okait, akkor is, ha ezek az okok nem valósak. És valóban: a mi saját 40 éves történelmünkben is látni, hogy a hatalom hogyan indokolta a hadiállapotszerű működést. Állandó veszély fenyegetett minket kívülről is, meg belülről is. Körül voltunk véve acsarkodó ellenséggel. Egy ilyen helyzetben természetesen a rend és a biztonság minden eszékört jogosan vehet igénybe. Itt a vitában felmerült két részletkérdés: az egyik úgy szól, hogy elnéző vagy szigorú a mi büntetőjogunk? A másik kérdés pedig a sajtó szerepével kapcsolatban merült fel.

Mind a két probléma megoldásához javasolom azt a szemléletmódot, amely nem feledkezik el arról, hogy a monolit politikai rendszerben a büntetőjog, tulajdonképpen hadi jog, a sajtó pedig hadi tudósítás. Ezek után, számunkra egyáltalán nem meglepő, hogy a még jelenleg hatályos magyar büntetőjog is végletesen szigorú és a jogalkalmazás pedig, különösen hasonló a hadi állapot közepette alkalmazott jogszolgáltatásra. Hogy példát is említsek: korábbi kutatási területemen meghökkenve tapasztaltam, hogy nálunk például a 70-es években - tehát békeidőben - súlyosabb büntetéseket szabtak ki izgatás miatt a bíróságok, mint a hasonló deliktum miatt ítélkező törvényszékek a II. világháború alatt. Ez önmagában lehet elképesztő, de az én szememben igazolja azt az alapgondolatot, miszerint büntetőjogunk vagy legalábbis annak az a szelvénye, amelyből most példát hoztam, hadi jogként működött. A büntetőjog mostani reformja elé nem is tudnék más feladatot kívánni, mint ennek a hadiállapotnak a megszüntetését.

Az előző gondolatsort megismételhetném a sajtó tekintetében is. A mi sajtónk az elmúlt

évtizedben úgy készült, ahogyan a hadi tudósítások készülnek. A "Központi Törzs" határozta meg, hogy mi legyen a nyilvánosság elé tárva és hogyan. Ha a sajtó valamelyik harcosa ezeket az utasításokat nem kellő precizitással hajtotta végre, ugyancsak ez a "Törzs" feddte meg. A sajtó mostani átalakulása nem egyéb, mint ezzel a haditudósítói gyakorlattal való szakítás. Nem tagadom, hogy ebben persze vannak túlzások, ahogy a tehetségek mellett az új lehetőséggel a tehetségtelenek is élni kívánnak és az igaz, hogy a korábbi gyakorlat nem segítette a tehetségek kialakulását.

## ELŐSZÓ

a 32. kötethez

A Magyar Kriminológiai Társaság 1989. május 26-án tartotta évi rendes beszámoló közgyűlését. Hagyomány immár, hogy a közgyűlés egyben tudományos fórumként is szolgál.

Az első napirendi pont keretében Horváth István belügyminiszter tartott bevezető előadást "A bűnüldözésről és a bűnözés megelőzésének lehetőségeiről" címmel, melyhez két írásbeli hozzászólás érkezett, más-más oldalról világítva meg a bűnmegelőzés aktuális lehetőségeit.

Második napirendi pontként a Kriminológiai Társaság egy éves tudományos tevékenységéről szóló és a pénzügyi gazdálkodás adatait is magában foglaló igazgató tanácsi írásbeli beszámolót fogadta el egyhangúlag a közgyűlés, s egyben tudomásul vette, hogy a tervezett tagdíj-emeléssel kapcsolatban az Igazgató Tanács irásos szavazást javasolva levélben fogja megkezesni a tagtársakat. E napirendi ponthoz kapcsolódva Szabó András, a Társaság elnöke, a Kriminológiai Társaság és az Állami Biztosító között létrejött együttműködési megállapodás megkötéséről adott tájékoztatást. E megállapodás nagymértékben segítheti a hazai kriminológiai kutatások fejlődését, ugyanis ezzel lehetőség nyílt arra, hogy a Társaság tagjai, illetve kollektívái pályázati rendszer keretében anyagi támogatást nyerhessenek tudományos kutatásaikhoz.

1989. első felében helyi, illetve szakmai kezdeményezésre a Társaság kebelén belül új szervezeti alrendszerek alakultak, melyek hatékonyabb tudományos együttműködési lehetőséget biztosíthatnak a Társaság tagjainak és új szint hozhatnak a Társaság szervezeti életébe. E szervezeti átalakulás előhírnökeként mutatkozott be a közgyűlésen a Délalföldi Regionális Szervezet és a Viktimológiai Szekció. A Kriminológiai Közlemények e számának "Fórum" rovatában már mindkét szervezet első tudományos üléséről is hírt adunk.

a Szerkesztő

Szabó András

Elnöki köszöntő

Tisztelt Kollegáim!

1989. évi rendes közgyűlésünket megnyitom. Szeretettel és tisztelettel köszöntöm a megjelenteket és előadóinkat. Javaslom, hogy első napirendi pontként hallgassuk meg dr. Horváth István belügyminiszter előadását a bűnözésről és a bűnmegelőzés kérdéseiről, majd ezt követően vitassuk meg a Társaságunk 1988/89. évi tevékenységéről szóló jelentést.

Tájékoztatásként mai előadásunk témájához a következőket fűzöm hozzá: Társaságunk Igazgató Tanácsa ez évben javasolta a belügyminiszter úrnak, hogy vitassuk meg a bűnmegelőzés elméleti és gyakorlati kérdéseit egy értelmes stratégia kidolgozása érdekében. A Belügyminisztérium vezérkarával le is zajlott egy tanácskozás, amelynek során sok kérdésben egyetértésre jutottunk. Tekintettel a tárgy fontosságára, felkértük a belügyminisztert, hogy Társaságunk tag-sága előtt exponálja nézeteit, amik bizonyára nagy érdeklődésre számíthatnak.

Felkérem Horváth belügyminiszter urat, hogy előadását megtartani sziveskedjék!

Horváth István /belügyminiszter/

e l ő a d á s a

A BÜNÖZÉSRŐL ÉS A BÜNÖZÉS MEGELŐZÉSÉNEK

LEHETŐSÉGEIRŐL

Tisztelt Közgyűlés!

Előljáróban megköszönöm a meghívást és azt a lehetőséget, hogy a bűnözés alakulásáról a nézeteimet, gondolataimat elmondhatom. A meghívásnak azért tettem szívesen eleget, mert a Magyar Kriminológiai Társaság tevékenységét - megalakulásától kezdve - mindig is érdeklődéssel figyeltem. Véleményem szerint a Társaság - ha még nem is lett atléta termete - mindenképpen kinőtt mára abból a gyermekcipőből, amelyben útjára indult és járni kezdett. Azt is joggal mondhatjuk, hogy napjainkra már a jogász-társadalom működési körét is túllépte. Hogy ez így lett, az azoknak a bűnügyi tudományok kiváló elméleti művelőinek, a bűnüldöző igazságszolgáltatató szervek nagy tudású szakembereinek és a kapcsolódó tudományos területek képviselőinek köszönhető, akik ennek a társaságnak a keretében aktívan tevékenykednek.

Azt gondolom, hogy a modern társadalomnak egyik legfontosabb és legégetőbb kérdésével foglalkozik a Kriminológiai Társaság, hiszen az egyén és a közösség biztonságát sértő és fenyegető veszedelem az, ami vizsgálódásának és működésének témája.

Modern társadalmat mondtam, és azt hiszem, hogy ezt érdemes hangsúlyozni, amiatt is, mert ma már Magyarországon is túl vagyunk azon a korszakon, amely hiedelmekkel meg tévhitekkel járt, s amikor uralkodó volt az a felfogás, hogy a bűnözés valamiféle rendszerspecifikus jelenség. Ma tudjuk, hogy a bűncselekmények, az emberi élettevékenységnek és magatartásnak ezek a ne-

gativ, az egyénnek és a közösségnek kárt okozó megnyilvánulásai nem társadalmi rendszerhez kötöttek.

Érdekes ugyanakkor, hogy ez a globális probléma a modern társadalmakat, és benne a legfejlettebb gazdasággal rendelkező országoknak az adminisztrációját és társadalomirányító szervezeteit, intézményeit is és az ottani állampolgárokat is mennyire élénken foglalkoztatja.

Az utóbbi egy-másfél évtizedben a konzervatív ideológiai és politikai irányzatok a legfejlettebb gazdasággal rendelkező országokban politikai követeléseik első pontjai közé állították a jobb, szilárdabb közbiztonság megteremtését, a bűnözés, a bűncselekmények elleni harcnak az ügyét. Sőt azt is tapasztaljuk, hogy kifejezetten kemény szavakkal bírálták a megelőző liberális kormányzati szisztémákat, különösen azokat, amelyek nagyobb szociális érzékenységet mutattak, és ahol – amint mondták – a nagy demokrácia jegyében tanúsított engedékenységgel miatt a bűncselekmények magas számot értek el. Éppen azért, nagyobb határozottságot, kemény kezet, erős államot és szigorú rendet követeltek.

Mi van Magyarországon? Hazánkban a közbiztonságról régóta mondjuk azt a sablonos, de egyébként szerintem azért hiteles minősítést, hogy elfogadható. Ennek alátámasztására megjegyzem, hogy az elmúlt esztendő őszén az amerikai szállodások és idegenforgalmi szervezetek vezetői közül csaknem tízezren Magyarországon tartották a szokásos évi közgyűlésüket és ez alkalommal nem győzték hangsúlyozni, hogy szerintük országunknak egyik legfőbb idegenforgalmi értéke éppen a stabil és jó közbiztonság. Kibontva a problémakört, vajon mi magunk miként vélekedünk a hazai közbiztonságról? Vajon csak a fejlett gazdasággal rendelkező országokban van alapja a riadalomnak? Azt hiszem, hogy tárgyilagosan nézve a statisztikai adatokat, örömmel nyugtázhadjuk, hogy nálunk a bűncselekmények elmaradnak a fejlett nyugati országokban tapasztalható bűnözési intenzitástól, hogy tehát a bűnözés ma még semmiképpen sem nyugati méretű.

Ugyanakkor mégis el kell ismernünk, hogy a közbiztonságnak a gyengeségei és az új negatív jelenségei mindenképpen Magyarországon is előkelő helyre rangsorolták a bűnözéssel, a bűncselekményekkel kapcsolatos állami és társadalmi feladatokat.

A statisztikai adatokról szólva először is szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy a bűncselekmények száma csaknem 10 esztendeje évről évre emelkedik, az 1980. évi 130.000-ról 1988-ban 185.000-re nőtt. És ha azt mondjuk ma is a közbiztonságról, hogy az elfogadható, ennek a helyi értéke már nyilvánvalóan nem ugyanaz, mint 9-10 évvel ezelőtt volt. Ezzel is magyarázható, hogy a társadalom, az állampolgárok egyre erőteljesebben követelik az állam intézményeitől, hogy nyújtsanak védelmet számukra, védjék meg őket.

Ámde az a nagy kérdés, hogy ezt miként, milyen úton lehet. Lehetséges-e a múlt megoldásainak visszacsempészésével, esetleg valamiféle konzervatív rendcsinálással, az állampolgárok megrendszabályozásával? Csupán az erőszak-szervektől, a rendőrségtől, ügyészségtől, bíróságtól, a büntetésvégrehajtástól kell-e eredményt várni, vagy pedig vannak ennél nemesebb és tartósabb megoldást hozó jogi és társadalmi eszközök?

Ami a kérdések általános megválaszolását illeti, azt hiszem, hogy a nemzet, a nép számára a jövőbe vezető útkeresés fő iránya és fő módszerei eldőltek Magyarországon. 1988. előtt még csak egy kisebbségnek a gondolata volt, 1988. óta már a többség is csak egy olyan modellváltás révén látja megvalósíthatónak az országot a stagnálás évtizede és a viszonylagos lemaradást hozó válságos évek után újból a fejlődési pályára vezérelni, amelyben az irányítás a társadalom működésének a túlcentralizált, adminisztratív, voluntarista elemeit felváltja a társadalomnak, a gazdaságnak az önkormányzatisága, megvalósítva az öngazgatás elvét, az alulról is építkező szisztémát, s ezáltal az egyének, a kollektívák érdekeinek és aktivitá-

sának lényegesen jobb kibontakozását. Egyszerűen szólva tehát nem arról van ma már szó, hogy a korábbi modellnek a tartalékait kell jobban feltárni és kihasználni. Nem kisebb-nagyobb javítgatások vezethetnek előre a meglévő állapotokon, hanem Magyarországon is csakis az, ha az eddigi szisztémákon mélyreható változások történnek. Ez - úgy gondolom - a közrend, a közbiztonság, a bűnözés, a bűnüldözés, a bűnmegelőzés ügyében tevékenykedő intézmények számára is irányt mutató. Kijelöli és meghatározza annak a pályának a szélét, amelyen mozogni lehet és amelyen az előrehaladás kívánatos. Miután - amint említettem - ezek a kérdések a mai világban globális problémák, ebből az is világosan következik, hogy előrejutni csak a fejlett és a nálunk modernebb világ tapasztalatainak a felhasználásával lehet. Ugyanakkor azért nem tagadjuk és nem semmisítjük meg a rendszerbeli különbözőség adta lehetőségeinket, azokat az értékeket és vívmányokat, amelyek abból erednek, hogy a mi társadalmi rendszerünk az egyén és a közösség harmóniájára jobb lehetőségeket teremt.

Kérem, nézzék el azt, hogy ez egy kicsit hosszadalmas fejtegetés volt, de tulajdonképpen csak oda akartam ezekkel a gondolatokkal eljutni, hogy ma Magyarországon a Belügyminisztérium és a rendőrség sem keresheti a jövődbe vezető utat másutt és nem is járhat külön nyomon, csak azon, amely társadalmunk, egész életünk átalakításának a fő útja. A mai új helyzetben a Belügyminisztériumról és a rendőrségről beszélve nyomban az is felvetődik, hogy ezek a testületek vajon várják-e meg azt, amíg a társadalmi, állami és a jogi életben a változások kirajzolódnak majd, és ezt követően igazítsanak munkastílusukon és szervezetükön, vagy pedig ők maguk is legyenek alkotó részesei az új kibontakozásnak és maguk is aktívan - késlekedés és halogatás nélkül - alakítsák a rendőri munka tartalmát és kereteit.

Most nem arra gondolok, hogy különböző átszervezésekkel a Belügyminisztériumnak megszűnt

a rendőrnisztérium jellege, hogy kiegészült a feladatköre a közigazgatás, a terület- és településfejlesztés és az önkormányzatok gazdálkodásának, költségvetésének a kérdéseivel, hanem arra, hogy mit tegyen a rendőrség saját magával olyan körülmények közepette, amikor a bűnözésnek a növekvő tendenciája és növekvő veszélyessége tapasztalható.

Már említettem, hogy a konzervatív nosztalgia senkit, nyilván a rendőrséget sem segíti. Tehát nem valamiféle túlhaladott modell visszaállítása lehet az üdvöztető program. Számomra - hadd mondjam ezt el - az 1980-as évek elején, amikor először kerültem a Belügyminisztériumba, világos volt, hogy Magyarországon, ebben a modernné váló világban, a rendőrségnél valamiféle olyan értékű és terjedelmű reformnak a végrehajtására van szükség, mint ami ebben az országban a kiegyezés, illetve a századforduló idején végbement. Akkor a vármegyei pandur rendszerből a modern kapitalista polgárosodó világ megoldásainak felhasználásával kialakítottak a városiasodó Magyarország számára is eléggé használható és eléggé hatékonyan működő rendőri szervezetet és testületet. Ez a felfogás és koncepció azonban az 1980-as évek elején, amikor az átfogó reformintézkedések a társadalmi és gazdasági élet más területein sem bontakozhattak ki, itt sem lehetett sikeres. Ugyanakkor meg kell mondanı, hogy bizonyos reformlépések is történtek, de ezek nem álltak, és nem is állhattak össze egységes rendszerré. Most azt gondolom, hogy a társadalmi és gazdasági élet minden területére kiterjedő reformfolyamatok jó talajt és kedvező feltételeket biztosítanak ahhoz, hogy ez az időszerű feladat a rendőrség területén is megvalósuljon. Egyfelől csak ez teheti a rendőrséget egy hatékonyabban működő szervezetté. Másfelől pedig csak így érhető el, hogy a kellő hatásokkal dolgozó rendőrség összetevékenységgel, létének minden megnyilvánulásával az állam polgárai azonosulni tudjanak. Döntően tehát ez fogja meghatározni, hogy milyen lesz az állampolgárok identitás-viszonya ehhez a szervezethez.

A feladatokat, a tennivalókat ezen a téren is csak széleskörű és átfogó intézkedésekkel lehet megoldani. Ugy, hogy a társadalom elfogadja és magáénak érezze a rendőri testületet. Sajnos nincs olyan varázsvessző, aminek egyetlen suhintásával ezt meg lehet oldani. Nincs olyan játékevezető, aki belefújna a sipjába és ezzel azt a gárdát, amelyik van, máról holnapra újjal tudná kicserélni. De nemcsak bizonyos személyi állományról van itt szó, hanem az apparátus egészéről.

Ugy vélem, hogy alapvetően ezt a meglévő apparátust kell olyképpen alakítani, fejleszteni, hogy alkalmassá váljon a jövővel kapcsolatos elképzeléseknek a megvalósítására. Méghozzá olyan jövőben, amelyben a rendőrségnek az alkotmányos szerepe egy változó politikai intézményrendszerben kell hogy megtestesüljön. Olyan körülmények között, amikor változik és új viszonylatba került az állam és az állam polgára. Amikor a törvényesség és annak garanciái tovább bővülnek. Amikor más lesz a nyilvánosságának a szerepe és a társadalom ellenőrzése a rendőrség tevékenysége és szervezete felett. Mindez tehát egy tartalmilag új rendőri tevékenység létrehozását igényli, méghozzá olyan széleskörű és mélyreható társadalmi, gazdasági és jogi reformfolyamatok révén, amelyek a rendőrség munkájának az egészét is érintik.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a Belügyminisztérium e folyamat irányításában és meghatározásában ne tétlen tartózkodó legyen, hanem aktív szerepet töltsön be. Nem vitás, hogy a reformfolyamathoz való kapcsolódásban már most is van bizonyos fáziskülönbség a Belügyminisztérium közigazgatási, civil területe és a militáris terület szakágazatai között. Ez a nem túl nagy fáziskülönbség természetesen nem egyszerűen akkor és attól szűnik meg, ha a Belügyminisztériumba még több civil területet építünk be, hanem akkor és attól, ha a rendőri irányítás és igazgatás átveszi az általános civil társadalomigazgatásnak a törvényszerűségeit és ezeken belül érvényesíti a rendőri munkában két-

ségtelenül elengedhetetlenül jelenlévő sajátosságokat.

Ezek után csak néhány szóban a bűnözésről, a bűnügyi helyzetről, hiszen az itt jelenlévők ismerik a tényeket. Azzal kezdem, hogy a társadalom számára jól érzékelhető negatív tendenciák és új vonások esztendőik óta egyre markánsabban és egyre karakterisztikusabban rajzolódtak ki. Az én megközelítésem szerint ezek mennyiségiek és minőségiek is egyszerre. A mennyiségiekre már utaltam. E szerint a bűncselekmények nagyságrendje növekszik, különösen a városokban. A minőségi változások a bűncselekményeken belül belső strukturális változással függenek össze. Itt szembetűnő és kiemelkedő a vagyon elleni, méghozzá ezen belül is a személyi javak elleni bűncselekményeknek az ugrásszerű emelkedése. Rohamosan növekszik a jelentős tárgyi súlyú bűncselekményeknek a száma és aránya. Figyelmet érdemel a bűnözés körében, elsősorban nem is a gyakorisága, hanem a veszélyessége miatt, a nemzetközi jelleg, a nemzetközi összefonódásoknak és kapcsolatoknak az erősödése. S most már sajnos idejétmúlt hivatkozás, hogy Magyarországon nincs bűnöző alvilág, mert a bűncselekmények elkövetésében a szervezetség méretei bizony lassan olyanokká válnak, hogy az megfelel az alvilág velejáró követelményeinek.

De van még két olyan egyéb körülmény, ami az utóbbi évtizedben különös figyelmet érdemel. Ezek is kedvezőtlen vonások, és mindjárt hozzáteszem, itt se csak magyar jelenségről van szó, ezek is nemzetköziek. Növekszik az olyan ügyeknek a száma, amelyeknél az eljárás megindulása-  
kor a tettes ismeretlen. Ezzel párhuzamosan csökken a felderített tettesek aránya. Ez az 1970-es években Magyarországon még 50 % felett volt, az 1980-as években pedig fokozatosan csökkent 50 % alá, és megy lefelé. Sietek mindjárt hozzátenni - és nem egyszerűen a kollegáim védelmében - gondolom ezt -, hogy nem a bűnüldöző munka színvonala csökkent. A rendőrség ma összesen annyi ismeretlen tettest derít fel, amely mellett tulajdonképpen világcsúcsot tartana, ha

az ismeretlenek száma közben nem nőtt volna meg. Ez egy másik időszakban hihetetlen teljesítmény lenne. Az igaz viszont, hogy az apparátusnak a teljesítőképessége kisebb mértékben növekedett, mint amilyen mértékben a bűnözés volumene nőtt.

A másik körülmény, ami szintén komoly gondot okoz, a visszaesők, az ismételt elkövetők, a sorozat-bűncselekmények elkövetőinek, illetve a veszélyes bűnözők arányának a növekedése. A bűnismétlők aránya ma már 35-36 %, 10 évvel ezelőtt pedig 30 % körül volt. A betörő tolvajoknak a fele bűnismétlő. Ez a helyzet önmaga teszi fel a nagy kérdést, hogy miként reagáljon erre a társadalom, miként reagáljanak erre a szituációra a szakapparátusok. Most már sürgősen szembe kell nézni ezzel a kérdéssel. A választ, a megoldást nyilvánvalóan csak sokoldalú ellenlépésekben lehet megtalálni, amelyek manapság már rendkívül aktuálissá váltak.

Melyek ezek a lépések? Az első fő teendő és terület véleményem szerint a büntető eljárásnak, tehát az egyes ügyekben folytatott bűnüldöző munkának a megreformálása és megjavítása. A másik fontos terület ezzel egyenrangú, mégpedig a bűnözés megelőzéséért folytatott munka, ennek megújított és szélesebb alapokon nyugvó kibontakoztatása. Hadd emlékeztessen minden jelenlévőt arra, amit Király Tibor professzor is szokott hangoztatni: a bűnözés megelőzésének a tana és a hozzáértő emberek számára a megelőzés jelentőségének a felismerése kétségtelenül nem új találmány. Ezt a szakemberek, akik ezzel foglalkoznak, réges-rég felismerték, és réges-rég tudja a rendőrség is. Tisztában van vele, sőt mindig is hangoztatta a bűnözés megelőzéséért folytatott harcnak a szükségességét. A gyakorlatban azonban az energiáját mégis általában nem a megelőzésre, hanem a bűnüldözésre fordítja. Miért van ez, ha egyszer annyira jól tudja, hogy mi lenne a helyes pozíció és a helyes magatartás? Valószínűleg elsősorban azért, mert a közvélemény - a legműveltebb laikus közvélemény is - a rendőrség munkájának a hatékonyságát elsősorban a felderítő, a nyomozó munka

eredményességén méri. De szerepe van ebben minden bizonnyal annak az elég széles körben elterjedt nézetnek is, amely szerint a represszió a legjobb megelőzés.

Az előbbieket miatt azt gondolom, hogy nem idejétmúlt követelés, hogy a felderítést és a megelőzést helyesen érvényesítsük a rendőrségi apparátus munkájában. Mindjárt hozzáteszem, ami bizonyára mindnyájuk számára világos, hogy itt ennél többről is szó van, és ez nemcsak rendőrségi ügy. Társadalmi, jogi és szervezeti területen a megelőzés új lehetőségeit keresve hadd hivatkozzam újból Király Tiborra, akivel teljesen egyetértek abban, hogy értelmetlen és dőre dolog volna a megelőzéshez csak úgy általánosságban nekifogni, mert abból nem lesz semmi. Sokkal többre vezet és nagyobb valószínűséggel reménykedhetünk a sikerben, ha kijelölünk és kiválasztunk néhány döntő területet, amelyre a figyelmet és energiát elsősorban összpontosítjuk. Az általam legfontosabbnak tekintett néhány területről - s ebben célszerű lenne megállapodni - röviden említést kívánok tenni.

Az első ilyen kör, amire összpontosítani kellene, a visszaeső és a veszélyes bűnözők köre. A rendőrség számára ráadásul itt jól ismert elkövetőkről van szó. Ez az alvilág. Ide tartoznak még a veszélyeztetett gyermek- és fiatalok, továbbá a társadalom periferiáján élők, a többszörösen vagy sokszorosan hátrányos helyzetűek, például a cigányságnak egy része is. A bűnözés utánpótlása szempontjából - azt hiszem - ezek a kulcsterületek és elsősorban ezek a források.

A másik fontos terület a jogi feltételrendszernek, a felelősségi rendszerünknek a javítása, reformálása. Ismeretes, hogy a vagyon elleni bűncselekményeknél vagy a vagyon elleni támadásoknál, amióta a jogot ismerjük - Hamurabbi vagy a rómaiak 12 táblás törvénye óta is - az első dolog nem is a büntetés, hanem az okozott vagyoni hátránynak a reparálása volt. Ezzel kezdődött a jog fellépése. Mi aztán eljutottunk oda, hogy a vagyon elleni támadásokat a

legsúlyosabban büntettük - a Szovjetunióban, Kínában még ma is él a halálbüntetés -, miközben jelentősen csökkent az okozott kárért való vagyoni felelősség, a vagyoni kár megtérítésének a kötelezettsége. De más területet is említhetünk. A munkavégzési kötelezettség ellen hadakozva mi a közveszélyes munkakerülés, sőt annak is egy duplán és szigorúan szankcionált formájához jutottunk el. Eközben nem tudtunk olyan felelősségi és érdekeltségi rendszert teremteni, ami ezeknél sokkal, de sokkalta hatásosabb volna, mégpedig az, hogy ha valakinek van munkahelye, akkor ott dolgozzon is, és hogy ha egy vállalat vagy gazdasági szervezet valakit alkalmaz, akkor legyen érdeke annak hatékony foglalkoztatása.

A harmadik fontos működési területünk, ahol a megelőzés ügyében új vállalkozásokba kell kezdenünk, szervezeti, amelyeket jogilag is rendeznünk kell. Ebben az ügyben, a szervezeti és a jogi kérdések rendezésében úgy vélem, hogy most sok évi vajudás után végre valami történni fog. Idén, február 15-én a Kriminológiai Társaság Igazgató Tanácsával megállapodtunk abban, hogy a Belügyminisztérium állami feladatként, a kormányzati tevékenység részeként vállalja egy országos konzultatív tanács működtetését a belügyminiszter irányításával. Ebben a tanácsban - amely a bűnmegelőzés országos szerveként működne - az állam, a rendőrségi, az ügyészségi, a bírósági és a büntetés-végrehajtási szervek, tudományos intézetek és egyetemek képviselői is részt vennének. A tanács feladata a bűnmegelőzés stratégiájának, fő irányának és területeinek a meghatározása lenne. Szeretném hangsúlyozni, hogy nem a Belügyminisztérium és nem a belügyminiszter szerveként, ugyanakkor a Belügyminisztérium biztosítaná a titkársági adminisztrációs feladatok ellátását. Közösen így ítéltük meg, hogy célszerű volna ilyen szervezeti formációkat azokban a megyékben is kezdeményezni - és ez a többség -, ahol ezidáig nem hoztak létre. Városokban és községekben viszont csak ott és akkor tanácsoljuk a megalakításukat, ahol és amikor

ezt a helyi adottságok és helyzet alapján szükségesnek és indokoltnak tartják.

Befejezésül - miközben bőségesen soroltam, hogy milyen sok és széles az a tennivaló, amit itt társadalmi síkon meg kell oldanunk a jövővel kapcsolatban -, hadd szóljak valamit arról, hogy manapság a tudomány újból igen eredményesen kutatja az egészséges és a kóros emberi viselkedés alapjait, azokat a folyamatokat, ami ehhez vezet. Világos, hogy a társadalmi tényezőknek a jelentősége ezekben kiemelkedő. Az elmúlt évtizedeknek, talán egy egész elmúlt évszázadnak nagy felismerése volt a tudományokban és az emberi gondolkodásban annak az elismerése, hogy az ember nemcsak biológiai, hanem társadalmi lény is. Az ember azonban társadalmi beágyazottságaival és adottságaival biológiai lény, egyén is. Az orvosok itt-ott csodálkozással kezdik újból felfedezni ezt. Azt hiszem, hogy a büntetőjog tudományának művelői szintén kell hogy erre nagyobb figyelmet fordítsanak.

Cyakorlati és tudományos szakembereknek egyaránt alapvető feladatunk, hogy jobb és hatásosabb védelmet biztosítsunk az embereknek, a megelőzés szempontjából is. Ismerve azonban az emberiség eddigi történetét, azt hiszem, nem szabad olyan hitben éltetnünk a társadalmat, hogy eljön majd az a boldog kor, amikor nem lesznek bűncselekmények.

Köszönöm a figyelmüket.

Horváth István

Rengeteg kitűnő gondolat hangzott el, azok önmagukért beszéltek, úgyhogy nem is fűznék hozzájuk semmit. Szabadjon azonban egy dologhoz mégis kapcsolódnom.

Arról volt szó, hogy ebben az átalakuló világban nagy figyelmet kell fordítanunk a rendőrség jogosítványainak mikénti alakulására egy újfajta alkotmányos rendben. Elhangzott, hogy a hatalomnak, az államnak, az állampolgár életébe való beavatkozása mértékét, módját, határait

sokkal nagyobb gonddal kell megvonnunk, mint ahogy az eddig történt. E gondolatok valamit eszembe juttattak. Kérem, hogy a mondandómat senki ne értse félre, mert eszem ágában sincs védelmezni akár a személyi kultusz idején, akár pedig az elmúlt évtizedekben a törvénytelen ségekkel vagy törvénysértésekkel kapcsolatban tapasztalható elégtelenségeket vagy gyengeségeket.

Ámde mégis hadd emlékeztessenek itt minden jelenlévőt valamiféle történelmi tanulságra. Ez nem mentség és nem felmentő ítélet a tapasztalatokkal szemben és nem a helyeslése, csak maga a tény. Eddig bárhol - mondjuk így: az európai kultúrákban, de talán másutt is - és bármikor történt nem csupán adminisztráció-váltás, kormány kicserélése, hanem jelentős méretű társadalmi váltás és változás, akkor ennek idején vagy ezt követően hosszabb-rövidebb ideig mindig nagyobb figyelmet és nagyobb jogot kaptak az állam szervei s az állam vagy a hatalom nevében eljárók, mint az állampolgári jogok védelme és biztosítása. Azt hiszem, hogy ha itt most István királyunk kemény leszámolásaira vagy az angol, a francia forradalmak módszereire és megoldásaira gondolunk, igazolva látjuk az előbbi tételt. Amikor viszont az új erőviszonyok és rend kialakult, amikor egy viszonylag nyugalmi állapot jött létre, sokkal nagyobb figyelmet fordítottak az állampolgárok jogainak a védelmére és biztosítására. Tehát ne gondoljuk azt, hogy a fejlett nyugati világban ma meglévő emberi jogok vagy polgárjogok - bár van közöttük olyan, aminek az előzménye hat évszázadra visszanyúlik - úgy érvényesültek mindig, ahogy ezt ma tapasztaljuk.

A már megindult folyamatok mellett egy kicsit a történelmi tapasztalatok is alátámasztják, hogy Magyarországon is eljön az idő, amikor az állam szerveinek éppen a közösség és az egyén érdekében kell bizonyos jogokat biztosítani, úgy azonban, hogy ezzel együtt az egyének és az egyén különböző közösségeinek, szerveződéseinek legyen meg a joga és a lehetősége az állami szervek közvetlen ellenőrzésére, éppen azért, hogy ne tudjanak az állampolgárok,

az egyének fölé nőni. Ennyit a dolgoknak ehhez a részéhez.

Ami pedig a rendőrség jövőbeli jogállását illeti, én sok mindenre utaltam, hogy mit képzelek el. Sok jelzés és intelem a felszólalásokban is elhangzott, amelyekről az a véleményem, hogy ezek már most kívánatosak, szükségesek és kikerülhetetlenek lesznek. Ezeket meg kell valósítani, ami majd módosítani fogja azt a szerepvállalást is, amit a rendőrség érzett vagy magáénak tulajdonított. Abban azonban a jövőben sem lesz változás, hogy a többi állami szervtől eltérően a rendőrség a büntető ügyekben és sokszor a szabálysértési ügyekben is általában olyan stádiumban működik, amikor a gyanú megállapításához még semmiféle jogi erejű bizonyíték nem áll a rendelkezésére.

A bizonyítékokat az ügyészség meg a bíróság már megkapja, a börtönben ülőnél pedig már ott van az ítélet is. Ezen a helyzeten a rendőrség nem tud változtatni. Ha azt akarja a társadalom, hogy eredményei legyenek, akkor jogositványok is kellene ahhoz, hogy ilyen szerepkör mellett a rendőrség működni tudjon és hatásos legyen a tevékenysége.

Lusztig Péter

## h o z z á s z ó l á s a

Pécsett immár két éve folyik szervezett, lakossági erőket megmozgató bűnmegelőzési propaganda munka, melyet egy bűnmegelőzési tanácsadó szolgálat koordinál. Tevékenysége kiterjed most már a nagyváros egész területére.

A szervezet létrehozásában és működtetésében a helyi rendőrségnek volt és van döntő szerepe. Első lépésként a vagyon elleni, ezen belül a betöréses lopások és gépjárművek kárára elkövetett bűncselekmények megelőzése volt a cél, Pécs újonnan épült, 70-80000 lakosú városrészében. Állandó tanácsadó szolgálatot állítottunk fel, valamint a környéken élők segítségével hétféleken, az esti, éjszakai órákban ún. lakossági őrjáratokat szerveztünk. Feltérképeztük a nyitott garázsokat, alagsori tárolókat, gépkocsikat. Minden egyes akció alkalmával százat megközelítő zaratlan helyiséget, gépjárművet találtunk. Propagandánk hatására napjainkra elértük, hogy az éjszakai órákra - főleg az OTP lakások ajtajait - zárják a lakók.

Második lépcsőben - az ifjúságvédelmi munka javítása érdekében - együttműködést alakítottunk ki az egyetem tanárképző karának nevelési tanszékével. Ennek keretében felsőbbéves hallgatókat vontunk be munkánkba, akik a bűnelkövető, illetve veszélyeztetett fiatalokkal modern pedagógiai módszerekkel, elmélyült foglalkozásokkal próbálnak közeli, meleg emberi kapcsolatokat kiépíteni.

Miután bűnmegelőzési tevékenységünk már az egész várost behálózza és többszáz önkéntes társadalmi aktivistát mozgat meg, felmerült az a gondolat, hogy a továbbfolytatás egyesületi formában lenne célszerű.

Mindezekben túlmenően az eredményes bűnmegelőzés érdekében szorosabbá kell tenni az együttműködést a tanácsai szervekkel, melyre a minisztérium felügyelete alá kerülésükkel nagyobb a lehetőség, mint korábban.

Tóth Tihamér

h o z z á s z ó l á s a

A BÜNMEGELŐZÉS VIKTIMOLÓGIAI LEHETŐSÉGEI

A társadalomra, a közösségre és az egyénre egyaránt veszélyes bűnözés elleni küzdelem szükségességére s ennek különböző módszereire utaló dokumentumok a történelmi fejlődés minden időszakából ismertek.

A bűnüldözés modern intézményrendszerének kialakulásáig a bűncselekményektől való visszatartás jellegzetes módja az elkövetőkkel szemben alkalmazott kegyetlen, elrettentő büntetések arzenálja volt. A bűncselekményeket megfosztották tényjellegüktől, úgy tekintették, mint a fennálló rendnek a megtámadását, a törvény pusztaság megszegését, amelyek miatti büntetés alkalmazása nem más, mint önvédelem, védekezés az elkövetőkkel szemben.

A bűnügyi tudomány fejlődése, kutatási eredményeinek a gazdagodása elvezetett annak felismeréséhez, hogy a bűnözéssel mint társadalmi tömegjelenséggel szemben nem lehet eredményesen és tartósan küzdeni a retorziók alkalmazásával, hanem az elkövető antiszociális személyiségének befolyásolásával, illetve a bűncselekmények feltárható okaihoz és körülményeihez igazodó megelőző intézkedésekkel.

A büntetőjogi büntetés változatlanul megmaradt a bűnözéssel szembeni küzdelem alapvető eszközének. A bűncselekmények súlyával és következményeivel arányos az elkövető antiszociális személyiségének veszélyességéhez igazodó, a bűnösségi körülményeket figyelembe vevő, az alapvető emberi jogokat és a demokratikus büntetőeljárás alapelveket tiszteletben tartó büntetés kiszabás napjainkban is jelentős szerepet tölt be a bűnözés elleni küzdelemben.

A büntetés preventív jellege azonban korántsem csak a szigorúságában mutatkozik, hanem elkerülhetetlenségében. Ezért fontos, hogy egyet-

len bűncselekmény se maradjon felderítetlen.

A büntetőeljárás alapját képező tényállás bizonytalan, a valóságnak megfelelő tisztázása, a bűnösség bizonyítása, a vádemelés előkészítése mellett a további bűncselekmények megelőzése végett szükséges intézkedések kezdeményezése is a nyomozás során valósulhat meg.

Az állampolgárok elleni bűncselekmények egy jelentős részénél is lehetőség van a szignalizációra azokhoz az állami és társadalmi szervekhez, amelyek feladatkörükben eljárva segíthetik a társadalomra veszélyes, a társadalmi beilleszkedési zavarokat okozó, a bűnelkövetéshez vezető körülmények felszámolását, a kriminális veszélyeztetettség csökkentését.

A bűnözés mint jogellenes tömegjelenség megelőzésének szélesebb körűnek kell lennie, mint ami a megtörtént és ismertté vált bűncselekményekkel szembeni büntetőjogi eszközök alkalmazásával elérhető. Ezért szükség van a bűnmegelőzés társadalmi intézményrendszerére.

A bűnmegelőzés társadalmi intézményrendszerre olyan gazdasági, szociális, politikai, kulturális-nevelő és egyéb viszonyok fejlesztését teszi indokolttá, amelyek megszüntetik mindazokat az objektív és szubjektív okokat, illetve körülményeket, amelyek tömeges méretekben előidézhetik a bűnözést.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának a jogalkalmazás jogpolitikai elveiről szóló határozata a bűnözés elleni küzdelem továbbfejlesztése érdekében felhívta a figyelmet arra, hogy a bűnözés objektív és szubjektív okainak feltárása s ezek megszüntetése céljából meg kell teremteni a társadalom valamennyi tagjának és szervezetének a bűnmegelőzési feladatokban való együttműködését jobban biztosító szervezeti formákat és módszereket.

A bűnözés megelőzése társadalmi intézményrendszerének szervezésében, az ebben közreműködő állami, gazdasági és szociális szervek s intézmények tevékenységének, valamint a lakosság ezirányú részvételének koordinálásában jelentős feladatai vannak a tanácsoknak.

A társadalmi élet minden területén egyre szélesebbé válik az állampolgárok és egyes közösségek öntevékeny közreműködése a közösségi és egyéni problémák megoldásában. A társadalomra veszélyes jogsértő tömegjelenséget képező, következményeiben egyre károsabbá és veszélyesebbé váló bűnözés növekedésének megállítása, majd fokozatos visszaszorítása mind erőteljesebben veti fel a személyükben, jogaikban, jogos érdekeikben, illetve javaikban megsértett, károsodott vagy veszélyeztetett állampolgárok cselekvő közreműködésének szükségességét.

A viktimológiai ismeretek gazdagodásának eredményeként, a bűnmegelőzés társadalmi szervezetének kibontakozó és módszereiben egyre szélesedő formájaként alakult ki és szerveződött a lakosság kriminálisan veszélyeztetett közösségi csoportjainak, illetve egyes tagjainak önvédelmi tevékenysége. E tevékenység, bár elsősorban a vagyontárgyak őrzésére irányul, de mindinkább kiterjed a személyvédelemre és egyes települések lakossága köznyugalmát szolgáló közbiztonság fenntartására.

A viktimológiai bűnmegelőzés szervezete szorosan kapcsolódik a büntetőjogi, illetve a társadalmi jellegű bűnmegelőzés intézményrendszeréhez, azzal dialektikus egységet alkot. Alapját az ismertté vált össz-bűnözés, illetve az állampolgárok személye, jogai, jogos érdekei, illetve javai elleni bűncselekmény csoportok bűnüldözésbeli összesített tapasztalatai képezik. A bűnmegelőzésnek ez a formája arra irányul, hogy áldozatorientáltan csökkentse a bűnelkövetési lehetőségeket, folytatását megakadályozza vagy megnehezítse a megkezdett bűncselekmény befejezését, annak folytán keletkezett sérelem, kár, veszélyhelyzet bekövetkezését, ugyanakkor növelje az elkövető mielőbbi leleplezését, s ezáltal büntetőjogi felelősségre vonásának elkerülhetetlenségét. Alkalmazása során többnyire számítani lehet - elsősorban a kriminálisan az átlagosnál jobban veszélyeztetett - az állampolgárok aktív közreműködésére. A bűnmegelőzésnek ezirányú formája jobban hoz-

zá igazítható a bűnözés aktuális helyzetéhez, s ezen belül is az állampolgárok elleni bűnelkövetés sajátosságaihoz, módjaihoz, s ezen az alapon célirányosabbá tehetők a kriminalitással szembeni korszerű védekezési lehetőségek.

A csoportos viktimológiai bűnmegelőzés a kriminálisan veszélyeztetett települési helyeken együttélő /illetve ingatlanlával vagy más vagyontárgyakkal rendelkező/ állampolgároknak a várhatóan ott elkövetésre kerülő bűncselekményeknek megakadályozására, illetve végrehajtásának megnehezítésére irányuló önvédelmi tevékenysége. A kriminálisan veszélyeztetett települési helyeken a lakosság csoportosan együttműködve szomszédságon alapuló biztonsági struktúrák kidolgozásával törekszik a területen várható - elsősorban a vagyont károsító - bűncselekmények megelőzésére.

Az egyéni viktimológiai bűnmegelőzés a kriminális magatartás miatt veszélyeztetett állampolgárok önvédelmének ellátására vonatkozó ajánlások. Ezek olyan biztonsági eszközök, védekezési módszerek, amelyek az egyes állampolgárok személyének biztonságát, jogainak zavartalan gyakorlását, jogos érdekeinek érvényesülését, illetve javainak önerővel történő megőrzését segíthetik elő.

A viktimológiai bűnmegelőzés mind jobban kiterjed az életkoruk, foglalkozásuk, kapcsolat konfliktusuk miatt kriminálisan veszélyeztetett állampolgárok személyének védelmére.

A bűncselekmények állampolgár sértettjei személyiségének vizsgálata alapján az állapítható meg, hogy az emberi életkorosztály két pórusa a gyermekek és fiatalok, illetve az idősök kriminálisan veszélyeztetettsége különösen figyelemreméltó, ezért irányukban célirányos viktimológiai jellegű bűnmegelőzés szervezése indokolt.

Az állampolgárok társadalmi-gazdasági tevékenysége, foglalkozása, társadalmi megbízatása egyik meghatározója a kriminális veszélyeztetettségüknek. Az egyes foglalkozások, illetve társadalmi megbízatások jellegéből adódik, hogy

az azt elvégző személyek bizonyos bűncselekménycsoportoknak az átlagoshoz képest jelentősebben válhatnak áldozattá. Olyan tevékenységet végeznek, amely miatt más foglalkozásúakhoz, társadalmi megbízatást ellátókhöz képest jobban ki vannak téve az elkövetők bűnös támadásának.

A társadalmi-gazdasági tevékenységük, illetve a foglalkozásuk, társadalmi megbízatásuk miatt az átlagoshoz képest kriminálisan veszélyeztetettebbek védelme érdekében olyan biztonsági rendszabályokat dolgoznak ki /illetve támadás elhárításához szükséges eszközöket rendszeresítenek/, amelyek a bűncselekmények elkövetésének megelőzését, illetve folytatásuknak, befejezésüknek megakadályozását segíthetik elő. A biztonsági védelmi rendszabályok ismerete, valamint az ezzel kapcsolatos rendszabályok megtartása a munkarend, illetve az adott tevékenység ellátásának egyik alapvető feltétele, amelynek megtartását következetesen ellenőrizni szükséges.

A társadalom tagjainak kapcsolatkonfliktusokból adódó személyük - elsősorban életük, testi épségük, egészségük - elleni kriminális veszélyeztetettsége figyelemreméltó.

Az embereket általában sem fiatalokkorukban, sem később nem készítik fel - megfelelő szociálpszichológiai neveléssel és tanácsadással - az életben megszokott és természetes konfliktusok, nehézségek és kudarcok józan, de céltudatos elfogadására, megoldására.

Az emberi kapcsolatkonfliktusok rendezését segítő állami, társadalmi szervezet alapjai kialakíthatók az egész lakosságot átfogó és már működő egészségügyi gyógyító-megelőző, család-, nő-, valamint anya-csecsemő és gyermekvédelmi hálózat részeként, annak speciális irányú fejlesztésével.

Az állampolgárok személye, jogai, jogos érdekei, illetve javai elleni társadalomra veszélyes, jogellenes megnyilvánulásainak visszaszorítására az ilyen jellegű bűncselekményektől való visszatartás érdekében alkalmazni lehet

adminisztratív jellegű intézkedéseket is, elsősorban rendőrhatalósági figyelmeztetést, súlyosabb esetben pedig a rendőri felügyeletet.

A viktimológiai bűnmegelőzés szervezete az állampolgárok személye, jogai, jogos érdekei, illetve javai elleni bűncselekmények elkövetésére alkalmas adó áldozatorientációjú vonzási tényezőknek /viktimális szenzitivitás/ feltárására, érvényesülésüknek figyelemmel kísérésére, ellenőrzésére, illetve megszüntetésére irányul.

Az áldozatorientációjú vonzási tényezők olyan sértetti körülmények, amelyek egyrészt befolyásolják az elkövetőnek bűnös magatartására vonatkozó akaratelhatározását, illetve meghatározzák az áldozat, a károsult kiválasztását, másrészt lehetővé teszik, vagy megkönnyítik a bűncselekmény véghezvitelét.

Az állampolgárok személye, jogai, jogos érdekei elleni bűncselekmény elkövetésének vonzási tényezője származhat a sértett személyiségéből, a társadalmi-gazdasági helyzetéből, foglalkozásából, elkövetővel való kapcsolatkonfliktusából, viselkedéséből, s más egyéb körülményekből. Ehhez hozzájárul a sértett közelsége, védtelensége, kiszolgáltatottsága.

A személyek javait károsító bűncselekmények vonatkozásában vonzási tényező lehet a vagyontárgyak, értékesebb dolgok birtoklása, nem megfelelő őrzésük folytán lehetőség elvételükre, eltulajdonításukra.

Az áldozatorientált vonzási tényező egyik lényeges körülménye a bűncselekményt lehetővé tevő, illetve a végrehajtást megkönnyítő feltételeknek, s hatásuk érvényesülésének befolyásolása által célirányosabban megelőzhető az állampolgárok csoportjai, illetőleg egyes tagjai elleni kriminalitás, mégpedig az érintett személyek célirányosan szervezett közreműködésével.

A viktimológiai bűnmegelőzés szervezete kiszélesíti a bűnözés visszaszorítása érdekében végzett társadalmi küzdelem eszközeit és módszereit, s ezáltal hozzájárul ahhoz, hogy az állampolgárok közül mind kevesebben válhassanak bűncselekmények áldozatává.

## B e s z á m o l ó

az MTA Magyar Kriminológiai Társaság  
1988-89. évi tevékenységéről

I. Tudományos tevékenység, szervezeti kérdések

A Társaság közel egy éve tartotta első tisztújító közgyűlését. Akkor az egyéni tagok száma 226 fő volt. Jelenleg 280 tagot tartunk nyilván. A létszámemelkedés részben a regionális szervezet és a szekció alakulásával összefüggő tagtoborzás, részben a bűnügyi szakemberek érdeklődése növekedésének eredménye. Ennek az évnek az elején felhívtuk tagjainkat arra, hogy március végéig teljesítsék a folyó évben esedékes tagdíjfizetési kötelezettségüket, ellenkező esetben nem tudjuk rendelkezésükre bocsátani a Kriminológiai Közleményeket. E felhívásnak tagtársaink közül közel százan nem tettek eleget. A felhívás megismétlése után, az év második felében már nem fogják megkapni a Társaság kiadványát. E lépésre a nyomdai árak és a postai költségek radikális emelkedése készítette bennünket.

Tagtársaink jelentős része rendszeresen látogatja rendezvényeinket és résztvesz a vitákban. A tudományos rendezvényeken általában 30-40 %-os megjelenéssel számolhatunk.

A Társaságnak kollektív tagja az Igazságügyi Minisztérium, a Legfelsőbb Bíróság, a Belügyminisztérium, a Legfőbb Ügyészség, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. 1989-től kollektív tagsági viszonyt létesítettünk a Szociális és Egészségügyi, valamint a Művelődési Minisztériummal. Így most már a büntetőpolitika és a bűnmegelőzésben érdekelt tárcák és főhatóságok mindegyike tagsági viszony létesítésével is részt vesz a Társaság életében.

A/ A Társaság a kriminológia és a büntető jogpolitika elméleti és gyakorlati kérdései iránt érdeklődő szakemberek társadalmi egyesülése, demokratikus fóruma, amely alakulása óta

- az Alapokmányban kitűzött céljainak megfelelően - törekedett a kriminológia fejlődésének előmozdítására, eredményeinek ismertetésére. Az elmúlt év rendezvényei és a publikációk színvonalasak voltak. A beszámolási időszakban a következő témákban tartottunk tudományos tanácskozást:

Bárd Károly: Társadalomtudományok és a büntető igazságszolgáltatás,

Szabó András: A reform büntetőjoga és a büntetőjog reformja,

László Jenő: A büntetőjogi kodifikáció aktuális kérdései /a Magyar Jogász Szövetséggel közös rendezésben/,

Kulcsár Kálmán: A jogalkotás időszerű kérdései.

Sajó András: Van-e értékválság Magyarországon?

A napirendre tűzött szakmai témák a társadalmi, a gazdasági és az alkotmányos reform legidősebb kérdéseinek bizonyultak. Az előadásokat élénk vita követte. Az eddigi hagyományoknak megfelelően a rendezvények anyagát a Kriminológiai Közleményekben tesszük közzé. Előkészületben van a 26-27. szám kiadása.

B/ A Társaság megalakulása óta aktívan részt vesz a bűnözés megelőzéséről szóló jogszabálytervezet előkészítésében. Ez év februárjában az e tárgyban készült újabb tervezet vitájára került sor a belügyminiszter kezdeményezésére szervezett közös tanácskozáson. A Belügyminisztériumot itt maga a miniszter és a tárca vezető bűnügyi szakemberei, a Társaságot az Igazgató Tanács képviselte. A vita tapasztalatainak felhasználásával közös előterjesztés készült, amelyet a belügyminiszteri értekezlet az év áprilisában tárgyal meg.

C/ A Társaság az első öt évben egységesen működött. A tisztújító közgyűlés határozatának megfelelően, 1989. első negyedévében helyi, illetve közösségi kezdeményezésre létrejött az első regionális szervezet és az első szakmai szekció. A Csongrád megyei Regionális Szervezet

elnökévé Kereszti Bélát, titkárává Merényi Kálmánt választotta. Taglétszáma meghaladja az ötven főt. Első tudományos rendezvényét áprilisban tartotta a visszaeső bűnczés kérdéseiről. A Viktimológiai Szekció alakuló ülésén elnökévé választotta Fehér Lenkét, a vezetőség tagjaivá Kerecsi Klárát, Póth Tihamért és Benkő Andrást. A szekció tervei között szerepel - kísérleti jelleggel - a sértettek számára ingyenes jogsegélyszolgálat megszervezése.

Ujabb regionális szervezet alakulására lehet számítani Észak-kelet Magyarországon. Szakmai szekció alakulását tervezik a büntetés-végrehajtásban dolgozó szakemberek. Az Igazgató Tanács minden további szerveződést szakmailag és erejéhez képest anyagilag is támogat.

D/ Az Igazgató Tanács felkérésére Vigh József általános elnökhelyettes felmérést készített a tagság körében az esetleges szakmai és módszertani továbbképzés iránti igény tisztázására. Amennyiben erre lehetősége lesz, a Társaság csoportos és egyéni továbbképzést biztosít érdeklődő tagjai számára és annak realizálását anyagilag is támogatja.

E/ Az Igazgató Tanács az elmúlt évben is írt ki pályázatot. Erről a tagságot szórólapon és a szakmai sajtóban értesítette. A határidőre három pályamunka érkezett be, "Csemegi Kódex", "Dokufotó" és "Hermész" jelleggel. Az Igazgató Tanács a pályázatok elbírálására bizottságot küldött ki. Elfogadva annak ajánlását, az 1989. évről meghirdetett pályaműveket - részben formai, részben tartalmi okokból - nem tartotta díjazásra érdemesnek. A személyiségi jogok védelme jegyében a pályaművek szerzőinek személye azonban titokban marad, ha a lozart borítékok felbontására nem kerül sor. Az Igazgató Tanács 1990-re pályázat kiírását nem tartja indokoltnak.

F/ A Magyar Kriminológiai Társaság és a Nemzetközi Kriminológiai Társaság igazgató tanácsainak megállapodása alapján 1989. évtől mód nyílik arra, hogy a Nemzetközi Társaság

tagjai tagsági díjukat forintban fizessék be az OTP-nél megnyitott, elkülönített számlára. Az előzetes felmérés szerint megnőtt az érdeklődés a Nemzetközi Társaság működése iránt, több tagtársunk jelezte belépési szándékát. A Nemzetközi Kriminológiai Társaságnak eddig két kollektív tagja volt, az MTA Állam- és Jogtudományi Intézet Büntetőjogi és Kriminológiai Osztálya, valamint a Magyar Kriminológiai Társaság. Az új lehetőség ismeretében valószínűleg tagsági viszonyt létesít a Szociális és Egészségügyi Minisztérium is.

A beszámolási időszakban került sor a Nemzetközi Kriminológiai Társaság XI. Kongresszusára Hamburgban. A helyi szervezők segítőkészségének köszönhető, hogy tiz fiatal magyar szakember kedvezményes feltételekkel vehetett részt a rendezvényen. Rajtuk kívül öt magyar szakember volt a Kongresszuson. Előadásaikkal, hozzászólásokkal, valamint vitavezetőken sikert és elismerést szereztek a magyar szakemberek.

## II. Az Igazgató Tanács működése

A beszámolási időszakban az Igazgató Tanács négy alkalommal ülésezett. Az Igazgató Tanács tagjainak többsége minden ülésen részt vett. Az Igazgató Tanács első ülésén megválasztotta tisztségviselőit. A testület ülésén megtárgyalta a Társaság éves munkatervét, kialakította saját programját, a Társaság működésének pénzügyi feltételeit, az elmúlt költségvetési év mérlegét és a folyó év költségvetési tervét. Segítette a regionális szervezet és az új szekció megalakulását. Döntött arról, hogy Gödöny József tiszteletbeli elnök vezetésével szakértői konzultatív testület alakuljon, amely az az alábbi elveknek megfelelően végzi munkáját:

- a testület a Társaság tagjaiból kialakított 12-15 tagú, az Igazgató Tanács munkáját segítő, támogató tanács;
- tagjai sorába hívna az Igazgató Tanács lekö-

szönt és újonnan meg nem választott tagjait, néhány ismert tudóst és a legfiatalabb korosztály képviselőit; alkalmanként meghívna tanácskozásaira más tudományok képviselőit is;

- félévenként tartaná üléseit, ezekről az Igazgató Tanácsot tájékoztatná.

Az Igazgató Tanács felhatalmazása alapján az elnök és a titkár felkereste a Társasággal kollektív tagsági viszonyban álló főhatóságok vezetőit és a további együttműködés lehetőségeiről tájékozódott. Ennek eredményeként a főhatóságokkal való szakmai együttműködés bővült, a kapcsolat intenzívebbé vált.

Az Igazgató Tanács rendkívüli ülésen tárgyalta meg a gyülekezési jogról és az egyesülési jogról készült törvénytervezetet. Észrevételeit eljuttatta az illetékes tárcához.

Az Igazgató Tanács felhatalmazása alapján az elnök együttműködési megállapodás megkötésére készül az Állami Biztosító igazgatójával. Ennek értelmében az Állami Biztosító 500 ezer forint körüli összeget bocsátana az Igazgató Tanács rendelkezésére, amelyből az alábbi feladatokat lehetne megvalósítani:

- tudományos kutatási pályázatok kiírása alapján, azok szakmai és pénzügyi támogatása,
- szakmai továbbképzési program megvalósítása,
- a viktimológiai jogsegélyszolgálat kísérletének támogatása,
- a Társaság idegennyelvű kiadványának létrehozása.

Az Igazgató Tanács szakmai segítségét ajánlotta fel a már területileg működő bűnmegelőzési tanácsoknak. Az érdeklődőkkel kerekasztal-beszélgetést tervez.

### III. A Társaság pénzügyi helyzete

A Társaság pénzügyi helyzete a növekvő kollektív tagsági díjak ellenére romlott. Ez

mindenekelőtt a nyomdai és postai költségek radikális emelkedésére vezethető vissza. Az Igazgató Tanács erre tekintettel úgy döntött, hogy ebben az évben eltekint a Vámbéry Ruzstem Emlékérem kiadásától, jövőre nem ir ki pályázatot, és - mint említettem - csak a fizető tagjai számára biztosítja a Kriminológiai közleményeket.

Tekintettel anyagi gondjainkra, az Igazgató Tanács úgy döntött, hogy a közgyűlésnek javaslatot tesz az 1990. évi tagsági díj 50 %-os emelésére. A hatályos jogszabály értelmében azonban a társasági tagdíjak az adóalapból, mint közérdekű adományok levonhatók.

Az 1988. évi bevételeket és kiadásokat tartalmazó jelentés, valamint az 1989. évre szóló költségvetés-tervezet a Mellékletben található.

#### IV. Az Ellenőrző Bizottság értékelése a Társaság munkájáról

Az Ellenőrző Bizottság felhatalmazott az alábbiak rögzítésére:

"Az Ellenőrző Bizottság értékelése szerint a Társaság működését változatlanul a magas fokú szervezettség, gazdálkodását a kiegyensúlyozottság, a gondosság és a takarékosági elvek következetes betartása, ügyvitelét pedig a jól dokumentáltság jellemzi. Az Ellenőrző Bizottság működésének valamennyi előfeltétele biztosított. Az Igazgató Tanács és az Ellenőrző Bizottság közötti kapcsolat kiegyensúlyozott, elvi alapon nyugvó."

Budapest, 1989. május 3.

Gönczöl Katalin s.k.  
titkár

1.sz. MellékletAz MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1988. évi  
pénzforgalma

MNB 1988.évi nyitó egyenlege		105.840.30 Ft
1988.évi házipénztár nyitó egyenlege		8.008.80 "
<u>Kollektív tagsági díjak:</u>		
Belügyminisztérium	120.000.- Ft	
I.M.B.V. Parancsnokság	55.000.- "	
Legfelsőbb Biróság	15.000.- "	
Legfőbb Ügyészség	25.000.- "	
Igazságügyi Minisztérium	50.000.- "	
Országos Egészségvédelmi Tanács egyszeri támogatás közös kiadvány költségeihez	<u>20.000.- "</u>	285.000.- Ft
Egyéni tagsági díjak 244 fő		48.700.- "
MTA támogatás	46.600.- Ft	
MTA XI.7-i jutalomra állományba tartozók részére	11.000.- "	
társadalmi aktiva jutalmazása	3.000.- "	
MTA támogatás Áfa és a jutalom utáni SZTK járulékra	<u>4.000.- "</u>	64.600.- Ft
Kiadványainkból eredő bevétel önköltségi áron		<u>580.- "</u>
Nyitó egyenleg és az évi összes bevétel:		512.429.10 Ft

Kiadások:

3 fő 12 havi munkabére	127.020.- Ft	
szerzői, szerkesztői és egyéb munkadíjak	21.152.- "	
postaköltség	20.000.- "	
reprezentációs költség	1.770.70	
terembérleti díj + Áfa	8.000.- "	
Vámbéry Emlékéremmel járó jutalom	18.000.- "	
a kiirt pályázatok díjazása	22.000.- "	
kiadványaink nyomdaköltsége	97.606.- "	
állományba tartozók XI.7-i jutalma	11.000.- "	
társadalmi aktiva jutalma	3.000.- "	
irodaszer, nyomtatvány	1.763.- "	
1987.évi járulékok utalása	3.052.- "	
SZTK járulék a munkabér és jutalom után	<u>13.280.- "</u>	
Összes kiadás:		<u>347.843.70 Ft</u>
+1988.évi záró egyenleg:		164.785.40 Ft
+MNB 1988.évi záró egyenleg	155.531.40 Ft	
Házipénztár maradvány	<u>9.254.- "</u>	
	164.785.40 Ft	

2.sz. MellékletAz MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1989. évi  
tervezett költségvetése

	Áthozat 1988. évről	164.785.40 Ft
BM támogatás	60.000.- Ft	
Igazságügyi Min.	30.000.- "	
IM.BV.Parancsnokság	55.000.- "	
SZEM	50.000.- "	
Legfelsőbb Biróság	15.000.- "	
Legfőbb Ügyészség	25.000.- "	
Művelődési Min.	<u>8.000.- "</u>	243.000.- Ft
MTA támogatás		82.000.- "
egyéni tagsági díjak 280 fő á 200.- Ft		56.000.- "
kiadványainkból bevétel		<u>2.000.- "</u>
	1989. évi várható bevétel	547.785.40Ft

Várható kiadások:

3 fő munkabére 12 óra	157.200.- Ft	
szerzői, szerkesztői és egyéb alkalmi munkadíjak	35.000.- "	
43 % SZTK járulék 11 óra	54.000.- "	
postaköltség	30.000.- "	
reprezentáció	800.- "	
nyomdaköltség	120.000.- "	
nyomtatványok, irodaszer	12.000.- "	
Nemzetközi Kriminológiai Társaság 1989. évi tagsági díj /45 Ffr. á 8.50/	3.825.- "	
Sack professzor /NSZK/ költségeire	5.000.- "	<u>417.825.- Ft</u>
Várható maradvány az 1989. évi tervezet alapján		<u>129.960.40 Ft</u>

## KÖZLEMÉNY

A Magyar Kriminológiai Társaság értesíti tisztelt tagjait, hogy a Társaság kebelén belül 11 alapító tag 1989. március 29-én megalakította a Társaság Viktimológiai Szekcióját.

A Szekció célja a bűnügyi tudományok területén a bűnözés áldozataival foglalkozó ismeretrendszer elméleti művelése, a nemzetközi és hazai kutatási anyagok összegyűjtése és feldolgozása, az e téren szerzett gyakorlati tapasztalatok gazdagítása, a sértetté, illetve áldozattá válás megelőzése érdekében.

A Szekció a Kriminológiai Társaság keretén belül önállóan működik.

A Szekció céljainak megvalósítása érdekében:

- elősegíti, ösztönzi s a lehetőségekhez képest összehangolja a hazai viktimológiai kutatásokat és azok eredményeinek terjesztését,
- dokumentációs központot hoz létre, mely összegyűjti és számontartja a hazai viktimológiai tárgyú és vonatkozású műveket, ill. figyelemmel kíséri a külföldi szakirodalmat,
- felvállalja a sértettek társadalmi jogsegélyszolgálatának megszervezését /ezzel kapcsolatban örömmel és köszönettel fogad minden ötletet, javaslatot és felajánlást/,
- hazai vagy nemzetközi érdeklődésre számottartó tudományos ülések, tanácskozások szervezésével biztosítja a szakmai tapasztalatcseréket,
- a Kriminológiai Társaság Igazgató Tanácsának előzetes jóváhagyásával kollektív tagként csatlakozik a Nemzetközi Viktimológiai Társasághoz, valamint kapcsolatot tart fenn a hasonló célú és rendeltetésű külföldi szervezetekkel és társaságokkal.

A Viktimológiai Szekció tagja lehet a Kriminológiai Társaság minden olyan tagja, aki a Szekció céljaival azonosulva kész azok megvalósításában rendszeresen és tevékenyen résztvenni

és e szándékát az alábbi Belépési Nyilatkozat kitöltésével a Szekció Vezetőségének bejelenteni.

A Viktimológiai Szekció postacíme:

Fehér Lenke MTA Állam- és Jogtudományi Intézet  
1014 Budapest, Országház u.30.

---

#### BELÉPÉSI NYILATKOZAT

Aláírással jelzem, hogy a Kriminológiai Társaság Viktimológiai Szekciójának tagjaként a Szekció munkájában részt kívánok venni.

Adataim:

NÉV:

Lakcím:

Munkahely:

Szakmai érdeklődési terület:

Kereszty Béla

h c z z á s z ó l á s a

Tisztelt Közgyűlés!

Az Igazgató Tanács beszámolója kitért az első regionális szervezet megalakulására.

Bizom abban, hogy az elsőként létrejött, Délalföldi Regionális Szervezet megalakulását követik a többiek. Ezt az alkalmat felhasználva, a Tisztelt Közgyűlést szeretném tájékoztatni a Regionális Szervezet megalakulásáról és működéséről.

A Kriminológiai Társaság elmúlt évi közgyűlése módosította a társaság alapszabályát, lehetővé tette a regionális szervezetek és a szakmai szekciók létrehozatalát.

Ezen alapszabálymódosítás a Társaság működésének fejlődése és a gyakorlati szakemberek részvételének kiterjesztése érdekében célozta meg a regionális szervezetek létrehozását. Ugy vélem, teljesen érthető, hogy a mai, egyre nehezülő gazdasági körülmények közepette, nemkülönben amiatt, mert a mindennapos feladataink aligha teszik lehetővé a rendszeres budapesti utazást, indokolja is, hogy egy-egy régió központban rövidebb távú utazással jöjjenek össze és vitassák meg az elméleti és gyakorlati szakemberek mindazon kérdéseket, amelyeket a társaság célul tűzött maga elé.

Az előbb elmondottakon kívül más szempontok is vezettek, amikor a regionális szervezet megalakulását elhatároztuk: az elmúlt évtizedben felleltek a komplex jellegű társadalomtudományi kutatások, s ezek szélesebb társadalmi körébe helyezték a deviáns viselkedési formák vizsgálatát. A közösen folytatott kutatások nyomán megindulhatott a párbeszéd a rokon tudományok művelői között. Az országos, ha úgy tetszik generális deviancia okok és jelenségek egy-egy szűkebb geográfiai környezetben jobban felismerhetők, adott esetben specifikusként is

jelentkeznek. Ez a megfontolás vezetett, amikor az év februárjában a négy megyére - Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Szolnok megye - kiterjedően létrehoztuk a Délalföldi Regionális Szervezetet. A Szervezet a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Bizottságának támogatásával, a Kriminológiai Társaság szerves részeként jött létre és működik. Az alakuló ülést követő első tudományos ülés, amely Csongrád megye visszaeső bűnözésének kriminológiai okkutatásával foglalkozott, a gyakorlati és elméleti jogászok részéről egyaránt nagy érdeklődést, élénk vitát keletkeztetett.

Tervünk szerint évente három-négy tudományos ülést tartunk.

A regionális szervezet a kriminológia művelése és továbbfejlesztése mellett kitűnő alkalmat teremt arra is, hogy a négy megye büntető jogászai rendszeres találkozások révén a gyakorlati tapasztalataikat kicseréljék, személyes kapcsolataikat föllelevenítsék és ápolják, büntetőjog-elméleti inspirációt kaphassanak egy-egy gyakorlati téma tudományos kidolgozásához.

Jelenleg a szervezetnek több mint 50 tagja van.

Meglepő volt az a felfokozott érdeklődés, amely a szervezet megalakulását kísérte és az a lankadatlanul tűnő érdeklődés, amely megnyilvánul egy-egy rendezvényünk iránt. Mindezen tapasztalatok birtokában tanácsolom mindazoknak, akik hasonló regionális szervezet megalakulását tervezik, kezdjenek hozzá. Számukra, e kezdeményezés megkönnyítése érdekében, tapasztalatainkat készséggel átadjuk.

Szabó András

Köszönöm Horváth István előadását és a hozzászólásokat.

Tisztelt Kollegáim!

Először is egy adminisztratív teendőre hívnám föl a figyelmet. Megkérném azokat, akik megtisztelték közgyűlésünket hozzászólásukkal, hogy minél rövidebb határidőn belül, 2 héten belül a Társaság titkárához eljuttatni sziveskedjenek. A másik, ugyancsak adminisztratív jellegű dolog, hogy valószínű, hogy levélben kell megkeresnünk minden tagtársunkat a tagdíj revízióügyében. Minden jelenlévőt arra kérek, hogy lehetőleg úgy befolyásolja otthon maradt kollegáinkat és tagtársainkat, hogy ezt a tagdíj növelést, ha nem is lelkesen, de tudomásul vegyék, tekintettel arra, hogy különben adminisztratív működésképtelenné válunk és senki nem kaphatja kézhez a kiadványainkat.

Az elnöki zárszó jogán a következőket szeretném elmondani: Egy kicsit megijedtem, amikor Horváth István arra a történelmi tapasztalatra figyelmeztetett, hogy a jelentős rendszer-rezsim vagy modellváltásokat követően az állami szervek hatalmas szükségképpen megerősödött és esetleg megszigorodott, és hogy ebből esetleg olyan prognózist lehetne levonni, hogy a szocializmus új modelljére való áttérés periódusában esetleg nálunk is hogy úgy mondjam egy katonai diktatúra, rend diktatúra bevezetésére kerülne sor. Megnyugvással veszem tudomásul, hogy csak a negatív tapasztalatokra hivatva fel a figyelmünket. Én hadt tegyek a negatív tapasztalatokhoz egy pozitív tapasztalatot: úgy tűnik, hogy Portugáliában és Spanyolországban, ahol nagyon komoly diktatúra volt, sikerült egy demokratikus átmenetet békésen megteremteni, anélkül, hogy szükséges lett volna a diktatúra ellen diktatórikus eszközök igénybevétele. Remélem, hogy a jogállamiság felé haladásunkban feltétlenül az egyén szabadságjogai

korlátozásmentesen, harmónikusán kiteljesedni fognak, és nem korlátozódnak.

Azt hiszem, hogy a közgyűléseink szokása, hogy tudományos-protokolláris előadásokat szoktunk tartani, amit nem követhet - a közgyűlési hangulat miatt sem - olyan intenzív vita, mint a normális rendes tudományos üléseinken. Ugy gondolom, hogy tekintsük ezt a mai előadást és az ebben fölillantott lehetőségeket, szervezeti megoldási módokat és bizonyos stratégia elemeit kiindulópontnak ahhoz, hogy a témát külön tudományos ülésen vitassuk meg. Ezt minden szempontból indokoltnak tartanám és szeretném azt javasolni, vagy megfontolásra javasolni, hogy a tudományos üléseink eddig bevezetett rendjén bizonyos változtatást hajtsunk végre és egy vagy két napos tudományos ülészakot tartssunk, vagy vándorgyűlést tartssunk, esetleg vidéken, esetleg Balaton körüli tájon, természetesen megfelelő létszámú jelentkezés alapján, hogy ne egy előadást kövessen vita, hanem egy előadást követő referátumok kapcsán a téma a maga jelentőségének megfelelően több optikában, több dimenzióban jelenjen meg, és így legyen aztán lehetőség kinek-kinek a maga saját nézeteit hozzátenni. Azt hiszem, hogy az Igazgató Tanács következő ülésén azt fogom javasolni, hogy a prevenció kérdéseit ilyen komplexitással vessük föl, az alkotmánytól az emberi jogokon át a rendőri kényszerintézkedések újraszabályozásáig, a Btk módosításáig, az eljárási törvényünk esetleg szükséges módosításáig és a civil társadalom önszerveződéséig minden néven nevezendő problémára ki tudjunk térni.

Végezetül és összefoglalásként azt szeretném kiemelni, hogy ez alatt az egy év alatt én kifejezetten sikeresnek ítélem meg Társaságunk működését. Sikeresnek abban az értelemben, hogy milyen programmal indult az Igazgató Tanács a legutóbbi közgyűlés óta. Azzal a programmal indultunk, hogy tudományos tevékenységünkben napirendre tűzzük a reform folyamattal kapcsolatos fontos kérdéseket.

Örömmel kell azt hiszem tudomásul vennünk,

hogy nemcsak a Délalföldi Regionális Szervezet és nemcsak a Viktimológiai Szekció alakult meg, hanem alakulóban van egy sor regionális szekciónk vagy szervezetünk is. Ugyhogy én ezt mindenféleképpen sikernek könyvelem el. Sikernek könyvelem el azt is, hogy Deák Andrea, az ÁB vezérigazgatója, anyagi támogatásáról biztosított bennünket, mert látta, hogy a Társaság tevékenysége hasznos lehet a Biztosító munkájában a vagyonvédelem és a biztosítás egyéb szektorai területén is. Azt hiszem, hogy az a javaslat, amivel éltünk, hogy ezt az összeget nagyrészt tudományos kutatások pályázati úton való elnyerésére fordítsuk, ez valamennyiünk helyeslésével találkozhat, mert így bizonyos kutató kollektívák vagy egyének, vállalkozó szellemű kriminológusok nincsenek arra utalva, hogy csak amatőrként, anyagi támogatás nélkül hajtsanak végre kutatásokat, pláne empirikus kutatásokat, hiszen azon már rég túl vagyunk, hogy társadalomtudományi kutatáshoz nem kell más, mint fej, ceruza és papír. Fejre továbbra is szükség van, ceruzára és papírra is, de hát egyéb összegek és kiadások is fölmerülnek egy tárgyi, empirikus kutatás során.

Sikernek könyvelve el az egy éves működésünket, abban a reményben zárom a mai közgyűlésünket, hogy a továbbiakban főleg és elsősorban a tudományos rendezvényeink során találkozhatunk újból, remélhetően teljes létszámban.

Megköszönöm Horváth István belügyminiszter szives közreműködését, valamennyiük szives türelmét és kérem, hogy a tagdíj fizetés kérdésében megfelelő propagandát kifejteni sziveskedjenek otthon. Viszont látásra.

F Ó R U M

MTA Magyar Kriminológiai Társaság  
Délalföldi Regionális Szervezete

Dr. Mile Imre /főügyészégi ügyész, Szeged/

A VISSZAESŐ BÜNOZÉS KRIMINOLÓGIAI JELLEMZŐI  
CSONGRÁD MEGYÉBEN

I.

A bűnismétlésről általában és történeti vázlat

1./ A bűnismétlés

A modern társadalmak fejlődésének lényeges feltételei közé tartozik - többek között - az állampolgári fegyelem erősítése, a jogok és kötelezettségek együttes érvényesítésének elősegítése. Ugyanakkor szaporodnak a törvénybe ütköző és az erkölcsi normákat sértő jelenségek. E negatív jelenségek növekedése az állampolgárok jogbiztonságának és közérzetének romlása mellett nem kívánatos módon befolyásolja az elosztási viszonyokat, csökkenti a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek iránt megnyilvánuló bizalmat és nem utolsósorban az anyagi hátrányok mellett komoly erkölcsi károkat is okoz.

A bűnözés alakulásának elemzése során fokozott figyelmet igényel az, hogy a bűnelkövetők körében növekedik azoknak a száma, akiket megelőzően már egy vagy több bűncselekmény miatt felelősségre vontak. Ezek képezik a bűnismétlők kategóriáját, amely a bűnözés tömegjelenségén túl olyan speciális jellemzőt is mutat, hogy az előzőleg alkalmazott büntetőjogi eszközök miként gyakoroltak kellő hatást a társadalmi követelményeknek megfelelő magatartás irányában.

A kriminológia tudománya viszont a visszaesést, mint valóságjelenséget, mint empirikus megnyilvánulást, a sajátos jelentkezési formáiban, sajátosságaiiban, társadalmi vonatkozásaiban, stb. vizsgálja, tehát nem a büntető tör-

vénykönyvek alkalmazása szempontjából elemzi. A visszaesés okainak, törvényszerűségeinek, objektív és szubjektív feltételeinek feltárásával kíván segítséget nyújtani a megelőzéshez, a társadalmi védekezési módok és eszközök kialakításához. Kriminológiai értelemben nemcsak a büntetett előéletű bűnismétlők lehetnek visszaesők. Az a valóságjelenség, amit a kriminológia a "visszaesés" fogalommal jelöl, nem a büntetett előéletű bűnismétlők sajátos "jogállapotából", a korábbi elítéléssel összefüggő jogi helyzetből adódik, hanem a bűnelkövető személyiségével, a bűncselekményekben visszatérően és kitartóan jelentkező /megnyilvánuló/ kriminogenitásával kapcsolatos.

## 2./ Jogtörténeti előzmények

A bűnismétlésben rejlő veszélyt mind a jogtudomány, mind a jogalkalmazás területén már korán felismerték. A legrégebb időktől kezdve találunk olyan törvényi rendelkezéseket, amelyek a bűnismétlés esetén súlyosabb büntetés kiszabását írták elő.

A XIX. század elejétől kezdve a bűnismétlés, mint büntetést súlyosító, illetve minősítő körülmény általánosan elfogadottá vált.

Kialakult a visszaesés jogintézménye, amelyet a fejlett európai államok jogszabályai már következetesen alkalmaztak. A visszaesés legfontosabb ismérveként a korábbi jogerős elítélést, illetve - szűkebb értelemben - a büntetés kiállításának tényét tekintették.

Ebben az időben azonban még keveset törődtek a büntettesekkel, tekintve, hogy a "klaszikus" jogi szemlélet uralkodott, amely a büntetőjog középpontjába a bűncselekményt állította.

A XIX. század végén a jogelméletben uralkodóvá vált az a felfogás, mely szerint a büntetőjognak nemcsak kizárólag a bűncselekmény nyel, hanem az elkövetővel is foglalkoznia kell, ezért ennek a jogi szabályozása szükségképpen felmerült, amit a kodifikáció követett is.

Az 1878. évi V. tc. az ú.n. Csemegi kódex a büntetett előélet minősítő körülményeként való értékelésnél a speciális visszaesés elvét fogadta el, de a szabályozást csak - viszonylag szűken - a rablás, a zsarolás, a lopás, a sikasztás és a csalás büntettekre tartotta szükségesnek. A törvény miniszteri indoklása szerint a visszaesés egyéb eseteire az egyes büntetések minimuma és maximuma közötti büntetést lehet kiszabni.

A későbbi jogszabályok szintén a speciális visszaesés elvének elismerése mellett, mint minősítő körülményt további büntettekre kiterjesztették.

A felszabadulás utáni jogszabályok tovább bővítették azon büntettek körét, amelyeknél a visszaesés minősítő körülményként szerepelt.

Az 1961. évi V. törvény /a korábban hatályos Büntető Törvénykönyv/ figyelemmel a tudomány és jogalkalmazás eredményeire, a 115.§-a szerint: "visszaeső az, akit a bűncselekmény elkövetését megelőzőleg szándékosan elkövetett, ugyanolyan bűncselekményért már szabadságvesztésre ítélték és a büntetés kiállításától vagy végrehajthatóságának megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig öt év még nem telt el."

A törvény Általános Részének idézett meghatározása az azonosság elvét fejezte ki, azonban a különös Rész egyes rendelkezései a hasonlóság elvének érvényesítésével bővítette az általános meghatározás körét. A törvényi diszpozíció tehát lényegében a speciális visszaesést vette rendelkezése alapjául azzal, hogy időhátártól tette függővé a visszaesés tényének megállapíthatóságát, a büntetőjogi konzekvenciák ezekben az esetekben minősítő körülmény formájában érvényesültek, illetve ez volt a jogalapja a súlyosabb értékelésnek.

A törvényes rendelkezés tehát megkülönbözteti egymástól a speciális és generális visszaesést. Az előbbi esetben azonos, az utóbbi esetben pedig az előzőtől eltérő bűncselekmény is-

mételt elkövetése volt az alap.

A speciális visszaesés kétségtelenül súlyosabb, illetve nagyobb társadalomra veszélyességre mutat, mint a generális visszaesés. Ezért a két kategória különbözősége miatt eltérő szabályok érvényesültek a büntetőjogi következmények megállapításánál.

A törvény az ú.n. konok, a megrögzött, avagy a szokásos bűnöző egymástól eltérő definiálásával igyekezett megoldani a bűnismétlés formáinak elhatárolását, ugyanakkor a törvényi meghatározásban bizonyos garanciális szempontok is érvényesültek: a "ne bis in indem" elve, valamint az elévülés intézményéhez fűződő jogpolitikai érdekek. Kétségtelen, hogy a törvényes fogalom körén belül számos olyan körülmény is előfordult, amikor ebbe a körbe tartozó bűnismétlés és az elkövető személyi tulajdonságai nem merítették ki a konok, stb. bűnöző fogalmi ismérveit. Itt ugyanis figyelemmel kell lenni a visszaesés kriminológiai fogalmára, mely szerint a visszaeső az a bűnismétlő, akinek társadalomellenes beállítottsága több büntett elkövetésében következetesen, viszonylag kitartóan jelentkezik.

A jogalkalmazás számára a Legfelsőbb Bíróság 6. számú Irányelvében kifejezésre juttatta, hogy: "a kriminológiai értelemben vett visszaeső fogalma magába foglalja azokat a bűnismételőket, akiknél bizonyos következetesség, viszonylag kitartóbb jellegű bűnelkövetői magatartás állapítható meg.

Ezek szerint a joggyakorlat a visszaesés tágabb értelmezését adta, vagyis azt tekintette ismételt bűnelkövetőnek, aki valamely büntett miatt - pénzbüntetéssel büntetendő becsületsértés kivételével - korábban már jogerősen el volt ítélve.

A törvény tehát a visszaesés legveszélyesebbnek értékelt eseteit minősítő körülményként szabályozta, emelte a büntettre egyébként alkalmazható büntetési tételt, s ezzel korlátozta az enyhítő szakasz alkalmazásának terjedelmét is, más esetekben a visszaesés nyomatékos

súlyosbító körülményként került értékelésre.

### 3./ A hatályos büntetőjogi szabályozásról

Az 1978. évi IV. törvény /továbbiakban Btk./ a bűnözés elleni küzdelem eredményességének fokozása érdekében - a jogalkalmazás jogpolitikai elveivel összhangban - a korábbiakhoz képest merően újszerűen szabályozta a törvényi visszaeső fogalmát. A visszaeső bűnelkövetők három kategóriáját alakította ki, és pedig:

- "visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtható szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig öt év még nem telt el."  
/Btk. 137.§ 12.pont/

- "különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el."  
/Btk. 137.§ 13.pont/

- "többszörös visszaeső az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként szabadságvesztésre ítélték, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajtásának megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekménye elkövetéséig három év nem telt el."  
/Btk. 137.§ 14.pont/

A törvény szövegezése utal már arra, hogy az egyes visszaeső kategóriákba tartozó elkövetőkkel szemben különböző, súlyukban fokozódó büntetőjogi következményeket állapított meg.

Sajátos a Btk. megoldása abban is, hogy a különös- és többszörös visszaesést nem a Különös Részbeni minősítő körülményként, hanem az Általános Részben büntetés kiszabási tényezőként szabályozta. Kivételt képez ez alól az emberölés, ahol a különös visszaesés súlyosabban minősíthető körülmény, valamint a szabálysértési értékre elkövetett /kárt okozva/ lopás, sikkasztás, csalás, rongálás és orgazdaság,

amelyeknél pedig a különös visszaesés a szabálysértést bűncselekménnyé minősítő körülményként nyert értékelést.

A Btk. visszaeső fogalma - a korábban hatályos törvényhez viszonyítva - részben szűkebb abban az értelemben, hogy a visszaesői minőség alapjául kizárólag a korábbi szándékos bűncselekmény miatti végrehajtandó szabadságvesztésre ítéelés szolgálhat, részben tágabb viszont annyiban, hogy a szándékos bűncselekmény elkövetője visszaesői minőségének megállapítását rendeli az előző bármely szándékos bűncselekmény miatt kiszabott végrehajtandó szabadságvesztésre ítéelés esetén.

A "visszaesői" minőséghez egyéb jogkövetkezmények is kapcsolódnak, így a szabadságvesztést szigorúbb fokozatban kell végrehajtani, a próbárabocsátás és a büntetés végrehajtásának felfüggesztése kizárt, a bírósági mentesítés szabályai pedig szigorúbbak. A "különös visszaeséshez" fűződő speciális jogkövetkezményeket - a büntetés kiszabásának szigorúbb szabályait - a Btk. 97.§-a határozza meg. Az ezen túlmenően egyéb jogkövetkezmények azonosak azzal, amelyek a visszaesői minőséghez kapcsolódnak. A "többszörös visszaesőkkel" szemben a Btk. 98.§-a értelmében a különös visszaesőkre vonatkozó büntetés kiszabási rendelkezések alkalmazandók, azzal a szigorítással, hogy a büntetési tétel alsó határánál enyhébb büntetés csak a Btk. 87.§ /3/ és /4/ bekezdése alapján szabható ki. Ezen túlmenően további sajátos joghátrányok is kapcsolódnak, nevezetesen a fegyház fokozat lehetősége, a feltételes szabadságra bocsátás és a törvényi mentesítés kizártsága, a bírósági mentesítésnél a hosszabb várakozási idő, valamint a szigorított őrizet elrendelésének lehetősége.

A Legfelsőbb Bíróság a bűnismétlésről szóló 14.számú Irányelvében részletesen kifejtette a jogalkalmazás számára a visszaeső bűnelkövetőkkel szemben követendő egységes értelmezést, valamint a büntetés-kiszabási gyakorlatban követendő differenciált alkalmazás érvé-

nyesítését.

## II.

### Vizsgálati megállapítások

#### 1./ Általános megállapítások

A visszaesők számának növekedése kihat az összbünyözés mennyiségi és minőségi alakulására, mert a bünyözésnek mind potencionális, mind aktív bázisát képezik. Káros befolyásuk van a környezetükre és különösen a fiatalokúaknak a bünyözői pályán való elindításában, akik végül a bünyözői utánpótlás újabb bázisát teremtik meg.

A bünyetető jogszabályok által védett társadalmi szükségletek, érdekek, életviszonyok a társadalom léte, normális működése, fejlődése szempontjából lényeges fontosságúak.

A visszaesők számszerűsége és aránya az összes bünyelkövetőkhöz képest komoly figyelmet érdemel, ugyanis súlyát és jelentőségét mutatja az, hogy a felderített bünyelkövetők között minden harmadik bünyetett előéletű és minden hatodik visszaeső bünyöző.

Amíg 1973-ban a visszaeső bünyözők száma 7.936 fő /Csongrád megyében 279 fő/ volt, addig 1983-ban már számuk 12.433 főre /a megyében 529 főre/ emelkedett. A tárgyilagossághoz tartozik, hogy a visszaesők számának növekedésében közrejátszott a Btk. hatályba lépése során a visszaesés fogalmának szabályozása is, de a számszerű növekedés ettől függetlenül veszélyes jelenség.

A visszaeső bünyözők a védett jogtárgyak széles körét sértik vagy veszélyeztetik. A személyiség társadalomellenes beállítottsága annál veszélyesebb, minél fokozottabb védelmü jogtárgyakat és minél intenzívebben sértenek vagy veszélyeztetnek. Többségük azonban egy-egy bünycelekmény kategória elkövetésére specializálta magát. Alapvetően három kategória: a vagyon elleni, az erőszakos és garázda elkö-

vetők, valamint az élősdi elemek kialakulása és erősödése figyelhető meg.

A visszaesők kriminogenitása egy viszonylag hosszabb folyamat, az elkövető személye és a mindenkori környezete közötti kölcsönhatás eredményeként jött létre. Már az első bűncselekmény elkövetése előtt megmutatkozik a személyiség hibás fejlődése, antiszociális vonásokkal való telítődöttsége. Ez rendszerint a társadalmi együttélés alapvető szabályait és követelményeit sértő magatartásokban, mások javait és személyét veszélyeztető cselekményekben, munkakerülő- élősdi életmódban és erkölcs-telen életvitelben nyilvánul meg.

A visszaeső bűnözés összefügg az alkoholisz-mussal is.

A visszaeső bűnözőkkel szemben a felelősségre vonás módjának és eszközeinek megválasztása során a bűncselekmények társadalomra veszélyességének foka mellett nyomatékosan figyelemmel kell lenni az elkövetők személyiségére és társadalmi veszélyességükre is.

## 2./ Részletes /megyei/ megállapítások

A fentiekben tett általános megállapítások alátámasztására megvizsgáltam Csongrád megyében az 1988. I. félévében jogerősen elítélt visszaeső bűnözők kriminológiai jellemzőit és felelősségre vonásuk módját.

A vizsgálati időszakban a megye bíróságai 1.308 személlyel szemben hoztak marasztaló ítéletet, ebből büntetlen előéletű 825 személy /63,07 %/; visszaesőnek nem tekinthető büntetett előéletű 296 személy /22,63 %/; visszaeső 21 személy /1,61 %/; különös visszaeső 57 személy /4,36 %/; többszörös visszaeső 109 személy /8,33 %/ volt.

A megyei statisztikában vizsgált jogerősen elítéltek közül 187 személy visszaeső bűnelkövető, ebből 11,23 % a visszaeső /21 személy/; 30,48 % a különös visszaeső /57 személy/; 58,29 % a többszörös visszaeső /109 személy/.

a./ A visszaesők által elkövetett bűncselekmények

A visszaeső bűnözők közül vagyon elleni bűncselekményeket 121 személy, erőszakos jellegű bűncselekményeket 27 személy, míg egyéb jellegű bűncselekményeket 39 személy követett el.  
/Lásd: 1.számú táblát/

A visszaesők között tehát túlsúlyban vannak a vagyon elleni bűncselekmények elkövetői, akik közül visszaeső 6 személy /4,99 %/, különös visszaeső 39 személy /32,20 %/, többszörös visszaeső 76 személy /62,81 %/.

Elődsi és munkakerülő személyek viszonylag kevesen voltak.

b./ Az elkövetők életkori adatai

A visszaeső bűnözők életkori adatait vizsgálva megállapítható, hogy 121 személy 25-39 év közötti életkorú, ez 64,71 %; ebből férfiak 107 személy /88,43 %/, míg a nők 14 személy /11,57 %/ volt. Ezen adatokból az a következtetés vonható le, hogy a 25-39 év közötti elkövetők száma kiemelkedő, ez viszont egyértelműen arra mutat, hogy a visszaeső bűnözők között relative igen magas arányban vannak azok, akiket a felnőtt kor határát elérve bűncselekmény elkövetése miatt büntetőjogilag már felelősségre vontak, ezek közül is kiemelkednek a többszörös visszaesők, akik 70,64 % /77 személy/ az említett életkor között vannak. /Lásd: 2.számú tábla/

c./ A családi állapot adatai

A családi állapot elemzése változékonyságot, rendezetlenséget, sőt a normális átlaghoz képest feldúlt állapotokat is mutat. Szembetűnő, hogy a házasságban élők száma alacsony, ugyanakkor az egyedül élők száma magas. Ezekből arra lehet következtetni, hogy a bűnöző életvitel, a dezorganizált életkörülmények miatt a családi harmónia felbomlik, így az elmagányosodás jelensége figyelhető meg, mivel a bűnözés káros hatásai és a személyiségük nagymérvű torzulása következtében a családjuk meg-

szakítja velük a kapcsolatot, illetve ezek az elkövetők már nem is keresik a családi élet visszaállításának lehetőségét. /Lásd: 3.sz. tábla/

#### d./ Az elkövetők iskolai végzettsége

Az iskolai nevelés szerepe a személyiség fejlődésében alapvető jelentőségű, mert egy-részt továbbfejleszti és kiegészíti a családi nevelés esetleges hiányosságait, másrészt a társadalmi követelményekhez való alkalmazkodásra is nevel. Az iskolai végzettség önmagában nem tükrözi a személy műveltségi fokát és erkölcsi felfogását, de az iskolai nevelés hiánya - egyéb más tényezőkkel együttesen - gyakran antiszociális magatartásokban realizálódik.

A vizsgálati adatokból megállapítható, hogy 3 személy /1,60 %/ analfabéta, 161 személy /86,10 %/ elvégezte az általános iskolát, 20 személy /10,70 %/ középfiskolai képzésben részesült és 3 személy /1,60 %/ főiskolát, egyetemet végzett. Ezekből az adatokból az tükröződik, hogy az általános iskolát végzett, de további képzésben nem részesült visszaeső bűnözők a mai élet követelményeinek egyáltalán nem, vagy csak igen nehezen tudnak eleget tenni.

A nevelési körülmények - köztük a családi és iskolai - arra utalnak, hogy a vizsgálati alanyok vonatkozásában az e téren tapasztalt hiányosságok szerepet játszottak a negatív személyi tulajdonságok kialakulásában. /Lásd: 4.sz. tábla/

#### e./ Jövedelmi és foglalkozási viszonyok

A jövedelmi és foglalkozási viszonyokkal kapcsolatban összegyűjtött adatok azt mutatják, hogy a visszaeső elítéltek többsége - 51,87 %-a - 2.000 - 5.000 forint közötti jövedelemmel rendelkezett. Ez megfelel az általános jövedelmi viszonyoknak, következésképp nem a létfenntartási szükségletek adtak okot a bűncselekmények elkövetésére. A visszaeső elkövetők 28,34 %-ának jövedelme nem volt, il-

letve a havi jövedelme 2.000 forint alatt volt. Nem lebecsülendő az az adat sem, hogy 30 személy /16,04 %/ viszonylag magasabb, 5.000 - 10.000 forint közötti keresettel rendelkezett, míg 7 személynek /3,74 %/ 10.000 forint feletti jövedelme volt.

A foglalkozási körülmények vizsgálata azt mutatja, hogy az alkalmi munkások, illetve a segédmunkások - szakma nélküli fizikai dolgozók - aránya a legnagyobb.

Az alkalmi munkások /22,99 %/, valamint segédmunkások /24,06 %/ - a szakma nélküli fizikai dolgozók - viszonylagos magas aránya arra enged következtetni, hogy többségük az egyes büntetések közötti időben állandó munkát nem vállal, hanem olyan foglalkozást folytatnak, amely nem követel nagyobb munkafegyelmet, esetleg mellékes, sokszor illegális úton is szereshető jövedelem lehetőségét biztosítják.

A visszaeső bűnözők között szellemi dolgozó nem volt.

Az eltérő arányokból következik az is, hogy a nagyobb jövedelmet nyújtó nehéz testi munkát végző, továbbá a szakképzettség hiánya miatt alacsony jövedelemmel, illetve jövedelemmel nem rendelkező visszaeső bűnelkövetők a gazdasági életben végbemenő változások miatt a társadalomba való visszailleszkedésük lehetősége igen kritikus.

Ezt a megállapítást reprezentálja az, hogy a Csongrád Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1988. I. félévében a termelési struktúra korszerűsítésével összefüggő foglalkoztatási feladatokat vizsgálta és megállapította: a termékszerkezet korszerűsödése, a termékstruktúra bővülése mind a vállalati, mind a szövetkezeti szférában lassú folyamatként várható, ugyanakkor a tervezett termékszerkezet átalakulásához széleskörű szakmai alapismeretekkel, esetleg több szakmával rendelkező, könnyen váltani tudó munkaerőre van nagyobb számban szükség, viszont a tényadatok azt mutatják, hogy az elhelyezkedési esélyek lényegesen romlottak, mert az egy munkát keresőre

jutó álláshelyek száma 1987. évben 10,4-ről 4,4-re csökkent. /Lásd: 5.számú tábla/

#### f./ A káros szenvedélyek

Az összes többi körülményekhez való összefüggésben vizsgáltam a káros szenvedélyek hatását, mert csak így lehet megnyugtató eredményre jutni, hogy ezek hatása mennyiben játszott szerepet a bűnelkövetés, illetve a bűnöző életmód kialakulásában.

A különféle káros szenvedélyek közül a vizsgált alanyok között csak az alkoholizmussal találkoztam.

Az alkoholizmus domináns szerepét mutatja az, hogy összesen 67 személy /35,83 %/ esetében a bűncselekmény elkövetése szeszital fogyasztásával kapcsolatos, ez az arány az alkoholizmus és a bűnöző életmód közötti szoros kapcsolatra utal. Ezekben az esetekben - amennyiben kizáró okok nem voltak - kényszergyógyítás elrendelésére is sor került. /Lásd: 6.számú tábla/

#### g./ Lakásviszonyok

Az előzőekben vizsgált körülmények mellett igen meghatározó szerepe van a lakásviszonyoknak, mint ez a rendezett életvitelnek egyik igen fontos kritériuma.

A visszaeső bűnözők lakásviszonyainak vizsgálata meglehetősen nehéz volt: a nyomozati és a bírósági iratokból azt ugyan meg lehet állapítani, hogy lakással rendelkeztek, de ennek valóságát, illetve objektivitását a megvizsgált iratokból határozottan megállapítani nem lehetett.

A lakásviszonyok egyfelől utalással szolgáltak a bűncselekmény elkövetése előtti életviszonyokra, másfelől egy feltételezési alapot adtak arra, hogy a büntetés - végrehajtandó szabadságvesztés - letöltése után milyen rendezett, vagy rendezetlen környezetbe került vissza az elítélt.

## h./ A felelősségrevonás módjai - büntetés-kiszabás

A visszaesők kriminológiai jellemzőinek ezen utolsó szempontból történő elemzése már átvezet felelősségrevonásuk módjainak vizsgálatahoz.

A visszaesésben szerepet játszó körülmények sokaságára és eltérő jellegére kellő differenciálás szükséges a felelősségrevonásuk területén.

A büntetés célját a Btk. 37.§-a akként határozta meg, hogy "a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el." Ehhez szorosan kapcsolódik a Btk. 83. §-ában írt rendelkezés "a büntetést céljának szem előtt tartásával a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez."

Ezen kiemelt törvényi rendelkezéseket szem előtt tartva, továbbá a jogalkalmazás jogpolitikai elveire figyelemmel a visszaesőkkel szemben alkalmazott büntetés-kiszabási és intézkedési gyakorlat szigorúságot mutat, mert 80,21 %-ukat végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték.

A Btk. - a jogalkalmazás jogpolitikai elveivel összhangban - a visszaesők törvényileg szabályozott kategóriáit szigorúan itéli meg. A vizsgált időszakban a visszaeső bűnözők esetében a büntetés-kiszabási és intézkedési gyakorlatot elemezve megállapítható, hogy a 187 személy közül 150 elkövetővel szemben szabadságvesztés, 1 elkövetővel szemben szigorított javító-nevelő munka, 13 elkövetővel szemben javító-nevelő munka, 17 elkövetővel szemben pénzfőbüntetés és 6 elkövető esetében önállóan alkalmazott mellékbüntetés /munkaterápiás intézeti kezelés/ kiszabása történt.

A büntetés-kiszabás területén dominált a szabadságvesztés - minden esetben végrehajtandó -, s ez 10 személy visszaeső, 43 személy

különös visszaeső és 97 személy többszörös visszaeső arányában oszlott meg.

A szabadságvesztés büntetés mellett melékbüntetés kiszabására is sor került, ezek közügyektől eltiltás, intézkedésként pedig szigorított őrizet és kényszergyógyítás alkalmazása volt.

Ezek az adatok is bizonyítják, hogy a jogpolitikai elvekben megfogalmazott törvény fokozott szigora alkalmazásánál, valamint példásan szigorú büntetést érdemlők megítélésében helyesnek és törvényesnek kell értékelni a gyakorlatot. Mindkét kategória követelménye azt teszi szükségessé, hogy a visszaeső elkövetőkkel szemben kiszabásra kerülő büntetés nemére és mértékére mindig a konkrét ügy tárgyi és alanyi körülményei adnak megfelelő iránymutatást. Minden esetben részletesen elemezni kell a cselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességét, a bűncselekményt és a társadalmi, gazdasági környezet összefüggéseit, az elkövető személyiségét, környezetét, személyi, jövedelmi és családi viszonyait.

Az alanyi körülmények részletes és többirányú elemzése igen lényeges, mert a visszaeső bűnözők döntő többsége személyiségi zavarok, viselkedési, beilleszkedési problémák, hibás indíték- és értékrendszerük miatt a társadalmi elvárásoknak és követelményeknek nem tudnak megfelelni.

A kifogásolható életvitelük alapján a konfliktusok és a kudarcok rendszeressé válása pedig a társadalommal való permanens szembenállásukat eredményezi.

A büntetések és az intézkedések törvényileg biztosított differenciáltsága fejlettebb büntetőjogi gondolkodást, korszerűbb szemléletet, és eddigi gyakorlatnál újszerűbb felfogást és magatartást kívánnak meg. A bűncselekmények elkövetésének bizonyítása mellett a megfelelő, igazságos és hatékony büntetés vagy intézkedés megválasztásához fokozottan figyelembe kell venni az elkövetők személyiségét,

személyi körülményeit, cselekményük társadalmi háttérét. Ez a büntetéskiszabási gyakorlatnak az a területe, ahol mind a vádemelési, mind az ítélkezési gyakorlatban előre kell lépni.

A visszaeső bűnözőkkel szemben folytatott bírósági gyakorlat - a büntetéskiszabási és intézkedési területen - a Btk. 83.§-ában meghatározott elvekkel azonos.

A különös- és többszörös visszaesőkkel szemben - szabadságvesztés büntetés kiszabása esetén - a büntetést a felemelt büntetési tétel keretein belül állapítják meg, enyhítésre valóban csak különös méltánylást érdemiő - általában személyi - körülmények fennforgása esetén került sor.

A vizsgálati adatok azt bizonyítják, hogy a visszaesőkkel szemben a büntetéskiszabások és intézkedések terén a megyei gyakorlatunkban a törvényes rendelkezések, a jogalkalmazás jogpolitikai elvei és a Legfelsőbb Bíróság 14. számú Irányelve hatályosulnak. /Lásd: 7.számú tábla/

### III.

#### Következtetések és tapasztalatok

##### 1./ Vizsgálati következtetések

A személyi tulajdonságok az egyén élete során a mindenkori konkrét, szűkebb és tágabb társadalmi környezetével való állandó kölcsönhatásban, életmódjának, konkrét tevékenységének eredményeként alakulnak és formálódnak.

A kriminogén beállítódás az első büntetőjogi felelősségrevonás, illetve elítélés után alakul ki az elutasító állami, társadalmi, gazdasági, valamint mikrokörnyezeti reakciók hatására. A munkával, a családdal, a közvetlen környezettel fenntartott kapcsolatok felbomlanak, elsorvadnak. A visszaesők gyakran változtatják munkahelyüket, vagy teljesen elhagyják, rendszerint család nélkül élnek és a társadalmilag hasznos kapcsolatokat olyanokkal váltják fel,

amelyek a társadalomra veszélyesek. Ezek mutatják a személyiség társadalomellenes beállított-ságát, annak mélységét és állandóságát. E folyamat minden egyes deviáns magatartással, újabb bűnelkövetéssel tovább romlott, s így a visszaesőkkel - a büntetésből való szabadulás után - szemben támasztott társadalmi, gazdasági és erkölcsi elvárások oly annyira megsokszorozódtak, hogy önerejükből már képtelenek voltak ezeknek megfelelni.

A visszaesőkkel kapcsolatos kutatások bizonyították, hogy a visszaesők élete egy "periódikus körforgássá" válik a szabadélet és a büntetésvégrehajtási intézet között, melyből kiszabadulni igen kevesen tudnak.

A vizsgálati alanyok között voltak olyanok is, akik több ízben is próbálkoztak gondjaik törvényes, problémáik legális megoldásaival, de ezek sikerre nem vezettek a mikro- és makrokörnyezet elvárásai miatt, mert a bűnöző életmódban eltöltött évek sokasodásával ugyanis egyre romlanak és egyre több zavart mutatnak fel a visszaesők anyagi és személyi körülményei, s e folyamatban dezorganizálódik a személyiségük is.

A visszaeső bűnözők közel fele fiatalokként kezdte bűnöző életmódját - a törzült személyiség kialakulása folytán -, rendszerint vagyon elleni bűncselekmények sorozatának elkövetésével. Az adatok azt is bizonyítják, hogy a visszaeső bűnözők a fiatal-felnőtt kor második felében, vagy ennél idősebb korba lépők döntő többsége antiszociális magatartást tanúsított, kibújt a társadalmi kontroll alól, szükségleteik kielégítésével az életfelfogásukban a bűnözés meghatározóvá vált.

A bűnelkövetéseket általában alkalomszerűség, a körültekintés és a szervezethez hiánya; részben durva, erőszakos elkövetési mód jellemezte.

A visszaesőkkel szembeni eljárás bonyolultabb, sokrétűbb feladatot jelent a bűnüldöző- és igazságszolgáltatás szervei számára.

A tárgyi oldal mellett fokozott figyelmet kell fordítani az alanyi oldalra is, mert az elkövetők személyiségében megmutatkozó negatív tulajdonságok elemzése, illetve azoknak a személyi körülményeknek a felderítése - amelyek feltehetően meghatározólag hatottak a személyi körülmények és tulajdonságok kialakulásában - igen fontos feladat. Az így nyert tényadatok alapján állapítható meg helyesen a személyi társadalomra veszélyesség mértéke, ami a visszaesők esetében fokozott értékelést igényel.

A büntetéskiszabási gyakorlat arra enged következtetni, hogy az előzőleg alkalmazott büntetőjogi eszközök - bár a gyakorlat lényegében nem kifogásolható - nem érték el a kívánt hatást, nem valósították meg az alapvető megjavítását, illetve nem gyakoroltak kellő nevelő hatást a társadalmi követelményeknek megfelelő magatartás irányában. Ennek okai egyfelől az újabb bűncselekmény, illetve az elkövetők körülményeiben keresendők, másfelől a büntetőjogi eszközök alkalmazásában - a kiszabott büntetés, a büntetésvégrehajtás, majd az utógondozás hiányosságaiban - találhatók fel.

Az 1979. évi 11. számú tvr. 19.§-a leszögezi, a szabadságvesztés végrehajtásának feladata az ítéletben és a jogszabályban meghatározott joghátrány érvényesítésével az elítélt nevelésével annak elősegítése, hogy szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.

E feladat megvalósítása cél a visszaeső bűnelkövetők esetében is, azonban a mai büntetésvégrehajtási viszonyok között a nevelési korlátozottságok és hiányosságok, valamint a visszaesők kriminogén személyisége miatt tovább csökkennek azok a lehetőségek, hogy a büntetés letöltését követően a társadalomba való beilleszkedésük mind objektíve, mind szubjektíve eredményes lehessen.

A hivatásos pártfogói felügyelet bizonyos lehetőséget teremtett arra, hogy megvalósuljon - a körülményekhez képest - a büntetésből sza-

badulók segítése és ellenőrzése, de a visszaeső bűnözők - a szigorított őrizetből ideiglenesen elbocsátottakat kivéve - ösztönzés ellenére sem veszik igénybe a pártfogók segítségét, mert az életfelfogásukban a bűnözés meghatározóvá vált és továbbra is bűnöző módon elégitik ki szükségleteiket.

A visszaeső bűnözés elleni harc nemcsak a bűnüldöző- és igazságszolgáltató szervek feladata, hanem minden érdekelt hivatalos és társadalmi szervezet összehangolt egységes, komplex rendszer kialakítása nyomán válhat eredményessé.

## 2./ A vizsgálat tapasztalatai

A vizsgálat valamennyi kriminológiai tényezőre - az adatok elégtelensége miatt - nem terjedt ki, de ennek ellenére az alábbiakban foglalhatók össze:

a./ A személyi körülmények elemzése megmutatta, hogy az egyes jelenségek nem önmagukban, egymástól elszigetelten, hanem összességükben együtt, illetve egymásra hatnak;

b./ egyes személyi körülmények jellegüknél fogva összefüggnek a társadalmi élet releváns általános viszonyaival, ebből következik, hogy jelentőségük, súlyuk és intenzitásuk nem hanyagolható el;

c./ az elkövetők személyiségének kialakulásánál a hibás indítékrendszer, a társadalmi betegződés hiánya, a társadalmi munkamegosztásból való kimaradás befolyást gyakorolnak a bűnözés alakulására;

d./ az elkövetett bűntettek elemzése képet ad arról, hogy az egyes bűncselekményi kategóriában milyen mértékű a visszaesői bűnözés;

e./ a visszaeső bűnelkövetőkkel szembeni eljárás speciális feladatot jelent, ennek során a bűnüldöző és igazságszolgáltatás szerveinek különös gondot kell fordítaniuk a visszaesők kriminológiai körülményeinek feltárására;

f./ a kiszabott büntetések és intézkedések vizsgálata alapján tükröződik a büntetés-kiszabási és intézkedési gyakorlat, annak elemzéséből következtetni lehet a büntetési nemek és mértékek, valamint intézkedések hatásosságára;

g./ a büntetésvégrehajtás és utógondozás körülményeinek és hatékonyságának javítása, illetve fokozása sem elegendő a visszaeső bűnözés erőteljesebb csökkentésére, vagy visszaszorítására.

1.sz. tábla

A visszaeső bűnözők által elkövetett  
bűncselekmények

	vissza- eső	külö- nös vissza- eső	több- szörös vissza- eső
170. §. /5/ bek. életveszélyt okozó tst.	-	-	1
170. §. /2/-/3/ bek. súlyos testi sértés	1	4	6
176. §. magánlaksértés	1	-	2
187. §. /2/ bek.I.ford. közúti baleset okozása	-	-	1
187. §. /2/ bek.II.ford. közúti baleset okozása	-	-	1
188. §. /1/ bek. ittas járművezetés	3	1	1
188. §. /2/ bek.a./pont sts.ittas járművezetés	1	-	-
196. §. tartás elmulasztása	1	3	4
197. §. erőszakos közösülés	-	1	-
198. §. szemérem elleni erőszak	-	-	2
217. §. tiltott határátlépés	1	-	3
224-231. §. hivatalos személy elleni erőszak	1	-	2
233. §. hamis vád	-	1	1

## 1.sz. tábla folytatása

	vissza- eső	külö- nös vissza- eső	több- szörös vissza- eső
238. §. hamis tanúzás	-	1	1
263. §. visszaélés lőfegyverrel	-	1	-
266. §. közveszélyes munkakerü- lés	-	4	4
269. §. közösség megsértése	-	-	1
271. §. garázdaság	4	1	1
274. §. közokirathamisítás	-	-	1
276. §. magánokirat-hamisítás	1	-	1
299. §. üzerkedés	-	1	1
309. §. devizagazd. megsértése	1	-	-
316. §. lopás	3	36	61
317. §. sikkasztás	1	-	2
318. §. csalás	1	1	2
321. §. rablás	-	-	4
324. §. rongálás	-	-	1

2.sz. tábla

Az elkövetők életkora

/férfiak/	visszaeső	különös visszaeső	többszörös visszaeső
18-24 év között	3	17	11
25-39 év között	12	25	70
40-59 év között	2	6	17
60 év felett	-	1	1
/nők/			
18-24 év között	1	2	1
25-39 év között	3	4	7
40-59 év között	-	2	2
60 év felett	-	-	-

3.sz. tábla

Az elkövetők családi állapota

/férfiak/	visszaeső	különös visszaeső	többszörös visszaeső
nőtlen	8	20	39
házas	4	14	18
özvegy	-	1	1
elvált	5	13	39
különélő	-	1	2
/nők/			
hajadon	4	6	2
házas	-	2	1
özvegy	-	-	-
elvált	-	-	3
különélő	-	-	4

## 4.sz. tábla

Az elkövetők műveltségi foka

/férfiak/	visszaeső	különös visszaeső	többszörös visszaeső
analfabéta	-	-	1
általános iskola	13	39	89
középiskola	4	9	7
főiskola	-	1	2
/nők/			
analfabéta	-	1	1
általános iskola	4	7	9
középiskola	-	-	-
főiskola	-	-	-

5.sz. tábla

Az elkövetők jövedelmi és foglalkozási viszonyai

	visszaeső	különös visszaeső	többszörös visszaeső
jövedelme nincs	2	10	18
2.000.- Ft alatt	2	10	11
2.001-3.000.- Ft között	2	10	17
3.001-4.000.- Ft között	4	9	20
4.001-5.000.- Ft között	4	10	21
5.001-7.000.- Ft között	3	3	17
7.001-10.000.- Ft között	1	3	3
10.000.- Ft felett	3	2	2
foglalkozás nélküli	4	12	21
alkalmi munkás	3	12	28
fizikai dolgozó - sm. szakma nélkül	9	10	26
fizikai dolgozó szakmával	2	10	19
tsz. tag fizikai	1	9	8
önálló	2	2	3
nyugdíjas	-	2	4

## Káros szenvedélyek - alkoholizmus

	férfi	nő
visszaeső	12	2
különös visszaeső	13	-
többszörös visszaeső	26	2

7.sz. tábla

## Büntetések és intézkedések

	visszaeső	különös visszaeső	többszörös visszaeső
a./ <u>Szabadságvesztés</u> <u>/150 fő/</u> <u>/időtartam, fokozat/</u>			
6 hó vagy alatta	-	16	28
6 hó - 1 év között	9	19	36
1 év 2 év között	1	7	20
2 év és 3 év között	-	1	5
3 év és 5 év között	-	-	8
fogház	-	1	2
börtön	10	48	78
fegyház	-	-	17
b./ <u>Szigorított javító- nevelő munka /1 fő/</u>	-	-	1
c./ <u>Javító-nevelő munka</u> <u>/13 fő/ kijelölt</u> <u>munkahelyen</u>			
1 évnél kevesebb	2	7	1
1 éven felül	1	2	-
<u>közérdekű munkaként</u>	-	-	-
d./ <u>pénzbüntetés /17 fő/</u> <u>napi tételek:</u>			
10 - 40	1	-	-
41 - 60	1	-	2

## 7.sz.tábla folytatása

	visszaeső	különös visszaeső	többszörös visszaeső
61 - 100	2	3	4
101 - 180	3	-	1
180 felett	-	-	-
<u>forint összeg:</u>			
1.000 vagy kevesebb	-	-	-
1.001 - 2.000 között	-	-	-
2.001 - 3.000 között	1	-	1
3.001 - 5.000 között	3	-	1
5.001 - 10.000 között	3	2	1
10.001 - 50.000 között	-	1	4
50.000 felett	-	-	-
e./ <u>önállóan alkalmazott mellékbüntetés vagy intézkedés /6 fő/ munkaterápiás inté- zeti kezelés</u>	1	2	3
f./ <u>mellékbüntetések: szabadságvesztés büntetés mellett történt, ezek közügyektől való eltiltás, illetőleg szigorított őrizet és kényszergyógyítás voltak.</u>			

MTA Magyar Kriminológiai Társaság  
Viktimológiai Szekció

Dr. Christoph Mayerhofer /főosztályvezető-helyet-  
tes, Igazságügyi Minisztérium, Ausztria/

THE LEGAL SITUATION OF VICTIMS OF CRIME IN AUSTRIA

/A bűncselekmény sértettjeinek jogi helyzete Ausztriában/

/A Viktimológiai Szekció 1989. június 1-jén tar-  
tott vitaülésén elhangzott angol nyelvű előadás  
rövidített fordítása/

Az Európában uralkodó jogrendszerekben a bűncselekmény sértettjének joga van a büntető el-  
járásba beavatkozni azzal a céllal, hogy - ezen  
eljárás keretén belül - olyan ítéletet hozzanak,  
amely kötelezi a támadót a polgári törvénykönyv  
szabályai szerinti károk megtérítésére is. Ez az  
un. "adhéziós eljárás" azonban meghosszabbítja  
azt a büntető eljárást, amelybe a sértett mint  
"perbe beavatkozó" lépett, ezért az ilyen kése-  
delmek elkerülése végett gyakori, hogy a bíróság  
nem dönt a kártérítés kérdésében. A büntető el-  
járásba való bekapcsolódás azonban azzal az  
előnnyel jár, hogy a sértett folyamatosan tájéko-  
zódik az ügy fejleményeiről. Csak ez teszi lehe-  
tővé, hogy a sértett bármit is megtudjon az el-  
követő sorsáról, különösen ami az elkövető meg-  
büntetését, vagy a büntetés mellőzését illeti.  
A büntető eljárásba való beavatkozás az egyetlen  
eszköz arra, hogy a sértett folyamatosan az  
ügyész rendelkezésére bocsáthassa a szükséges bi-  
zonyítékokat, amikor úgy látja, hogy a per más-  
ként téves irányba haladna.

Az NSZK-beli jogrendszertől eléggé eltérően  
Ausztriában a polgári jog kötött a büntetőjogi  
ítélthez /az Osztrák Büntető Perrendtartás 268.  
szakasza/, de csak olyan mértékben, amennyire  
azt a büntető ítéletben foglalt tények megalapoz-  
zák. Ez a szabály jelentős mértékben megkönnyíti  
a polgári pert, ugyanis az ítéletben csak a kár-

összeg szerepel és nincs szó a per témáját adó alapkeresetről. A polgári pert anyagi követelés miatt indító olyan sértett tehát, aki a korábbi büntető eljárásba is bekapcsolódott, a per elvesztésének minden kockázatát kivédte. Mindemellett a polgári bíró nincs kötve a büntetőbíró által hozott ítélet jogi értékeléséhez, így pl. abban a helyzetben van, hogy teljesen eltérően állapítsa meg és vizsgálja felül a gondatlan bűnösség kérdését. Ez csak a tények megállapítása, amely visszavonhatatlan a büntető eljárás befejezése után, amely ex officio eljárás azzal a súlyos kötelezettséggel, hogy megtalálja a teljes igazságot és csakis az igazságot. Elmondhatjuk, hogy ez a szabály egyértelműen a sértett érdekeit szolgálja.

Ezen kívül a sértettnek - aki ha egyszer bekapcsolódott a büntető eljárásba, "beavatkozónak" tekintendő - joga van az eljárás folytatására azokban az esetekben, amelyekben az ügyész elejtette a vádat.

1977-ben módosították az Osztrák Büntető Eljárési Törvényt annak érdekében, hogy a beavatkozó eljárási pozícióját tovább javítsák. A Büntető Perrendtartás 48/A szakaszának rendelkezése szerint az ügyész köteles a károsult személyt - kivánságára - tájékoztatni a vád elejtését indokoló körülményekről, tényekről, abba a helyzetbe hozva ezáltal a sértettet, hogy mérlegelni legyen képes az eljárás folytatásának esélyeit. Ezen túlmenően a beavatkozót a büntetőbíróóság döntésével szembeni fellebbezés jogával is felruházták, és a polgári per indításának lehetőségét biztosították számára a büntető igazságszolgáltatásnak az adhéziós eljárás polgári jogi igényre való kiterjesztése helyett.

De: még ha minden a keresetben előadott igénye vonatkozásában sikert arat is a beavatkozó, előfordulhat, hogy csak egy olyan papírt tart a kezében, amelyen az állam néhány hivatalos pecsétje van, de még sincs meg a tényleges lehetősége arra, hogy akár egyetlen schillinghez is hozzájusson a támadótól, ha az rossz szociális körülmények között él. Ezért sajnos az a helyzet,

hogy a beavatkozási ügyek egyharmadában - ahol a sértettnek valóban megítélték a kártérítést - nincs lehetőség az okozott kár ellenértékének tényleges behajtására.

Tudomásom szerint Svájcön kívül egyetlen országnak sem sikerült olyan munkalehetőséget teremtenie a büntetőintézeteken belül, amelyek nyeresége - a börtönbüntetés letöltésével járó költségek levonása után - elegendő lenne arra, hogy az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt megtérítse az általa okozott károkat.

Ez azt sugallja számomra, hogy az elkövető büntetéstől való félelmét használjuk fel a kártérítés kieszközlésére. Mindeddig elsősorban az "aktív megbánást" tekintették a büntethetőség alóli mentesülés okának. E szabály szerint az elkövető büntetlen marad, ha teljes kártérítést nyújt, vagy ha a kárt szenvedett személlyel olyan egyezséget köt, amely magában foglalja a fizetés időtartamát és a károk összegét, feltéve, ha az elkövető mindezt időben és saját akaratából teszi, vagyis mielőtt a hatóságok tudomást szereztek volna. Természetesen az elkövetőnek teljesítenie kell a megállapodásban foglaltakat. Az osztrák bíróságok esetjoga az utóbbi időben a "kényszertől mentesség" jogi terminológiáját alkalmazza, amely szélesebben értelmezhető, mint a bűncselekmény elkövetésétől való elállással kapcsolatban használt "önkéntesség" fogalma.

Jóllehet az NSZK például nem fogadja el az "aktív megbánás" jogi fogalmát, az osztrák törvényhozás már 1853 óta alkalmazza, és az ország bíróságai gyakran felhasználják az esetjogban, a döntések gazdag tárházának tanúsága alapján.

Ezen jogi intézmény alkalmazásának előfeltétele, hogy az elkövető szabad akaratából és időben térítse meg a kárt, vagyis mielőtt az ügyész tudomást szerez a vétségről, azaz a tettről és az elkövetőről. A jog fejlődése azt eredményezte, hogy időben történő kártérítésnek számít az, ha az elkövető a vádemeléssel egyidőben letétbe helyezi a lopott dolgot a rendőrségen, vagy ha magánál tartja ugyan a zsákmányt, de kész arra, hogy azt a sértettnek átadja. Korábban a

"kényszertől mentesség" és az "önkéntesség" /az utóbbi a bűncselekménytől való elállásnál/ kifejezéseket hasonlóan értelmezték, bár különbség van köztük. A bűncselekmény elkövetése alatt elfogott elkövető sem önként, sem erőszaktól mentesen nem cselekedhetik, mivel a hatóságok erőszakkal is elvehetik az elkövetőtől a zsákmányt. Bár vannak olyan esetek, amikor a tettesnek még sikerül biztonságba helyezni a rabolt holmit /pl. a cselekmény helyszínén elrejtteni/, azonban később nem sikerül észrevétlennek maradnia és a tett elkövetése után eltűnnie. Az ilyen ügyekben úgy döntenek a bíróságok, hogy a zsákmány átadása ugyan nélkülözte az önkéntességet, de az elkövető "fizikai" kényszerítése nélkül történt meg. Ami a kártérítéseket illeti, olyan megoldást kell találni, hogy az egyezségben felsorolják a károk teljes számszerű összegét, valamint a viszfizetés feltételeit, még ha meg is állapodnak részletfizetések nyújtásáról. A megállapodást be kell tartani és az elkövető viseli a vele járó kockázatot. Ez annyit jelent, hogy a megállapodás kapcsán felmerülő bármilyen hiba érvényteleníti a büntetés alóli felmentést, még az elkövető vétkességének hiányában és köteleességszegés hiánya esetén is.

A kisebb ügyek büntetéstől való általános mentessége /BTK. 42. szakasz/ jelentősen kiszélesedett, mivel 1988. március 1. óta az olyan eseteket is magában foglalja, ahol az elkövető kártérítést, kárpótlást nyújt, vagy más módon igyekszik a feljelentett cselekmény káros következményeinek kiegyenlítésére /sértett-orientált megközelítés/. A régi törvénytől eltérően a büntetés alóli ilyen mentességet nemcsak a bíróság biztosítja, hanem most az ügyész is megszüntetheti az eljárást, vagy felfüggesztheti annak lefolytatását. Az 1989. január 1-jén hatályba lépett új fiataalkorúakról szóló Büntető Törvénykönyv ismét tágitja ezen lehetőségek körét.

Ha a kártérítésre a megállapított határidőn belül nem kerül sor, de az elkövető még az első fokú bíróság ítélete előtt ezt pótolja, akkor a tényt enyhítő körülményként kell számításba ven-

ni a büntetés kiszabásánál a BTK. 34. szakasza szerint. A BTK 43. szakasza alapján ilyenkor mód nyílik feltételes elítélésre is. Továbbá ilyen feltételes elítélés esetén a bíróság elrendelheti, hogy a kártérítésre a próbaidő alatt az elítélt legjobb képességei szerint kerüljön sor. Ha a kártérítésre nem az első fokú bíróság döntése után kerül sor, akkor az Osztrák Büntető Perrendtartás 410. szakasza lehetővé teszi a büntetés enyhítését. A gyakorlatban ez a büntetés végrehajtásának felfüggesztését eredményezi /feltételes szabadságvesztés/, vagy az Osztrák Büntető Eljárási Törvénynek megfelelően a szövetségi elnök kegyelmet gyakorol.

Ezen túlmenően a károk megtérítése alapot nyújthat az Osztrák Büntető Eljárási Törvény 409/A szakasza szerinti pénzbüntetés felfüggesztésére és a részletek fizetésének egy évvel történő meghosszabbítására. Ha a sértettet kártalanították és a börtönbüntetés nem hosszabb egy évnél, végrehajtását szintén fel lehet függeszteni, maximum 1 évre.

Az Osztrák Media Törvény választotta a legradikálisabb megoldást, vagyis a sértett kártalanításának kötelezettségét a büntetés helyett. A korábbi jogi szabályozás szerint egy nyomdai kiadvány felelős szerkesztője büntetőjogi felelőséggel tartozott, mint gondatlan elkövető, ha a cikk igazi szerzője nem volt azonosítható, az ún. szerkesztőségi titoktartás miatt. Az ilyen "börtön-szerkesztők" - akik azért kapták a fizetést, mert állandó bűnbakok voltak -, ismételt büntetésének megakadályozása érdekében megszüntették a büntető szankciót és helyette kötelezték a kiadót az okozott károk megtérítésére, beleértve az eszmei károkat is, pénzbeli kárpótlására, amelyet egy összegben maximáltak. Ez olyan követelés, amely kizárólag a polgári jogok és követelések körébe tartozik, de büntető bíróságtól kell kérni vagy az eljárás keretében, vagy külön.

A "büntetés kapcsán történő kártalanítás" előbb említett példája kétségtelenül elfogadható az olyan inzultusoknál, melyek akkor forognak kockán, amikor a media law ellen lépnek fel, de

aligha terjeszthető ki a büntetőjog minden területére. A büntető eljárást megelőző békéltető eljárás, amely magánvádas ügyekben lehetséges becsületsértés esetén, Ausztriában nem vált be. De esetleg érdemes lenne megkísérelni kisebb ügyeknél a támadó és a perbe beavatkozó között egy előzetes békéltető eljárás beiktatását, ex officio, pl. az összes vétség esetén, amely a kerületi bíróságok hatáskörébe tartozik. A békéltetés ilyenfajta kísérletének sikere megszüntethetné a vétség büntethetőségét. De fontos, hogy az elkövető /ő maga vagy megbízottja/ tegye meg az első lépést a békéltetés felé. A bűnözés növekedése és ezzel párhuzamosan a felderítés csökkenő hányada, és a politikai színezetű nyilvános zaklatások egyre növekvő aránya miatt - ami mind a biztonsági hatóságok, mind az igazságszolgáltatás hatékonyságát érinti - egyre gyakrabban vezet arra a megfontolásra, hogy vajon az államnak kell-e a bűncselekmény sértettje számára kártérítést nyújtania.

A legtöbb nyugati jogrendszer hajlandóságot mutat az ilyen megfogalmazásra.

Ausztriában ezt a témát alapvetően a Bűncselekmények Sértettjeinek Kártalanítása c. 1972. VI.2-i szövetségi törvény szabályozza, amelyet 1973-ban és 1977-ben módosítottak. E jogszabály alapján az állam segélyt folyósít, ha a bizonyítékok szerint a kérelmező testi sérülést vagy más egészségkárosodást szenvedett, olyan szándékosan elkövetett bűncselekmény következtében, amely hat hónapot meghaladó szabadságvesztéssel büntethető, ill. e szerint a törvény szerint segítségre jogosult, mint az áldozat egyetlen életbenmaradt hozzátartozója.

Az állam által felajánlott segítség magában foglalja a keresetkiesést, vagy a tartás elvesztésének kompenzálását, az orvosi gondoskodás nyújtását /pl. gyógyszer vagy orvosi kezelés/, más olyan eszköz biztosítását, mint az egészségügyi, szakmai és társadalmi rehabilitáció, testi fogyatékoság esetén további összeg folyósítását és a temetési költségek miatti kártalanítást.

Ezen kívül az Osztrák Büntető Eljárási Tör-

vény 373/A szakaszát kell megemlíteni, amely szabályozza, hogy a kormány a törvényben meghatározott bizonyos körülmények között a bűncselekmény áldozata vagy az örökös részére előleg fizetését biztosíthatja.

1988. március 1. óta, amikor a büntetőjog módosítására vonatkozó 1987-es törvény Ausztriában életbe lépett, további rendelkezés biztosítja az áldozat kártalanítását. Amennyiben az elkövető törvényellenesen jutott a haszonhoz, az osztrák BTK 20/A szakaszának értelmében azt a bíróság elkobozza és - bár a kártérítést már megítélték, de még nem fizették ki - az OBP.373/B szakasza szerint a sértett az elkobzott pénzeszegen túl is jogosult kártalanítás követelésére.

Más utat követtek az Osztrák Büntető Perrendtartás 373/A szakaszának 1987-es bevezetésével. Ez a szabály gondoskodik arról, hogy az állam átmeneti kártérítést nyújtson a bűncselekmény sértettje számára az alatt az idő alatt, amíg az elkövetőt akadályozza a börtönbüntetés vagy egy pénzbüntetés fizetése. E rendelkezés alkalmazása feltételezi többek között, hogy a bűncselekmény sértettje számára a bíróság kártalanítást ítél meg, mint pl. a korábban említett adhéziós eljárásban. Az államnak joga van visszakövetelni a kifizetett pénzeszeget az elkövetőtől, ha szabadságvesztés büntetését letöltötte. Továbbá a kártérítési összeg megfizetése alapot nyújthat a büntetés végrehajtásának elhalasztására.

Azokban az esetekben, ahol az előzetes le tartóztatás elkerülésére letett óvadék elévül a gyanúsított eltűnése következtében, az OPB 191. szakaszának 3. bekezdése kiköti, hogy az elkövetőt ezen összeg erejéig úgy kell tekinteni, mint aki kártalanítást fizetett.

1988. március 1. óta a büntető eljárásokba bevont hatóságok /a rendőrség is/ kötelesek figyelembe venni az áldozatok érdekeit, különösen a magánéletükkel kapcsolatban /pl. nem közölnek személyes adatokat, fotókat, stb., vagy növelik a nyilvánosság kizárásának lehetőségét a tárgyalásról/ és tájékoztatniok kell a sértetteket jo-

gaikról.

A társadalmi béke helyreállítása a büntető-jog legjelentősebb feladata. Az ilyen rendteremtés különösen a sértett és az elkövető közötti békéltetéssel érhető el. Ez a kibékítés csökkenti a bűnözéssel kapcsolatos azt a félelmet is, mely különösen károsan hat az élet minőségére a szabadidő eltöltésének szférájában. A károk megtérítése vagy az arra irányuló jószándék a kibékülés materiális alapja.

Végül figyelembe kell vennünk, hogy a pénz kifizetése nem mindig a helyes orvoslása az áldozat segítségének. Egy bántalmazott nő elsődlegesen magának és gyermekének kér védelmet. Pszichológiai károk az emberek közötti kapcsolatok folyamatos ápolása útján nyernek helyreállítást. Számos magánszervezet már felismerte ezt az igényt, de hatékonyságukhoz az állam további támogatása szükséges.

Ausztriában néhány többé-kevésbé kazuisztikus bűncselekmény elemeinek összevonását tervezük a szexuális bűncselekmények körében, annak érdekében, hogy az eljárásban elkerüljük a támadást szenvedett nő ismételt kikérdezését a cselekmény intim részleteiről. Nincsenek alapos okok a BTK 201. szakaszában foglalt nemi erőszak /vagyis az ellenállásának megtörése a védekezésre képtelenségig/ és a BTK 202. szakasza szerinti nemi kapcsolatra való kényszerítés közti különbségtételre /ez utóbbi esetben a nő akarata és ellenállása oly mértékben gyengül, hogy megadja magát az erőszaknak/. Azonban figyelembe lehetne venni a jogellenes magatartás eltérő súlyosságát, ha a bíróságok számára megfelelő szankciókeret áll rendelkezésre. Ugyanez vonatkozik arra, hogy a Btk 203. és 204. szakasza szerinti fajtalankodást vajon kényszerrel vagy erőszakkal követik-e el. Mindkettő olyan bűncselekmény, ahol az elkövető szándéka nem a közösülésre irányul, hanem más törvényellenes nemi kapcsolatra. A tervezett reformnak az a további célja, hogy megszüntesse a különbséget a házasságon belüli és kívüli nemi erőszak között. 1987-ben a nők szervezeteinek olyan újabb kérései találtak támoga-

tásra, hogy a nemi erőszak sértettjeinek, ha tanúként szólítják, legyen meg a joga a nyilvánosság kizárását kérni a tárgyalásról, továbbá rendelkezésére álljon egy olyan személy, akiben bíz a bírósági vizsgálat elején. Az új jogszabály azt is biztosítani fogja, hogy bárki, aki nemi erőszak sértettjévé vált, megtagadhatta a választ, akár kifejezetten a személyére vonatkozó, akár a bűncselekmény részleteit érintő kérdésekre, melyeket az említett személy a tárgyalás elfogadhatatlan témájának tart.

A házasságon belüli nemi erőszak eddig a kényszerítés vétségének számított, ami legfeljebb 3 évig terjedő börtönnel volt büntethető. A jövőben ez a cselekedet ugyanolyan szankció alá fog esni, mint bármely más, idegen sérelmére elkövetett erőszakos közöszülés és 20 évig terjedő börtönbüntetést vonhat maga után.

A kérdéses törvényjavaslat megfogalmazását megelőzően elkezdtek az olyan bűnesetek felkutatását, amelyek a mai napig úgy szerepeltek az osztrák bíróságok előtt, mint kényszerítés vétsége vagy testi sértés. Idéznék néhány példát ezen kutatás eredményeiből:

A. úr erősen ittas állapotban vidéki házának szénapadlásán egy kötéllel kezét hátrakötözve kikötötte a feleségét. Azután erőszakkal és fenyegetéssel arra kényszerítette, hogy közöszüljön vele.

A sértett feleség megtagadta a tanúvallomást a tárgyaláson. Ennek következtében a bíróság, amikor megállapította a büntetést, a férj vallomását és a feleség megbocsátását enyhítő körülménynek tekintette. Kényszerítésben és a személyes szabadság korlátozásában találták bűnösnek és a bíróság négy hónap felfüggesztett börtönre ítélte a vádlottat.

B. urat bűnösnek találták kényszerítés elkövetésében és felfüggesztett pénzbüntetést alkalmaztak vele szemben, abból a megfontolásból, hogy kibékült a feleségével /aki időközben elvált tőle/ és az megbocsátott neki. Felesége az édesanyjával folytatott megbeszélés szerint először tartózkodott attól, hogy vádat emeljenek a férje el-

len erőszakos közöszülés miatt. Csak néhány nappal azután közölte ezt a tényt a rendőrséggel, hogy egy újabb ok támadt a hatóságokhoz fordulni, mivel a férje megtagadta tőle azt a jogát, hogy a közös lakásba belépjen, így már volt alapja arra, hogy rendőrségi beavatkozást kérjen.

C. úr három hónap felfüggesztett börtönbüntetést kapott erőszak és könnyű testi sértés miatt. Erősen alkoholos állapotban követte el a bűncselekményt, különösen brutális és a feleségére nézve megalázó módon.

D. urat pénzbírsággal büntették kényszerítés kísérlete és testi sértés miatt. Tipikusan felbomlott házasság volt, amit a férj alkoholizmusa és a függőben lévő válóper okozott. A vádlott határozottan azzal védekezett, hogy ő, a férj követelheti házastársi jogait még erőszakos eszközökkel is.

Egy másik esetben /E. úrnál/ a büntettet 9 nappal azután követték el, hogy a válóperes határozatot meghozták, ami azonban nem volt még jogerős.

Húsz, általunk ismert büntetendő esetből összesen 13 végződött bíróság által hozott büntető ítélettel, közülük négyben bírságot szabtak ki, egyet felfüggesztve, a 9 börtönbüntetésből 6 esetben próbaidőt biztosítottak. Végrehajtandó szabadságvesztés büntetést főleg azokban az esetekben szabtak ki, ahol ismételt elkövetésről volt szó, és ahol - részben - az elkövető ugyanazért a cselekményért már korábban is volt büntetve.

Abból a három ügyből, melyben a vádlottat felmentették a kényszerítés vádjára alól, egyikben a férjet a feleségének okozott súlyos testi sértés miatt mondták ki bűnösnek. Egy ügyben a büntető eljárás lefolytatását más államnak engedték át. Két pert még nem fejeztek be vizsgálatunk idején.

Mindössze két ügyben vádolták az elkövetőt csak kényszerítés vétsége miatt. A többi vád testi sértésen vagy veszedelmes fenyegetésen is ala-

pult.

Ha a vizsgálatban szereplő különféle esetek társadalmi hátterét megnézzük, megállapíthatjuk, hogy azok legalább 60 %-ában vagy éppen folyamatban volt a válóper, vagy az egyik fél már éppen jelezte szándékát. Ez a tény biztosan alapvető szerepet játszott a cselekményben. A kutatás szerint a bűnös magatartás alapjául gyakran azok a széttört házasságok szolgáltak, amelyek részben amiatt bomlottak fel, mert a később büntető eljárás alatt álló házastárs alkoholt fogyasztott. Az általunk ismert ügyeknek több mint a felét akkor követték el, amikor a támadó erősen alkoholos állapotban volt.

Csak három esetben - vagy megbocsátás vagy a házastárs részéről történő kibékülés miatt - volt jogalap a büntetés enyhítésére.



## TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Előszó a 29. kötethez .....	3.
László Jenő előadása .....	4.

BESZÉLGETÉS IDŐSZERŰ JOGPOLITIKAI KÉRDÉSEK-  
RŐL

Előszó a 30. kötethez .....	22.
Szabó András elnöki megnyitója .....	23.
Kulcsár Kálmán előadása .....	24.
Szabó András elnöki zárszava .....	47.

ANÓMIA, BÜNÖZÉS VAGY CSAK PÁNIK?

Előszó a 31. kötethez .....	48.
Sajó András előadása .....	49.
Finszter Géza hozzászólása .....	61.

A BÜNÖZÉSRŐL ÉS A BÜNÖZÉS MEGELŐZÉSÉNEK LE-  
HETŐSÉGEIRŐL

Előszó a 32. kötethez .....	64.
Szabó András elnöki köszöntője .....	65.
Horváth István előadása .....	66.
Lusztig Péter hozzászólása .....	79.
Tóth Tihamér hozzászólása .....	80.
Beszámoló az MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1988-89. évi tevékenységéről .....	86.
Kereszty Béla hozzászólása .....	97.
Szabó András elnöki zárszava .....	99.

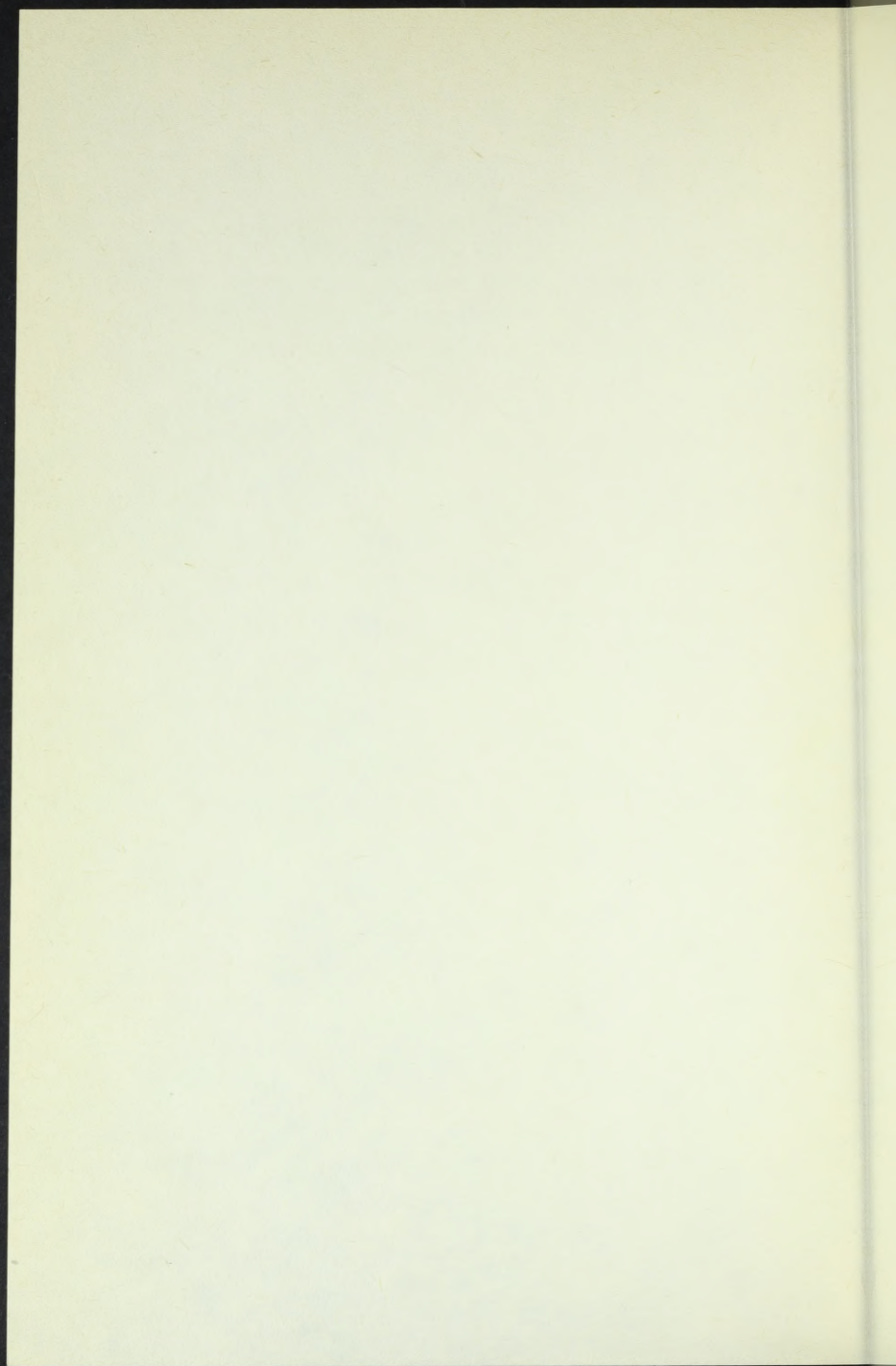
FÓRUM

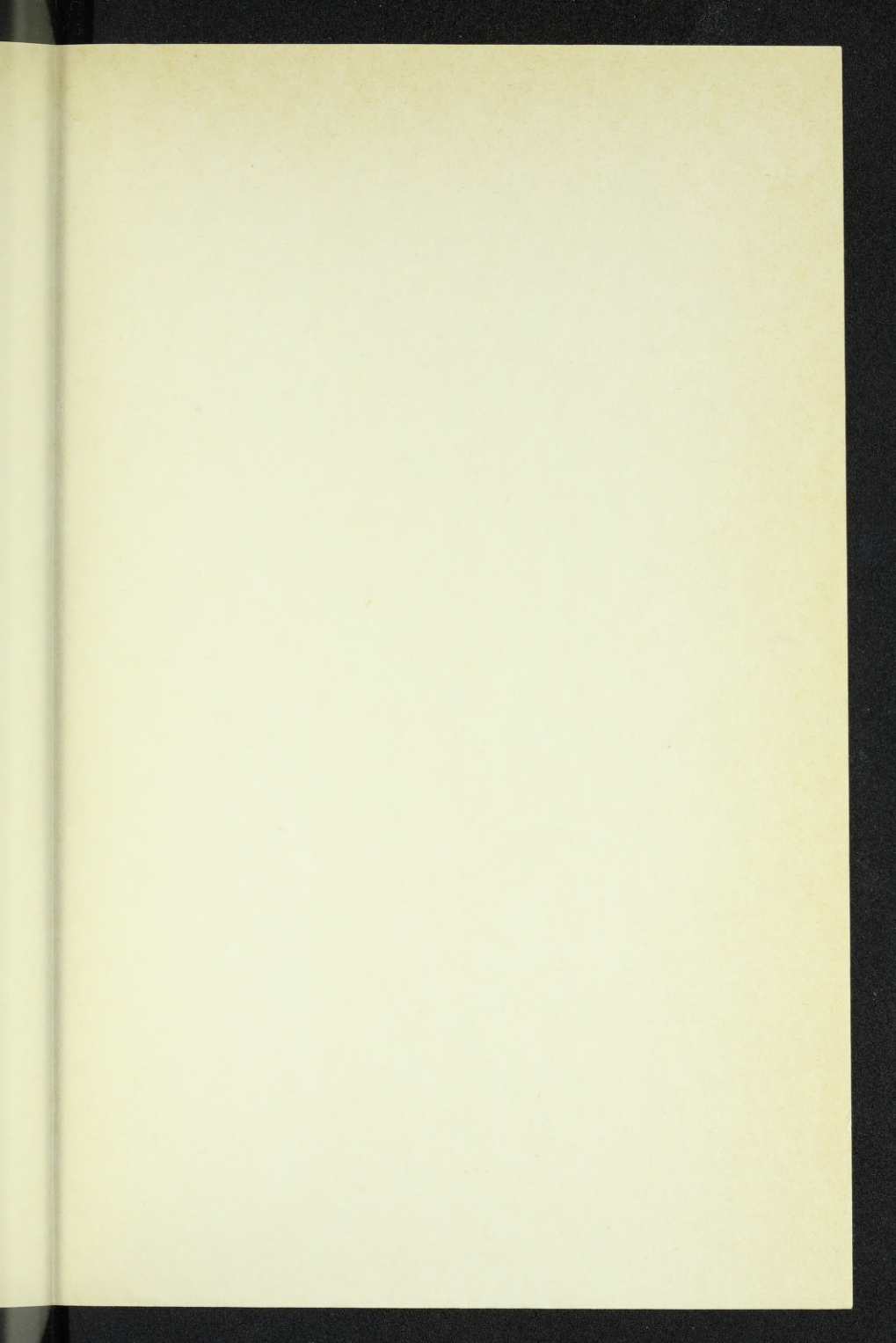
MTA Magyar Kriminológiai Tárcaság Délal-  
földi Regionális Szervezete

Mile Imre: A visszaeső bűnözés kriminoló-  
giai jellemzői Csongrád megyében ..... 103.

MTA Magyar Kriminológiai Társaság Vikti-  
mológiai Szekció

Christoph Mayerhofer: A bűncselekmény sér-  
tettjeinek jogi helyzete Ausztriában .... 131.





4234-2